

UANGAANA TIMIGA !

Akullernut atuartitsinermi atortussiat 4. - 7. klassinut

UANGAANA TIMIGA !

Akullernut atuartitsinermi atortussiat 4.-7. klassinut

MIO Meeqqat Pisinnaatitaaffiik Sullissivik Børnerettighedsinstitution
Postboks 1290 Issortarfimmut 1A 3900 Nuuk mio@mio.gl www.mio.gl

Sulegatigalugu

Saaffik – Meeqqanut inuusuttuaqqanullu kinguaassiutitigut killissamik qaangiiffigineqarsimasunut nunatsinni saaffiginnittarfik

Niels Hammekenip Aqqutaa 41 Postboks 1755 3900 Nuuk saaffik@nanoq.gl www.saaffik.gl

Aningaasaliisoralugu

Ilaqutariinnermut, Naligiisitaanermut Isumaginninnermullu Naalakkersuisoqarfik

Imaneq 4 Postboks 260 3900 Nuuk

Allaaserinnittut **Camilla Nymand Petersen & Ellen Bang Bourup**
Aaqqissuisut **Trine Nørby Olesen**
Titartakkat **Christian Rex & Ellen Bang Bourup**
Ilusilersuisoq **Nuisi Grafik**
Naqiterivik **DAM grafisk**
ISBN **978-87-996098-8-8**

Siulequt

Meeqqat inuusuttullu timiminnik imminnut aalajangiiffiginnis-sinnaanermik pisinnaatitaaffeqarput. Meerarpassuit killissartik qaangerneqartoq ajoraluartumik misigisarpaat. Pisariaqanngitsumik misigissutsikkut anniaateqalersarput, inersimasunngoreernerminni allaat anniaatigisartakkaminnik.

Meeqqat illersorneqartariaqarnerat, aamma pitsaasumik inuuneqarnissaat, ineriartornerminnilu pitsaanerpaanik atugassaqartinneqarnissaat meeqqat pisinnaatitaaffeqarnissaannik isumarpiaasup, aamma tamatuminniga pisariaqartitsinerup tunngavigai. Suna ajunngitsuunersoq sunalu ajortuunersoq pillugit allattorneqarsimanngitsunik aamma allattorneqarsimasunik maleruagassaqaarpog. Meeqqat inersimasunik tatiginnittuusarput, isumaqartarlutillu iliusaat eqqortuusartut. Taamaattumillu meeqqat timimikkut tarnimikkullu killissaanik qaangiinerit annertuunik kinguneqartarput.

Uagut inersimasutut akisussaaffigaarput meeqqat ajoqersuutissallugit suna eqqortuunersoq eqqunngitsuunersorlu. Kinguaassiuutigut innarliineq pinngitsoortinneqassappat meeqqat namminneq timertik pigigaat aamma inuit allat killissanik qaangiisussaangitsut pillugit meeqqat ilinniartissallugit uagut pisussaaffigaarput.

Meeqqat illersorneqarnissaat inersimasut akisussaaffigaat. Taamaattumik uagut akisussaaffigaarput paqumisuutit kinguaassiuutinut tunngasut aamma killisanut misigissutsinullu tunngasut eqqartorneqalernissaat. Tamanna isumaqarpoq oqaluuserissallugit sapernartut oqaluuserisarnissaannik meeqqat ilinniartinnissaat uagut isumagisariaqaripput. Taama iliorsinnaavugut meeqqat timiminnik namminneq aalajangiiffigissallugu pisinnaatitaaffeqarnerat pillugu oqaloqatiginerisigut, tunngaviumik qanoq imminnut illersorsinnaanersut ajoqersuunnerisigut, minnerunngitsumillu naaggaarsinnaanissaannik kajumissaarlugillu ilinniartissinnaagivut. Tunngaviumik ilisimasaqalersissinnaavagut timiminnik namminneq piginnittuunerminnik pisinnaatitaaffeqarmata, aamma illersugaanissaminnut pisinnaatitaaffeqarlutik.

Atuartsinerimi atortussiat uku piviusunngortinneqarmata assut nuannaarutigaa. Neriuppunga oqaluuserissallugit sapernarnerpaat pillugit atortussiat sakkussat atorneqarumaartut. Kinguaassiuutinut tunngasunut, killissanut, misigissutsinullu tunngasutigut meeqqat akornanni isummersornissanut oqaloqatigiissuteqartarnissaannullu atortussiat ikiutaasinnaapput, minnerunngitsumik meeqqat imminnut qanoq illersornissaannut sakkussaqaalersitsinnaallutik. Inersimasutut uagut meeqqat tunngaviumik pisinnaatitaaffiisa piviusunngortinnissaat akisussaaffigaarput. Taamaattumik meeqqat namminneq timiminnik illersuineranni pitsaanerpaanik tunngaviliinissaq aamma uagut akisussaaffigaarput, taamaalillutik meeqqat pitsaasumik inuuneqarniassammata.

Inussiarnersumik inuulluaqqusillunga

Aviåja E. Lynge, Meeqqat Illersuisuat

Imai

Siunertaq	6
Atuartsinerimi atortussiat atornissaat	6
Atuartsineq toqqissisimanartumik ingerlasoq	7
Inuttut inerikkiartorneq pillugu ilikkagassatut anguniagassat, akullernut	7
Atuartsit immikkut ittumik pisariaqartitsisut	8
Atuartoq attortippat	8
Angajoqqaat peqataatinneqarnerat	8
Nalunaartussaataaneq	9

• Nammineq timimik piginnittussaataaneq	10
Suliassartat	17

• Kajumissuseq maluginiutillu	22
Suliassartat	25

• Killissat	31
Suliassartat	33

• Seksualitiiti	41
Suliassartat	44

• Isertugaatit	51
Suliassartat	53

• Immissinnut paaralusi	59
Suliassartat	62

Oqaatsinik allattuiffik	67
Atuakkat tunngavigisat	69

Siunertaq

Atuartsinermi atorussiat pissutsit innarliisinaasut, killissanik qaangiisinaasut imaluunniit akunnattoorfusut pillugit meeqqat ilisimasaqarnerannik aamma qanoq iliuuseqarsinnaanerannik periarfissanik ilisimasaqarnerannik nukittorsaannermut atugassiaapput. Qanoq iliussappat? Qanoq oqassappat? Qanoq iliorsinnaatitaappat aamma qanoq iliortoqarsinnaava?

Atuartsinermi imminnut ilisimaarinerannik, killissanik misiginnissinnaanermik ilisimasaqarnerannik aamma pisimasumut sumulluunniit atatillugu suna pitsaanerpaanersoq pillugu ilisimasaqarnerannik ineriartortitsinermi ikiutissatut atuartsinermi atorussiat suliaapput.

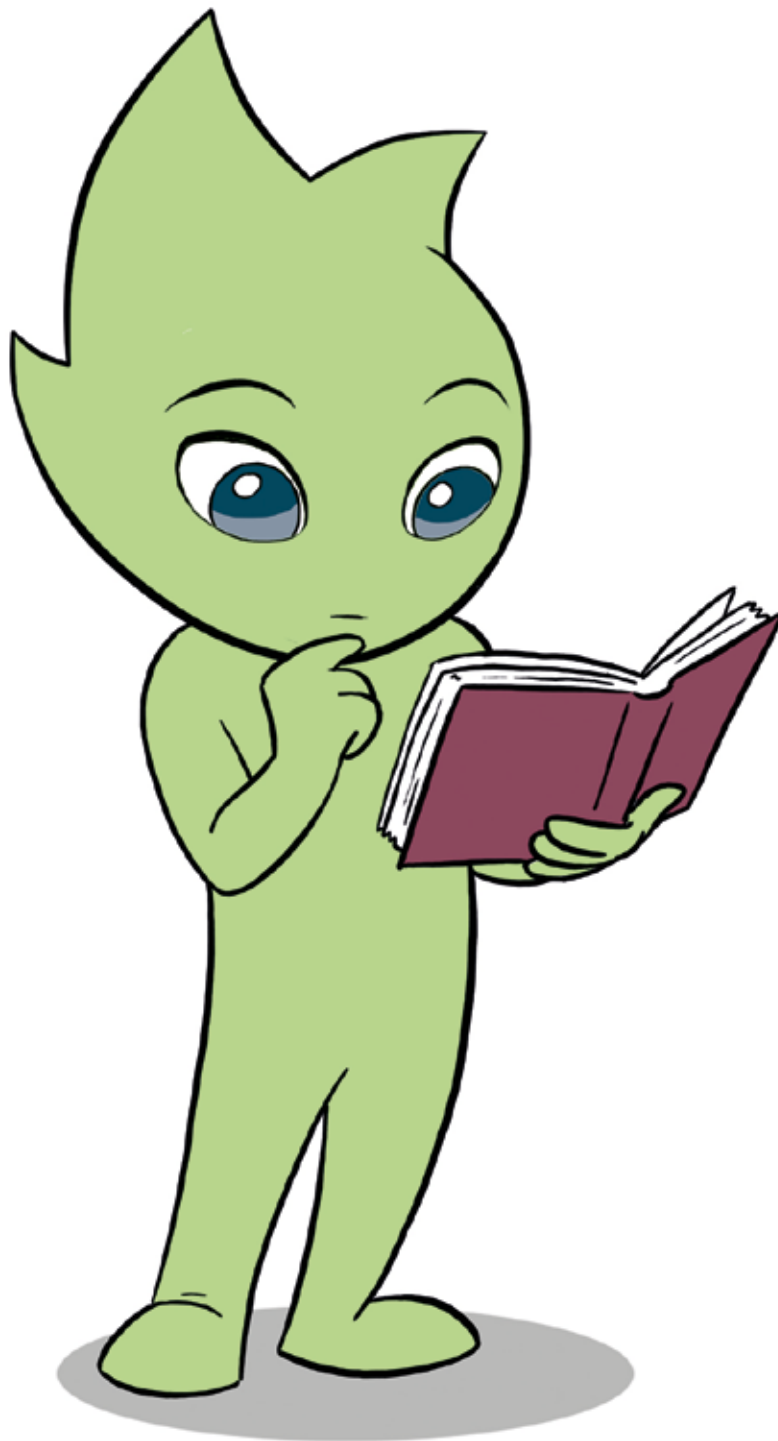
Meeqqat timertik namminneq aalajangiiffigsallugu pisinnatitaaffeqarput, kisianni tamanna pillugu ilisimasaqalissagunik ikiorneqartariaqarput.

Atuartsinermi atorussiat atornissaat

Atuartsinermi atorussiat sammisat arfinillit assigiinngitsut sammisarivaat: Timimik nammineq piginnittussatitaaneq, Kajuminneq aamma maluginiutut, Killissat, Seksualitiiti, Isertugaatit aamma Immissinnut paaralusi. Sammisat naatsumik sammisaat pillugit aallarniiffiqeqarput, aamma atuartsinermi ilikkagassaanut anguniagassaanik allattorsimaffiit ilaapput. Sammisat tamarmik atuartsinermi sungiusaatinik naggaserneqartarput.

Sammisat tamarmik immikkut sammineqarsinnaapput, taamaattoorli innersuussutigineqassaaq sammisat tamarmik suliarineqassasut. Sammisat ataasiakkaanut sungiusaatit sammisat akimorlugit atorneqarsinnaapput.

Atuartsinermi atorussiat ilaatigut atuartsinermi immikkut ittumik pisariaqartitsisut pillugit, aamma illit nalunaartussaataitanerit pillugu allaaserinninnermik imaqqarput.

Atuartsinermi atorussiat atornissaat

Atuarneq

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

Aalaneq

Atuartsineq toqqissisimanartumik ingerlasoq

Pitsaasumik meeqqanullu toqqissisimanartumik atuartsissaguit pingaaruteqarpoq sammeneqartut pillugit isertuanatik alapernaasuseqarlutillu illit atuartsissutigissagakkit, atuartut immikkut tamaasa ataqqissagakkit, aamma atuartut tunuliaqutaannik piginnaasaannillu ataqqinnissuseqassagavit. Atuartut takuneqarlutik, tusaaneqarlutik paasineqarlutillu misigippata taava illit aamma-sumik, tatiginninnermik aamma ilaatigut akunnattorfeqarnermik inissaqartitsisumik ilinniartsinermik pilersitsinnaavutit.

Atuartsininni makku eqqumaffigissavatit

- atuartut tamarmik tusaaneqarnissaminik periarfissinneqassapput
- kinaluunniit oqaaseqarnissaminik imaluunniit iliuuseqarnissaminik pinngitsaalineqassanngilaq
- atuartsinerimi atuareernerulluunniit kingorna atuaqatinik qinngasaarisooqassanngilaq

Atuartsininni toqqissisimalersitsissaguit makku eqqumaffigisariaqarpatit

- sammisat eqqartornerini pisimasut oqaaseq taanna atorlugu qasseersiutinnigortillugilluunniit eqqartussagakkit
- akunnermi atuartsiffiusumi suut sammeneqassanersut nassuiaassassaatiit – atuartsinissat aaqqissuulluaruk
- atuartut naaggaarsinnaasariaqarput, sammisat toqqissisimanngissutigigunikkat
- oqaatsit inunnik innarliingitsut imaluunniit nikassaanngitsut atussavatit (soorlu arnaqatiminik im. anguteqatiminik atoqateqartartoq atorlugit, angutaasaq/arnaasaq atornagit)

Meeqqat sumiginnagaasut imaluunniit nakuuserfigineqarsimasut imaluunniit kinguaassiuutitigut innarligaasimasut atuartsinerup imai annilaangassutigisinnaavaat. Immaqa namminneq isertugaateqarput, immaqa allanut oqaluttuannginnissaminut qunusaarneqarsimapput imaluunniit angerlarsimaffimmini tamakku oqaluuserissallugit sapersaatigivaat. Taamaammat atuartut oqaluttuarnissaannik tusarnaarnissaannilluunniit periarfissinneqassappata atuartsinerup eqqissisimasumik akuersaartumillu ingerlanneqarnissaa pingaaruteqarpoq, ikiorneqarnissaminik pisariaqartitsippata sumi ikiortissarsiorsinnaanersut oqaluttuutiutigalugit.

Atuartoq angerlarsimaffimmini allaniluunniit pissutsinik ernumartunik oqaluttuarpat eqqaamassavat sakkortusisamik nalunaartussaatiitaagavit. Tamanna pillugu immikkoortumi Nalunaartussaatiitaneq qupp. 9-imi atuaruk.

Inuttut ineriartorneq pillugu ilikkagassatut anguniagassat, akullernut

Inuttut ineriartornermi atuartsinerimi inuk namminiisoq aallavigineqarpoq. Inuunermik pitsaasumik inuuneqarnissamut anguniagassaqarnissaq pingaartuuvoq atuartullu peqqinnartumik qanoq inuuneqarsinnaaneq nalunngittariaqarpat piginnaaneqarfigisariaqarpaallu inoqatinik isumaginilluarneq isumagineqarnermillu akuerinnissinnaaneq kiisalu imminut ataqqineq. Inuunerli silarsuarlu kissaatigisanit allaanerusinnaammata aamma pisariaqarlunnarpoq misigissutsinik oqaatiginnissinnaanissaq aammalu uumisaarisarnernik kiisalu kinguaassiuutitigut atornerluisarnernik nalunngisaqarnissaq. Immikkoortortami tassani ilikkagassatut anguniagassani qitiupput ilaqutariit, peqqinnissaq, **asanninneq** imminullu paarisinnaaneq.

Atuartut atuarnerninni makku ilinniassavaat

- meeqqat asaneqarnissamik asanninnissamillu aamma soqutigineqarnermik soqutiginninnissamillu pisariaqartitsisarnerat ilisimassagaat
- inersimasut meeqqallu annerit kinguaassiuutit tungaasigut meeqqanut imminut killilersinnaanngitsunik naapitassaqartoq ilisimassagaat
- misigisat nuanniitsut pisullu ulorianartut ingalassimaniarsinnaassagaat
- kinguaassiuutitigut atornerlugaanermik misigisaqarsimagunik imaluunniit taamaattoqarsimaneranik pasitsaassaqarsimagunik sumut saaffiginninnissartik, ikiortissarsionnissartik tapersersorneqarnissartillu ujartussallugu ilikkarsimassagaat

Akullerni alloriarfimmik naammassinninneranni naatsorsuutigineqarpoq, atuartut

- inuttut nammineq inuillu allat akornanni asanninnermik isumassuinermillu tunisisinnaanermik tuneqarsinnaanermillu pisariaqartitsisarneq ilisimaarissagaat
- inuit akornanni pissutsit namminermut peqqinnartut misigisat, pissutsillu nammineq killigisanik qaangiinertut misigisat immikkoortissinnaanissaat ilikkarsimassagaat
- isumassuinnissamik sumiginnanerit ilusii assigiinngitsut, tassunga ilanngullugu meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlugaasinnaanerat eqqumaffiniarsinnaallugulu ilisimasaqarfigissagaat
- inuit nalinginnaasumik kinguaassiuutitigut atoqatigiittarnerat tamatumallu kingunerisaatigut nappaatit kiisalu naartunaveersaatit ilisimassagaat

Tigusiffik: Ilikkagassatut pilersaarutit, Inerisaavik

Atuartut immikkut ittumik pisariaqartitsisut

Atuartut ukiumikkut, inerissimassutsimikkut, ineriartormikkut, isikkumikkut, perorsagaanermikkut aamma tunuliaqutaqarnermikkut assiigiingissuteqarput. Atuartut ilaasa atuarnertik allaninngarnit sapersaatiginnginnerusarpaat, allalli atuartinneqarnerminni annerusumik ikiorneqarnissartik pisariaqartittarpaat.

Pissutsit assigiingitsut pissutaallutik atuartoq nakuuserfigitinneqarnissamut, kinguaassiutitigut innarlerneqarnissamut imaluunniit allatigut sumiginnagaannissamut annerusumik ulorianartorsiortinneqarsinnaavoq. Taamaammat atuartoq ilaminit allaanerumumik pissuseqartoq naammattooraangakku tamatumunnga pissutaasinnaasut tamaasa ilinnit eqqarsaatigineqarsinnaneri pingaaruteqarpoq.

Meeqqat innarluutillit suussusianik paasiniaavigineqarsimasut, soorlu ADHD-rtut imaluunniit autistit, meeqqat sumiginnaakkat, meeqqat innarluutillit, meeqqat angerlarsimaffiup avataanut inisinneqarsimasut aamma meeqqat ineriartormikkut kingusissut tamarmik ulluinnarni immikkut sammineqarnerunissaminnik, eqqumaffigineqarnerunissaminnik, isumassorneqarnerunissaminnik ikiorneqarnerunissaminnillu pisariaqartitsisarput. Tamakku pissutaallutik innarlagaanissaminnut qaninnerulersarput aamma soorlu kinguaassiutitigut allatulluunniit innarlagaanissaminnut ulorianartorsiortnerulersarlutik.

Atuartut immikkut ittumik pisariaqartitsisut tamatigut allatuulli naleqartillugit pissavatit. Ilaatigulli atuartut ataasiakkaat immikkut ittumik eqqumaffigisariaqartassavatit. Meeraq qanoq imminut paasitittarpa? Atuartsinermi atorussanik allanik pisariaqartitsisoqarpa imaluunniit meeraq annertusisamik tapersorsorneqarnissaminik pisariaqartitsiva? Meeraq paasinnittariaatsimut (kognitivt) tunngatillugu qanoq inissisimava?

Ilisimasaqarnerunissannik pisariaqartitsiguit imaluunniit meeqqat immikkut ittumik pisariaqartitsisut pillugit siunnersorneqarusukkuut illit kommunerisavit Perorsaanermik Tarnillu Pissusaanik Immikkut Siunnersuisarfianut (PPR) imaluunniit Meeqqanik Inuusuttunillu Siunnersuisarfik (Misi) attavigisinnaavatit. Isumaginnittoqarfik allalluunniit suleqatigisat attaviginissaat aamma periarfissaavoq.

Angajoqqaat peqataatinneqarnerat

Angajoqqaat seksualitiitumut tunngasut, killissat misigissutsillu pillugit meeqqaminnik oqaloqateqarnissartik sapersaatigisinnaavaat. Sammisagarluni atuartsinerup nalaani atuartut angajoqqaavinik ilanngutsitsinissaq tulluatuuvuq, taamaalillutik meeqqaminnik oqaloqateqarluarnerunissaat taamatullu meeqqat namminneq killissatik pillugit paasisaqarniarneranni ikuinissaat anguneqarsinnaavoq. Atuartut taamaalillutik atuafimmi angerlarsimaffimmi sammisat pineqartut pillugit sapernannginnerusumik eqqartuisinnaanissaminnut eqqarsaatigisaqarluarnissaminnillu periarfissaqarnerulissapput. Aamma angajoqqaat sammisat pineqartut pillugit eqqartuinissaminnut sapersaatillit atuafik suleqatigalugu sapernannginnerusumik sammisinnaangussavaat.

Meeqqat namminneq seksualitiiteqarnerat akuersaaraanni, aamma sapernannginnerusumik paasiuminarnerulersarpoq meeqqat seksualitiitiat timimikkut innarlagaanngikkaluarlugit

Atuartoq attortippat

Atuartut ilaasa atuartsinermi sammisat ilaannit attortinnissaat pinngitsoorsinnaanngilat. Atuartoq aliasulerluni kamalerluniluunniit qisuariarpat atuartup taama qisuariarnera akuersaassavat, atuartorlu qanoq oqaluttuassaqarnersoq tusarusukkit, aamma ikiorusukkit oqarfigissavat. Illit ilinniartitsisut atuartut oqaluttuussinnaavaatit sammisat ilisimasaqarfigisat oqaluuserissallugit sapernarsinnaasoq, immaqa aliasunnarmata, nuannaarunnaartitsisarmata imaluunniit oqaluuserissallugit ilaannut kanngunalaarsinnaammata. Pissusissamisoorluinnarpoq sammineqartut suusut nalunngikkaanni aamma taama misigisaqarsinnaaneq eqqarsarsinnaanerlu. Misigissutsit misigisimasallu pillugit eqqartuisarnissaq pingaaruteqarpoq, taama iliorneq iluaallannartarmat.

Ilinniartitsisut illit aamma interneti atorlugu atuartut misigissutsimikkut attortittut pillugit paasisassarsiortnerusinnaavutit.

Atuartup ilaata pisimasunik sapernartunik oqaluttuuppatit qisuariarnissat pingaaruteqarpoq. Iliuissannut pilersaarusiamik iluaqateqarsinnaavutit. Taama suliaqarnissannut atuartsinermi atorut uku isumassarsiorfigisinnaavatit: **Meeqqat pisinnaatitaaffii ilinniartitsissutigisigut** qupp. 11-mi "Iliuissat allattorsimaffiat – atuartoq ikiorneqarnissamut pisariaqartitsigaangat". Atortussani pineqartuni qupp. 9-imi nalunaartussaataaneq pillugu atuaruk.

misigissutsikkut innarlerneqarsinnaasarnertat. Taamaasiluni meeqqat inersimasullu immikkut seksualitiiteqarnerat inersimasunut immikkoortissallugu paasisallugulu ajornannginneruvoq. Inersimasut taamaalillutik kinguaassiutitigut innarliineq meeqqamut qanoq ajoqutaasartiginersaq ajornannginnerusumik paasinnilersissinnaallugit.

Angajoqqaat ataatsimiisinnerani aamma **"Uangaana timigal!"**-imi atuartsinermi atorussiami sammineqarsinnaasut pillugit oqaluttuussinnaavasi. Aamma angajoqqaat nalornisuteqarlutik apeqqutissaqarpata akissuteqarfigisinnaavasi, kiisalu sammisat pillugit paasisutissanik tunillugit.

Paasisutissanut assersuutaasinnaavoq quppersagaaraq "Kinguaassiutit pillugit meeqqat qanoq oqaloqatigissavakka?" Saaffik suliarinnittuuvuq. Quppersagaaraq aaneqarsinnaavoq uani www.saaffik.gl

Nalunaartussaataaneq

Meeqqat arlaat atugarliortoq malussarfigilerukku imaluunniit meeqqap pissutsinik ernumanartunik oqaluttuuppatit, pingaaruteqarpoq illit nalunaartussaataanerit eqquutsisagakku. Inuit kikkut tamarmik nalunaartussaataapput. Tamanna isumaqarpoq illit meeqqanik inuusuttunillu atugarliortunik ikiissallutit pisussaataasutit.

Kalaallit inatsisaanni allaqqavoq **inuit tamarmik kikkulluunniit kommunimut nalunaartussaataasut** meeraq kinaluunniit peqqissutsimigut ineriartormigulluunniit ulorianartorsiortinneqarluni inuusooq paasigunikku.

Inatsisini aamma allaqqavoq, inuit **isumaginnittoqarfimmi, atuarfeqarfimmi imaluunniit peqqinnissaqarfimmi atorfillit kommunimut sakkortusisamik nalunaartussaataasut**. Tamanna isumaqarpoq illit meeqqanik inuusuttunillu inuuniutigalugu ulluinnarni sullissisartuusutit ilisimagukku imaluunniit ilimatsakkuit meeqqap peqqisusaa ineriartormeraluunniit ulorianartorsiortinneqartoq nalunaartussaataasutit.

Tigusiffik: Meeqqanik inuusuttunillu ikiorsiisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 1, 15. april 2003-meersoq

Nalunaarnerit ima imaqsinnaavoq

- Meeqqap atia inuup normualu
- Meeraq pillugu paasissutissat
- Sooq nalunaarutiginninersutit
- Meeqqap ineriartormeranut paasissutissat ataatsimut isigalugit
- Angajoqqaanik suleqateqarneq
- Meeqqap nammineq oqaasii
- Paasissutissat meeqqap atugaarisaanut tunngasut
- Paasissutissat allat

Imaassinnaavoq meeqqamut paasissutissat tamaasa piginngikitit. Sapinngisat tamaat allattuigut, nalunaarutiginninnerillu atsiorlugu kommuninnut nassiuguk.

Meeraq pillugu nalunaartussaaneermik kingornalu meeraq qanoq pineqassanersoq pillugu eqqarsaatit assut akunnattuunganarsinnaasarpot, takusatit tusaasatillu pillugit nalornilersinnaagavit. Pingaaruteqarpoq eqqaamassallugu kommuni meeqqanik inuusuttunillu ikiuinissaminik pisussaaffeqarmat, taakku peqqisusaa atugarisamikkullu ulorianartorsiortinneqarpata. Nalorninerit meeqqamut iluaqutigittuaannariuk.

Ernumassuteqarneq pillugu angajoqqaat qaqugukku ilanngutitinneqartassappat?

Angajoqqaanik suleqateqartarneq aallaavittut pitsaasuaannarpoq. Atuartut pillugit angajoqqaat ernumassutinnik oqaluttuukkaangakkit sulianni alloriangaatsiarsinnaavutit. Taamaattumik angajoqqaat ataatsimeeqatiginissaat aallaavigisuaannaruk, isumaqatigiissuteqarfigalugillu qanoq ataatsimoorlusi meeraat illit atuartuutigisat ulluinnarni pitsaaneerpaamik ikiorsinnaanerlugu. Angajoqqaat oqaluttuussinnaavatit illit atuarfimmi atorfeqartutut sakkortusisamik nalunaartussaataaneermik pisussaaffeqaravit, aamma meeraq pillugu ernumassutinnik kommuni oqaluttuussinnaalertariaqsinnaagakku.

Pasitsaassimagukku angajoqqaat meeqqatik nakuuserfigisaraat imaluunniit kinguaassiuutitigut innarliiffigigaat ernumassutinnik angajoqqaavi OQALUTTUUTISSANGLATIT. Tassani suliffinni pisortarisat attassuteqarfigissavat, kommunimullu nalunaarutiginnillutit. Kinguaassiuutitigut innarliineq pillugu qupp. 12-13-imi atuarit.

Kommunit nittartagai

www.qaasuitsup.gl

www.qeqqata.gl

www.sermersooq.gl

www.kujalleq.gl

Sammisaq 1 NAMMINEQ TIMIMIK PIGINNITTUSSAATAANEQ

10

Atuakkami sammisaq siulleg Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaani artikelit meeqqat naalliutsinneqannginnissaat, nakuuserfigineqannginnissaat aamma atornerlugaannginnissaat siunertaralugit illersorneqarnissaannik samminipput. Meeqqat qanorluunniit ittunik timimikkut tarnimikkulluunniit nakuuserfigineqannginnissaat, ilanngullugit kinguaassiutimikkut iluaqutiginiarneqannginnissaat atornerlunneqannginnissaallu, siunertaralugit meeqqanik illersuinissaminik Kalaallit Nunaat pisussaaffeqarpoq. Tamatuma saniatigut meeqqat atornerlunneqarsimasut, sumiginnakkat innarlerneqarsimasullu timimikkut tarnimikkullu katsorsarneqarfissaannik pilersitsisoqartarnissaa suliniutigineqartassaaq.

Inersimasut – angajoqqaat, meeqqanik sullissisartut politikerilluunniit – tassaapput meeqqanut, taakkulu toqqissisimallutik alliatornissaat pillugit akisussaasuusut. Akisussaannermilli tigusinermi toqqissisimannginnermik ilisimasaqaraanni qanorpiaq iliortoqarsinnaanera ilanngullugu ilisimasariaqarpoq, aamma meeqqat illersorneqarnissamik pisinnaatitaaffitik pillugit ilinniar-tinneqarnissaasa ilisimanissaat pingaaruteqarpoq.

Taamaattumik sammisaq una meeqqat illersorneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerannik, nalunaartussaataaneramik, qanoq nalunaarutiginnittoqarsinnaanermik, nakuusernerit aamma kinguaassiuutitigut innarlerneqarnerit qanoq ilisarnaateqarnerannik, aamma meeqqat namminneq allallu timimikkut aamma misigissutsimikkut killissaat pillugit ilisimasaqalersitsivoq, aamma pasitsassaqaarsimagaanni ilisimasaqaraanniluunniit innarliisoqarsimasoq, qanoq iliortoqarsinnaaneri ilanngullugit.

Ilkkagassatut anguniagassat

- Atuartut pisinnaatitaaffitik pillugit ilinniassapput ilisimasaqarfigilerlugillu – naalliutsitsinernut, nakuusernertut, innarlerneqarnertut, atornerluilluni iluaqutigineqarniarnertut tamanut illersorneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaat

Artikel 19

Naalagaaffiit peqataasut inatsisiliatigut, allaffissornikkut, inunnik isumaginninnikkut ilinniartitaanikkullu iliuusissatut maleruagasanik naleqquttunik tamanik aalajangiisassapput meeqqamut timikkut tarnikkulluunniit qanorluunniit illoinnikkut pinerlitsaallorneqarnissaannik, paarinerlunneqannginnissaannik imaluunniit sumiginnarneqannginnissaannik, ilanngullugit naalliutsitsinernut atornerluinernullu soorlu meeraq angajoqqaaminit, taakkua sinnerlugit perorsaasiminit inunnulluunniit alla-nit paarsarineqartillugu kinguaassiuutitigut atornerlunneqannginnissamut illersuutissanik.

Artikel 34

... peqataasut isumagis-savaat meeqqap qanorluunniit illoinnikkut kinguaassiuutitigut atornerlunneqatsaallor-niarnissaa.

Artikel 36

... peqataasut meeqqap qanorluunniit illoinnikkut meeqqamut namminermut ajoqusiinnaasumik iluaquti-giniarneqarnissaa akior-niagassaraat.

Artikel 39

... naleqquttunik iliuusisanik maleruagassiortassaput meeqqap sutigut tamatigut sumiginnagaasimasup atornerlu-gaasimasullu timikkut tarnikkullu peqqissusaa akuulerseqqin-nissaalu anguniarlugu.

Inatsimmi qanoq allassimasoqarpa?

Kalaallit Nunaanni meeqqamik 15 inorlugit ukiulimmik kinguaasiutitigut atoqateqarneq pineqaatissinneqartussaavoq, akuersisoqarsimatillugu akuersisoqarsimatinnaguluunniit. Inatsit meeraq illersorniarlugu sanaajuvoq, meeraq nammineq inerissimanini ineriartorninilu tunngavigalugit nammineq killissaminik killiliisinaaneg ajormat, taamalu atornerlunneqarnissaminut annertunerusumik ulorianartorsiorluni.

Aamma inersimasup isumassortitut atuuffeqartup inuusuttumik 18-it inorlugit ukiulimik isumassukkaminik atoqateqartarnissaa inerteqqutaavoq. Inersimasut tassaasinnaapput ilinniartitsisut, perorsaasut, timersornermi sungiusaasut, angajoqqaarsiat assigisaallu.

Meeqqat inuusuttullu pillugit inatsit atuuttoq tassaavoq: Meeqqanik inuusuttunillu ikiorsiisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 1, 15. april 2003-meersoq. Inatsit Namminersorlutik Oqartusar nittartagaani nassaarineqarsinnaavoq www.naalakkersuisut.gl

MIO

**Meeqqat Pisinnaatitaaffiik Sullissivik/
Børnerettighedsinstitutionen**

**Postboks 1290, Issortarfimmur 1A, 3900 Nuuk
Kalaallit Nunaat / Grønland**

www.mio.gl

mio@mio.gl

Tlf.: +299 34 69 40

Nakuuserneq

Inoqutigiinni nakuuserneq ilaqutariinni assigiingitsuni kikkunnilluunniit pisinnaasarpog, meeqqap toqqissimaneranut ineriartorneranullu assut ajoqutaasinnalluni. Meeraq angerlarsimaffimmi nakuuserfiusartumi alliarortoq nammineq inersimasunngoruni nakuusertartunngornissaminut nakuuserfigineqartalerinissaminulluunniit annertuumik ulorianartorsiuersarpog, soorlu aamma meeraq inersimasunngoruni kinguaassiatut tunngasutigit innarliisartunngorluni pissusilersortalerinissaminut annertuumik ulorianartorsiuersartog.

Ullumikkut ilisimavarput ilaqutariinni nakuusertoqarneranik misigisaqarsimanerup kingornerisaanik meeqqap nalaassimasaminik kingunerlutsitsinera ima sakkortutigitartoq allaat meeqqap nakuuserfigitissimasup nalaassimasaatut kingunerlutsitsisarluni. Nakuusernerit suugalulluunniit tamarmik meeqqanut kingunerlutsitsisarput. Taamaattumik meeqqat angajoqqaavilu peqqissunik katerisimaariaatsinik pilersitsinissaminik aamma nakuusertoqarsimatillugu kingunerluutit qaangerniarlugit iliuusissaannik ikiorneqartariaqarput.

Ilaqutariinni nakuusertarneq pillugu uani atuarsinnaavutit:

Meeqqanut nakuusertarnerit assigiingitsorpassuupput, tamatigullu nakuusernerit assigiingitsut akuleriaartineqartarput. Tassaasinnaapput timikkut nakuusernerit, tarnikkut nakuusernerit imaluunniit kinguaassiatut tunngasutigit nakuuserneq.

- Timikkut nakuuserneq tassaasinnaavoq tilluineq, isimmittaaneq, issuttuussineq, qimitseriarneq, cigaretsinik uutiterineq allallu timikkut innarliinerit meeqqamut ajoqusisartut anniartitsisartullu. Meeraqqat issuttuunneqapiloorunik qaratsamikkut ajoquteqalersinnaasarput tappiitsunngorluttilluunniit.
- Tarnikkut nakuuserneq tassaasinnaavoq timikkut pillagaanissamik imaluunniit mattunneqarnissamik uloriaaarinerit, imaluunniit nikassaanerit aamma kanngunarsaaneq. Angajoqqaat meeraq oqaluttuusinaavaat naleqanngitsuusog kissaataasimanngitsorlu.
- Kinguaassiatutigit nakuuserneq tassaavoq atoqatigiinnermik iliuutsinut inersimasup ukiukitsog peqataatikkaangagu.

www.oqaatigiuk.gl

www.brydtavsheden.gl

Kinguaassiutitut tunngasutigit innarliineq

12

Meeqqanik kinguaassiutitut tunngasutigit innarliineq ilaqutariinni assigiinngitsuni kikkuniluunniit pisinnaasarpoq, nukappiaqqat nivarsiaqqallu innarlerneqarsinnaasarlutik. Kinguaassiutitut tunngasutigit innarlerneqarneq meeqqap ineriartorneranut peqqissusaanullu sakkortuumik aseruisarpoq, taamaattumillu meeqqat akornanni killissat qanoq ittuunersut aamma meeqqat inersimasullu akornanni killissat qanoq ittuunersut meeqqanut ilinniartissutigissallugit pingaaruteqarput.

2012-imi Kalaallit Nunaanni inuusuttut 15-inik ukiullit 481-it misissuiffigineqarput, tassani paasineqarpoq nukappiaqqat quliugaangata ataaseq, nivarsiaqqallu pingasuugaangata ataaseq 15-inik ukioqalersinnatik ilutiminnit imaluunniit inersimasumit kinguaassiutitut tunngasutigit innarlugaasarsimasut. Inuusuttut taakku oqaatigaat inersimasooq innarliisimasooq tassaangajuttartoq ilisarismariigartik¹.

2004-mi misissuinnermit kisitsisit takutippaat pissutsit allanngorsi-manngitsut. Taamaattumik meeqqap qanoq killiliinissamik, aamma nammineq timimik piginnittussaataaneq pillugu ilisimasaanik nukittorsaanissaq pingaaruteqarpoq.

Kinguaassiutitut tunngasutigit innarliinerit suuppat?

Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutitut tunngasutigit innarliinerit nassuiarneqartarput kinguaassiutitut tunngasutigit iliuusaasut, ima pisoqarfiusartut:

- Meeraq inuusuttorluunniit ukiukinnini ineriartornerminiluunniit killiffini pissutigalugit iliuuserineqartoq suunersoq paasisinnaangilaa imaluunniit iliuuserineqartumut akuersissuteqarsinnaanani.
- Meeqqap inuusuttulluunniit nammineq inuttut qanoq issusaa aamma (imaluunniit) timimigut innarlernia-gassaanngitsortaa innarlugaasarpooq.
- Meeqqap inuusuttulluunniit allanut maleruuttarnera innarliisup atornerluppaa imaluunniit nammineq pissaaneqarnini innarlerneqartup pisariaqartitaanut atatillugu atornerluppaa.
- Inuiaqatigiinni inatsisit aamma (imaluunniit) nalinginnaasumik ileqqorissaarneq unioqqutinneqarput.

Ilaquttatut qanigivallaakkamik atoqateqarneq

tassavoq timimikkut ilaqutariit kinguaassiutitut tunngasutigit atoqatigiittarnarat. Tamanna inersimasut akornanni, meeqqat akornanni imaluunniit inersimasut meeqqallu akornanni pisinnaavoq. Ilaquttatut qanigivallaakkamik kinguaassiutitut atoqateqartarneq inatsisitigit inerteqqutaavoq, pillagaassutaasinnaallunilu kinguaassiutitut tunngasutigit innarliinerit allat assigalugit. Ilisimaneqarpoq meeqqap innarliisullu ilaqutariinnerat qaninnerpaagaangat meeqqap ajoqusernera annerpaasartoq. Tamanna isumaqarpoq ilaquttanik qanigivallaakkanik kinguaassiutitut atoqateqarneq aakkut ilaqutariussutsimut tunngagaluartoq, meeqqap qanigisaanit soorlu ataatarsiaasumit, ernivissiaasumit, arnamik qatanngutisiamit allanilluunniit qanigisaasunit aakkut ilaqutaanngitsunit kinguaassiutitut tunngasutigit innarlerneqarnerit ilaquttatut qanigivallaakkamik kinguaassiutitut atoqateqartarnermit ajoqusiinerit assigalugit taama annertutigisumik ajoqusiisartut.

¹ Pedersen, C. P. & Bjerregaard, P. (2012): Det svære ungdomsliv. Unges trivsel i Grønland 2011 – en undersøgelse blandt de ældste folkeskoleelever. SIF's Grønlandstidsskrifter nr. 24.

Kinguaassiutinut tunngasutigut innarliinerit assigiinngitsuupput:

- Innarliineq timi attornagu. Soorlu kinguaassiutinut tunngasunik iliuuseqarnissamut kajumissarineq, pornofilminik isiginnaaqatigiinnissamut, assilisinnissamut imaluunniit innarlugaasup pisariaqartitaa tunngavigalugu kajumissarineq, inersimasooq tissassartooq isiginnaarlugu imaluunniit imminut kinguaassiutinut tunngasunik attuualarineq, inersimasumik tissarnarisaminik timiminik nittarsaattartumik takusaqarneq.
- Timikkut attorneqarluni innarlerneqarneq. Soorlu kuninneqarluni attuualarneqarlunilu kinguaassiutinut tunngassuteqartumik, atisaajartinneq, innarliisup kinguaassiutaanik attuuatinneqarneq, nammineq atisaqarluni atisaqaraniluunniit attuualartinneq.
- Naammassisamik kujanneqarluni imaluunniit taamaaliorialuarnermik innarlugaaneq.

Innarliinermut tunngasunut isumasiuutit assigiinngitsut, aamma kinguaassiutinut innarliinerit assigiinngitsut pinnginneranni piffissami siusinnerusumi susoqarsimannermik oqaluttuutinnigilaatigut, aamma meeraq qassinik ukioqarnersooq qanorlu inerissimatiginersooq pillugu, meeqqat innarliisiminut attaveqaataa, innarliineq qanoq sivisutigisumik ingerlasimanersooq, qanorlu meeqqap avatangiisai qisuariarsimanersut pillugit oqaluttuutinnigilaatigut. Tamakku tamarmik meeqqap innarlugaasup artukkerneqarneranut pissutaaqataapput. Taamaammat pissutsit meeqqamut attuumassuteqartut tamaasa eqqarsaatiginissaat ilinnut pingaaruteqarpoq, sooq meeqqat taama pissusilersornersut nalilinginninni.

Kinguaassiutinut innarliisoqartoq pasitsaassaqaaruit ilisimasaqaleruilluunniit ima iliussaati:

- **Angajoqqaat innarliisuusut pasitsaassaqaaruit:** Pasitsaassinerit pillugu angajoqqaat **OQALOQATIGISSANNGILATIT.** Pasitsaassinerit pillugu pisortat oqaloqatigiuk, aamma sakkortusisamik nalunaartussaataitanerit eqqaamassavat.
- **Suleqatit, meeqqap ilisarisimasaasa akornani inersimasooq imaluunniit inuk nalusaq innarliisutut pasitsaakkukku:** Pasitsaassinerit pillugu pisortat oqaloqatigiuk. Pisortat aalajangiissapput angajoqqaat ataatsimiinermut aggersarneqassanersut. Sakkortusisamik nalunaartussaataitanerit eqqaamassavat.
- **Meeraq alla inuusuttorluunniit pasitsaassimagukku:** Pasitsaassinerit pillugu pisortat oqaloqatigiuk. Angajoqqaajusut ataatsimiigiaqqukkit, aamma sakkortusisamik nalunaartussaataitanerit eqqaamassavat.
- **Toqqaannartumik ilisimagukku** meeraq kinguaassiutinut tunngasutigut innarlerneqartoq kommunimut nalunaaruteqassaati, ilisimasallu pillugu politiinut nalunaarutiginnillutit.

Nalunaartussaataitaninnut pisussaannerit pillugu atuaruk qupp. 9.

Saaffik – Meeqqanut inuusuttuaqqanullu kinguaassiutinut killissamik qaangiiffiqineqarsimasunut nunatsinni saaffiginnittarfik

Niels Hammekenip Aqqutaa 41 Postboks 1755 3900 Nuuk
saaffik@nanoq.gl www.saaffik.gl Oqarasuaat +299 34 60 11

Inoqatinut attaveqaatinik atuineq

Meeqqat inuusuttullu tamarmik internetip atornissaa nalunngilaat, inuillu tamangajammik mobiltelefonearput. Meeqqat inuusuttullu amerlanerit aamma nittartakat soorlu Arto, Twitter, Facebook aamma Instagram nalunngilaat, tamarmillu internetikkut chatroom misilissimavaat, mobiltelefonikkut sms-ertarput aamma assit taakkunatigut nassiuttarlugit misilittarpaat. Taama attaveqaqatigiittarneq pitsaasuullunilu ajortortaqarpoq.

Meeqqat inuusuttullu cyberspacekkut killissanik qaangiisartunit ujjartorneqartarput. Inersimasunit ilutiminilluunniit innarliissutinik allaffigineqartarput imaluunniit qinngasaarneqartarlutik. "Ilumuunngitsunik" ikinnguteqalersarput, naggataagullu akuersisinneqartarput assinik (kinguaassitunut tunngassuteqartunik) nassiusseqqullugit imaluunniit inuit ilisarismanngisat webcameqatigalugit immiunneqarsinnaasarlutik. Taama inuup meeraq inuusuttorluun-

niit ikinngutigisuusaarlugu attaveqarfiginnitalernera, meeqqamik inuusuttumilluunniit kinguaassiuutigut tunngasumik attaveqalernissamik siunertaqartarpoq, taaneqartarpoq "Isumapiloqarneq tunngavigalugu internitsikkut tatiginnilersitsiniaaneq/qanil-lisaaneq (online-grooming)". Isumapiloqarneq tunngavigalugu tatiginnilersitsiniaanermik/qanil-lisaanermik periaaseq tassaavoq sallu atorlugu innarliineq, salloqittarlugu ileqqussaannigsuliorfigalugu, uukapaatillugulu meeraq kinguaassitunut tunngasutigut iliuutsinut peqataatinniarneq.

Illit ilinniartitsisut meeqqat internetimik mobiltelefoninillu atuineraannut atatillugu isumannaatsumik atuinissaat pillugu ilinniartitsinissamut pingaaruteqarput. Qanoq ililluni cyberspacemiittoqartarpa, aamma allanut sms-it/mms-it nassiutat qanoq ittut nassiunnissaat ajoquteqanngillat? Killissaq sumiippa soorlu atuaqatit assinginik internetimut ikkussinermi?

Qupp. 31-imi Killissat aamma Immis-sinnut paaralusi qupp. 59-imi meeqqat inuusuttullu internetimiikkaangata killissat pillugit qanoq suliaqarfigisinnaanerlusigut isumassarsiorsinnaavutit.

Kopeeruk qiortarlugulu

Internetimi mobilillu atornerini isumannaatsuunissaq pillugu angajoqqaanut siunnersuutit pitsaasut:

- Meeqqap internetimik atuinera pillugu soqutiginnillutit meeqqat paasittuaannaruk. Paasinnittuussaait aamma tatiginninnermik takutitsissaatit, marsernak.
- Computerimi angajoqqaat killilersuisinnaanerannik periarfissaat atorsinnaavat (forældrestyring), taamaalilluni nittartakkat inertequtaasut (allaluunniit uloriarnartut) saqqummersinnaanngillat.
- Meeqqavit nammineq qupernissaminik sananissaanik ilitseruuguk (sorlu Arto-mi Facebookimiluunniit).
- Meeqqat pitsaasumik isumannaatsumillu isissutissaminik nassaarniarnerani ikioruk.
- Malugiuk, internetimi qupernerit ilaannik atuiniaanni imaluunniit aamma mobilimut apps-inik pisinaraanni qassinik ukioqarnissamik piumasaqartarmata.
- Meeqqat ajoqersuuguk internetikkut mobilikkullu paasissutissat imminut tunngasut suut allanut tunniuttassannginnerai (soorlu inuup normua, adressit, sumiittarnermut tunngasut aamma telefonnormut nammineq pigisat).

- Meeqqat ajoqersuuguk ikinngutigiinnissamik apeqquteqaatit sorliit ajunnginnersut qanorlu ittut akuerissanngikkai.
- Meeqqat ilisimassavaat qanoq ilillutik aamma sooq allat internetimi profilii, assingi paasissutissartaallu ataqqineqartussaasut. Suut agguanneqarsinnaappat (dele), oqaaseqarfigineqarsinnaappat toqqorlugillu, qanorlu ilioqqusaanngillat.
- Meeqqat ajoqersuutikkut qanoq iliusanersut allanit ajortumik pineqarpata (soorlu inersimasut/angajoqqaat ornittassavaat, inuit mattunneqarsinnaapput (blokere), ajornartorsiutaasooq nalunaarutigineqarsinnaavoq, aaqqiagiinngissutit piniinnarfiginagit).
- Meeqqat ajoqersuutikkut computerip filmiliuutaa qamittuaannartaqqullugu.
- Malugisiuk app-it ilaat akeqarput, allallu atortakkat aamma akeqarsinnaapput.
- Ajornartooraluarpata uiverniaqinasi. Meeqqat tapersersukkit, tusarnaakit, nassuiaatikkut ikiorlugillu.
- Antivirusprogrammeqaritsi, aamma trådløs netværkersi paasiuminaassarsiuk.
- Pinaveersaartitsineq siunertarlugu eqqarsartaritsi.

MEEQQAT PILLUGIT ISUMAQATIGIISST

Pisinnaatitaaffiit tamaasa, Naalagaaffiit Peqatigiit qitiusumik isumaqatigiissutaanni qulingluaasuni allassimasut tamaasa, meeqqat pisinnaatitaaffigaat, isumaqatigiissutinimi inuit tamarluinnarmik illersugaagamik, taamaasillunilu meeqqat tamar-mik illersugaallutik. Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqalli pillugit Isumaqatigiissutaanni 1989-imeersumi meeqqat – tassalu inuit 18-it inorlugit ukiullit – assersuutigalugu illersugaanissamut isumassorneqarnissamullu immikkut ittumik pisariaqartitaat qitiutinneqarpot.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut meeqqat inuttut immikkut ittumik pisinnaatitaaffii pillugit artikelinik 54-inik imaqarpoq.

Meeqqamut pitsaanerpaq – soqutigisaa ajunnginneq – artikelini tamani sallerisaalluni malittarisassaavoq. Tamanna isumaqarpoq, meeqqat pillugit oqartussaasut aalajangiinerini, meeqqamut pitsaanerpaq aallaavineqartassasoq. Angajoqqaat siullersaallutik aalajangertarpaat, suut meeqqamut pitsaanerpaajunersut. Isumaqatigiissinnaanngippatali, imaluunniit meeqqamik isumassuisinnaanatik, meeqqamut pitsaanerpaq qulakkeerniarlugu oqartussaasut akuliutissapput (art.13).

Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut aamma tunngaviusunik pingasunik imaqarpoq, taakkualu ilinniartitsissutini ukunani qulequttatut tunngavigineqarpot:

1. Assigiinngisitaannginnissamut pisinnaatitaaffik: Tamanna isumaqarpoq inuiannut kikkunnt ilaaneq, ammip qalipaataa, suliaassuseq, upperisaq, naalakkersuinikkut allatigulluunniit isiginninneq, naalagaaffimmit, naggueqatigiinnit inooqatigiinnikuulluunniit kikkunnt kingoqqisuuneq, pisuussutitigut atukkat, innarluteqarneq, il.il. namminneq angajoqqaavisalunniit atugarisinnaasaat apeqquataatillugit meeqqat assigiinngisinneqartussaannngitsut (art. 2).
2. Inuuneqarnissamut, inuinnarnissamut ineriartornissamullu pisinnaatitaaffik: Pisinnaatitaaffiit taakku 'sapinngisamik annerpaamik' illersorneqassapput. Meeraq timikkut peqqissuunissamut pisinnaatitaaffeqaannanngilaq, kisiannili eqqarsartaatsikkut, misigissutsikkut, ilisimasatigut, inooqatigiinnikkut kulturikkullu ineriartornissamut pisinnaatitaaffeqarluni (art. 6). Nerisassaqaarnissamut imissaqaarnissamullu, angerlarsimaffeqarnissamut peqqissuunissamullu pisinnaatitaaffiit qulequttamut aamma ilaapput, kiisalu sorsunnernut, nakuuserfigitinnermut, ikiaroorartunut kinguaassiuutitigullu atornerlugaanissamut illersugaanissamut, ilinniagaqaarnissamullu, pinnguarnissamut, sunngiffeqaarnissamut paasitineqarnissamullu pisinnaatitaaffiit aamma ilaallutik.
3. Aalajangeeqataanissamut pisinnaatitaaffik, aamma 'meeqqap isumaanik ataqinninnermik' taaneqartartoq (art.12). Tamanna isumaqarpoq meeqqat pissutsinut imminnut tunngasunut atatillugu tusaaneqarnissamut ilumoorunneqarnissamullu pisinnaatitaaffeqartut. Tamanna pissaaq meeqqap

qassinik ukioqarnera inerisimasusialu tunngavigalugit. Qulequttami aamma qanorluunniit oqaaseqarsinnaataaneermut, sunniuteqaqataasinnaanermut, namminerisamik peqataanermut, peqatigiifegarnissamut kiffaangissuseqarnermut, aalajangeeqataasinnaanermut namminerlu aalajangiisnaanermut pisinnaatitaaffiit ilaapput.

Isumaqatigiissummi pisinnaatitaaffii sinnerini pineqartut ilaatigut taaneqarsinnaapput meeqqap ateqarnissamut naalagaaffimmilu innuttaassuseqarnissamut pisinnaatitaaffii, meeqqap perorsarneranut angajoqqaat pingaarnertut akisussaapput, meeqqamulli pitsaanerpaap qulakkeernissaa pineqartinnagu, meeqqat angajoqqaaminnit avisaartinneqassanngillat, angajoqqaaverussimasut oqartussaasunit illersorneqassapput, meeqqat inuunertik naallugu parnaarunneqarsinnaanngillat, naalliutsitaqqusaanatillu. Parnaarusivinni meeqqat inersimasunit immikkoortisimaneqassapput. Tamatuma saniatigut nunat isumaqatigiissummut akuersisimasut Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutikkut pisussaafilnerneqarpot, isumaqatigiissut meeqqanut inersimasunullu siaruuaattumik ilisimaneqartussanngortissagaat.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut Meeqqat pillugit Ataatsimiititaliamit, immikkut ilisimasalinnik arlaannaannulluunniit attuumassuteqaanngitsunik 18-nik inuttalimmit, nunanit amerlaqataanik aggerfeqartunit nakkutigineqarpoq. Nunat isumaqatigiissummut akuersisimasut nunap inatsisaani sulinermilu isumaqatigiissutip qanoq malinneqarnera pillugu Meeqqat pillugit Ataatsimiititaliamut ukiut tallimakkaarlugit nalunaarusiortartussaapput, tamatumalu kingorna ataatsimiititaliap nunat soraarummeersittarpai. Danmark, Kalaallit Nunaat Savalimmiullu kingullerni 2001-imi, 2005-imi 2011-milu soraarummeersinneqarpot.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut nunarsuarmi nunanit tamarluinnangajannit akuerisaavoq. Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut Kalaallit Nunaannut 11. maj 1993-imi atuutilerpoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit kattuffiini UNICEF tassaavoq, meeqqat pisinnaatitaaffiinik immikkut suliaqartoq.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut naatsunngorlugu

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaanni artikelit naatsunngorlugit tulluuttumi issuarneqarput, qulequtai malillugit tullerriarlugit:

**Naalagaaf-
fiit Peqatigiit
Meeqqat pillugit
Isumaqatigiissutaanut
paasisaqarnerugit
uani www.mio.gl**

ASSIGIINNGISINNEQANNGINNISSAMUT ASSIGIIMMILLU NALEQARTITAANISSAMUT PISINNAATITAFFIK

- Art. 2. – Naligiissitaaneq assigiinngisitaanissamullu illersugaaneq:** Meeqqat tamarmik assigiimmik naleqarput, namminneq angajoqqaamilluunniit amikkut qalipaataat, oqaasii, niviarsiaaani nukappiaraanerilluunniit il.il. apequtaatinna-git assigiissunut tamarmik assigiimmik pisinnaatitaaffeqarlutik.
- Art. 23 – Meeqqat innarluutillit:** Meeqqat innarluutillit meeqqat allat tamaasa assigalugit assigisaannik pisinnaatitaaffeqarput. Innarluuteqarlutillu inuunertik pissutigalugu immikkut ittunik aamma pisinnaatitaaffeqarput.
- Art. 30 – Ikinnerussuteqartut:** Najugaqarfinni ikinnerussute-qartunut ilaagaluulluunniit nammineq upperisat, oqaatsit, kulturillu atorsinnaavutit.

ILLERSUGAANISSAMUT INERIARTORNISSAMULLU PISINNAATITAFFIK

- Art. 6 – Inuunissamut pisinnaatitaaffik:** Kikkut tamarmik inuunissamut pisinnaatitaaffeqarput, meeqqallu pitsaasumik inuuneqarnissaannut naalagaaffik ikiutissaaq.
- Art. 19, 34, 36, 39 – Naalliutsitaanissamut illersugaaneq:** Nakuuserfigitinnissamut atorneqalugaa illersugaassaa-tit. Illit timit illit kisivit pigivat, illillu kisivit aalajangiisussaallutit.
- Art. 24 – Peqqissuseq:** Pitsaasumik/peqqissumik inuuneqar-nissamut, pisariaqarfiinilu nakorsamit ikiorneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarputit.
- Art. 26 – Isumaginnikkut isumannaatsuuneq:** Meeqqat ajunngitsumik atugaqassapput.
- Art. 27 – Inuunermi atukkat:** Inuunermi atukkavit pitsaasuunis-saat, ilanngullugit peqqinnartunik nerisaqarnissaaq, naleqqu-tunik atisaqarnissaaq najugaqarnissarlugu pisinnaatitaaffigaatit. Angajoqqaavit tamanna isumagisinnaanngippassuk, naalagaaf-fik ikiutissaaq.
- Art. 28, 29 – Ilinniartitaaneq:** Akeqanngitsumik atuartaunissaaq ilinniagaqarnissarlugu pisinnaatitaaffigaatit. Ilinniartitaanerup ineriartortissavaatit, ilinniartitaanikkullu inuttut pisinnaatitaaffiit kulturillu ilikkagaqarfigissallugit.
- Art. 31 – Qasuersaarneq pinnguarnarlugu:** Qasuersaarnissamut, sunngiffeqarnissamut pinnguarnissamullu pisinnaatitaaffeqarputit.
- Art. 32 – Meeqqatut sulisartuuneq:** Tamaviaarnartunik uloria-nartunillu suliaqartitaanissamut illersugaassaatiit.
- Art. 33 – Ikiaroornartumik atorneqarlugu:** Imigassamut ikiaroornartumullu illersugaassaatiit.

PEQATAANISSAMUT PISINNAATITAFFIK

- Art. 12 – Isummat oqaatiginissaannut pisinnaatitaaffik:** Nammineq isummavit oqaatiginissaat pisinnaatitaaffigivat, isummallu ataqineqassaaq.
- Art. 13 – Oqaaseqarnissamut kiffaanngissuseq:** Nammineq isummavit oqaatiginissaasa ilikkarnissaat pisinnaatitaaffigivat, oqaaseqarnikkut allat pisinnaatitaaffii kanngunarsanngikkukkit.
- Art. 15 – Peqatigiiffeqarnissamut kiffaanngissuseq:** Peqatigiiffimmut ilaasortaanissamut kiffaanngissuseqarputit. Peqatigiiffimmik aallartitseqataasinnaavutit, aallartitsineq allat pisinnaatitaaffiinut ajoqutaanngippat.
- Art. 17 – Paasisutissinneqarnissamut pisinnaatitaaffik:** Nunarsuarmi qanoq pisoqarnera ilisimassallugu pisinnaatitaaffigaat (tv, radio, aviisit, atuakkat).

ARTIKELIT SINNI

- Art. 1 – Meeqqamik nassuiaat:** Kina meeraava? Inuk 18-it inorlugit ukiqartoq.
- Art. 3 – Meeqqap soqutigisaanik qulakkeerineq:** Aalajangiisoqassatillugu meeqqamut pitsaanerpaaq isumaqatigiit qulakkeertussaavaat.
- Art. 4 – Isumaqatigiissummi siunertat eqqortinnerat:** Naalagaaffiup artikelit malissavai.
- Art. 5 – Angajoqaanik siunnersuineq:** Pitsaasumik inuuneqarnis-sannut angajoqqaatit sapinngisamik iliuuseqassapput. Angajoqqaat akisussaasuunerat naalagaaffiup ataqissavaa, pisariaqarfiinilu ikiutissalluni.
- Art. 7 – Ateq innuttaassuseqarnerlu:** Inunngorninniit ateqalernissaaq innuttaaffeqarnissarlugu pisinnaatitaaffigaatit.
- Art. 8 – Kinaassutsip illersugaanera:** Meeqqap ateqarnera, nunaqarnera, ilaqutaqarnera il.il. naalagaaffiup ataqissavaa.
- Art. 9 aamma 10 – Angajoqqaat meeqqamik illersuinerat:** Angajoqqaatit najugaqatiginngikkukkit angajoqaavit marluusut ilaginissaat attaveqarfiginissaalluunniit pisinnaatitaaffigivat.
- Art. 11 – Aallarussaaneq anitsaaliugaanarlugu:** Meeqqanik aallarussisarneq naalagaaffiup pinngitsoortinniassavaa.
- Art. 14 – Upperisaq:** Upperisavit nammineq aalajangernissaa pisinnaatitaaffigivat.
- Art. 16 – Namminerisannik inuuneqarnissaaq pisinnaatitaaffigivat.**
- Art. 18 – Meeqqanik perorsaaneq:** Meeqqap pisinnaatitaaffiunut angajoqqaat pingaarnertut akisussaasuunerat naalagaaffiup qulakkiissavaa.
- Art. 20 – Meeqqat ilarsororsimasut:** Meeqqat ilarsororsimasut naalagaaffiup ikiussavai.
- Art. 21 – Meeravissiararneq:** Meeravissiararneq aatsaat meeqqamut pitsaanerpaatillugu meeravissiarartoqassasoq naalagaaffiup qulakkiissavaa.
- Art. 22 – Meeqqat qimaasut:** Meeqqat qimaasut ajunngitsumik atugaqalernissaat naalagaaffiup isumagissavaa, kattuffinillu tamanna pillugu suleqateqassalluni.
- Art. 25 – Meeqqanik paaqqinnittarfinniittunik piffissani aala-jangersimasuni nakkutillineq:** Meeqqat paaqqinnittarfinniittut ajunngitsumik atugaqarnissaat naalagaaffiup qulakkiissavaa.
- Art. 35 – Meeqqanik nioqquteqartarneq aallarussisarnerlu:** Tamanna naalagaaffiup pinngitsoortinniassavaa.
- Art. 37 – Naalliutsitsineq pillaanerlu:** Naalliutsitaanissat, toqumut pillagaanissat inuunertuunniit naallugu parnaarussaannissat inerteq-putaapput. Parnaarussaaguit akuerineqarsinnaasunik atugaqarti-taassaatiit.
- Art. 38 – Sakkulersorluni aqqagiinnginnerit:** Sorsunneqartillugu illersugaassaatiit, meeqqatullu sakkutuunngoqqusaanak.
- Art. 39 – Naalliutsitaanerup kingorna ikiorneqarneq:** Naalliutsitaasimaguit ikiorneqassaatiit.
- Art. 40 – Eqqartuussivinni suliat suliarinerat:** Inatsisinik unioqquit-sisimaguit, immikkut ittunik ikiorneqarnissaaq pisinnaatitaaffigaat.
- Art. 41 – Meeqqamut pitsaanerpaaq:** Inatsisit artikelinit makkunanga pitsaaneruppata, taakku atorneqassapput.
- Art. 42 – 54: Meeqqat pillugit Isumaqatigiissut siaruaassi-massusia nakutiginerarlugu:** Isumaqatigiissutit meeqqanik inersimasunillu tamanit ilisimaneqarnissaa, taassumalu ataqine-qarnissaa malinneqarnissaa naalagaaffiup isumagissavaa.

SAMMISAQ 1-IMUT SULIASSARTAT

SULIASSAQ 1 PISINNAATITAAFFIK ATAASEQ TITARTARUK

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

17

Sivissussuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Meeqqat pillugit Isumaqatigiisummi pisinnaatitaaffiit allaqqasut pillugit atuartut titartaassapput, naggataagut iikkamut ataatsimoortieriarlugit nivinngarneqassapput.	Meeqqat pillugit Isumaqatigiisut atuaruk, qupp. 15-16. Artikelit aalajangiussatit oqaaseqaatinngortikkit.	Meeqqat pillugit Isumaqatigiisut qupp. 15-16.

Iikkagassatut anguniagassat

- Pisinnaatitaaffiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisummi allaqqasut oqaasertalersussavaat titartarlugillu.
- Atuartut qanoq ilinikkut pisinnaatitaaffiit unioqutinneqartarnersut assersuusiorsinnaalissavaat.
- Atuartut paasisimasaqarfigilissavaat kina saaffigisinnaanarlugu, namminneq imaluunniit ikinngutimik pisinnaatitaaffiit unioqutinneqarpata.

MEEQQAT PILLUGIT ISUMAQATIGIISUT OQALUTTUARIUK

Meeqqat pillugit Isumaqatigiisut atuartunut oqaluttuariuk. Quppernemi 15-16 isumassarsiorsinnaavutit.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiisummi artikilit atuakkit, meeqqanut tulluassakkam qupp. 16-mi allassimanerisut, qinnuigikkillu atuarnepit nalaani artikilit arlaat toqqassagaat.

PISINNAATITAAFFIMMIK TITARTAAGIT

Atuartut qinnuigikkit piginnaatitaaffimmi takutitsisumik titartaagqullugit. Atuartut paarlakaallutik titartagartik

atuaqatiminnut takutittassavaat, taava assinut nivinngaavinnut iikkap qulaaniittunut assit nivinngartitserneqassapput ini tamakkerlugu.

Atuartut annerit piginnaatitaaffimmut titartakkaminnut oqaasertalerlugu allassinnaapput.

PISINNAATITAAFFIIT OQALLISIGISIGIT

Eqqartorsigit uku:

- Atuaqatitsinnut atuarfitsinnilu immitsinnut iliuuserisartakatsinnut Meeqqat pillugit Isumaqatigiisut qanoq isumaqarpa?
- Angerlarsimaffimmi sunngiffimminilu meeqqat qanoq atugaqarnissaannut isumaqatigiisut qanoq isumaqarpa?
- Atuartut annerit misilillugu assersuusiorfigisinnaavat Nunatsinni meeqqat sunik pisinnaatitaaffeqarnersut, ilisimasaminnilu sunik meeqqat pisinnaatitaaffeqannginnersut. Akissutaat allattarfissuarmut allakkit.

Atuartut oqaloqatigikkit qanoq iliorsinnaanersut namminneq kammalaatimilluunniit pisinnaatitaaffii malitsinneqanngippata, assersuutigalugu angerlarsimaffimmi, atuarfimmi, allani.

Atuartut titartaagukkit allaqquillugilluunniit inersimasuni kikkut saaffigisinnaaneraat assersuutigalugu: ilaqqut, sanilit, kommuuni, politiit ilinniartitsisut il.il..

NAGGASIINEQ NALILIINERLU

Atuartut qinnuigikkit apeqquutit uku eqqarsaatigeqqullugit, atuaqatitillu peqatigalugit isummersorfigeqqullugit:

- Suliarsi qanoq isumaqarfigaasiuk?
- Sammisassinni suna nuannernerpaava?
- Nutaanik ilikkangaqarpunga?

SUNGIUSAAT 2 KILLISSARPUT ERSINNGITSOQ

Aalaneq

Oqallinneq

Sivisussuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-sisamat	Sungiusaatit assiginngitsut atorlugit nammineq killissatik ersinngitsut atuartut killillissavaat. Atuartut allat killiliisarnarat paasisaqarfigissa-vaat aamma nammineq allanut killiliisinnaa-nertik paasisaqarfigissavaat.	Timimik nammineq piginnittuunissa-mi Sammisaq 1 atuaruk, qupp. 10. Allaaserisat killiliinissamut tulluurtut atukkit.	Meeqqat pillugit lsumaqatigiissut qupp. 15-16. Soorlu timimik titartagaq.

Iikkagassatut anguniagassat

- Nammineq killiliisinnaaneq, aamma timikkut nammineq killissamik allallu killissaannik paasisaqarneq.
- Nammineq misigissutsitigut killiliisinnaaneq, aamma misigissutsitigut nammineq killissamik allallu killissaannik paasisaqarneq.
- Inuit tamarmik assigiinngitsunik killissaqarnerannik paasisaqarneq.
- Nammineq killissamik allallu killissaannik ataqqinninneq.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkit inuit tamarmik assigiinngitsunik killissa-qarmata. Inuit ilaasa inuit allat qanikkaangata ajorineq ajorpaat, ilaasali qanippallaannginnissaat iluarinerusarpaat. Killissarisat assigiinngitsorujussuupput, aamma nuannaralugu sumut peqa-tarusunnermut tunngasinnaapput, qanoq oqarsinnaanermut qanorlu paasinittariaatsimut tunngasinnaapput, unalu sungiusaat inunnut allanut qanoq qanitsiginnaanermut tunngavaq. Illit meeqqatut inuusuttutullu allat illit killissannik ataqqinninnissaat pisinnaatitaaffigivat, taamatulli pingaartigaaq illit allat killissaannik ataqqinnissagavit.

Immaqa illit misilereerpat allat ilinnut qanippallaarsimanerat, imaluunniit kiinnat qanippallaarlugu oqalussimapput. Immaqa misilereerpat allap attorsimagaatit uffa illit akuerisimanngikkat, imaluunniit illit killissat qaangerlugu arlaat nipituumik oqaaseqar-toq tusaasimavat. Killissat amerlasoorpassuusinnaapput assigiin-ngitsuusut.

INGERLANNERA

Atuartut tamarmik nikuissapput.

Takorlooriarsiuk karsip ersinngitsup iluaniillusi. Karsi taanna killissassinut ilisarnaataavoq. Inuit ilaasa karsiutaat angisuu-jupput, allallu minnerullutik. Illit nammineq killissat ersinngitsoq tassaavoq illerpiaq karsillu akornanniittoq soqanngitsoq. Inuit allat illit killissat/karsiutit qaangeraangagu malugisinnaasarpas. Illit kisivit malugisinnaavat *illit* killissat sumut killeqarnerisooq.

Immissinnut akileriillusi nikuigitsi. Aappassi aappani eqqissilluni ornessavaa, killissarsi qaangerneqartoq maluginissaata tungaanut. Illit killissat sumut killippa?

Killissat qaangerneqarpat unitsitseqqusinermik oqarnissat pingaaruteqarpoq. Oqassaait "tassa" imaluunniit "naamik", aamma assannik takutissavat (tallit qummukartiguk), aapparpit killissat qaangissanngikkaa takutillugu. Utimut alloriarsinnaavutit.

NAGGASIINEQ

- Atuartut oqaloqatigikkat killissaasa sumut killeqarneri pillugit.
- Qanoq misigisimanarpa killissaq qaangerneqarmat?
- Qanoq iliorpat allap killissartik qaangermassuk?
- Qanoq ililluni qaqugulu killiliisoqarsinnaava?
- Sungiusaat atorlugu suna ilinniarsinnaavaat, ulluinnarnilu qanoq atorsinnaavaat?

Aamma **misigis-
sutsikkut killissaritit**
eqqartorsigit. Tassaasinnaavoq
atuartut takusaat, tusaasaat misi-
gisaalluunniit killissamik qaangiisutut
misigisimanartoq. Immaqa nuan-
naarunnaartitsisoq, ersilersitsisoq,
ittuulersitsisoq assigisaanilluun-
niit misigilersitsisoq.

SUNGIUSAAT 3 OQAASEQATIGIINNIK NAASAQARNEQ

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

19

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk	Atuartut eqqarsaatigissavaat inuit tamarmik assigiinngitsuummata, killissaallu assigiinngitsuummata. Inuit tamarmik timiminnik namminneq piginnittussaataappaat.	Timimik nammineq piginnittuunissami Sammisag 1 atuaruk, qupp. 10. Allatat tulluurtut qinikkatit najoqqutarikkat. Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqaatigiissutaat qupp. 16 kopeeruk.	Meeqqat pillugit Isumaqaatigiissut qupp. 15-16.

Iikkagassatut anguniagassat

- Atuartut timiminnik namminneq piginnittussaataaneertik ilinniassavaat.
- Timitsigut misigissutsikkullu killissarpur qaangerneqaraangat naameersinnaaneq oqarsinnaanerluunniit ilinniartariaqarparput.
- Inuit timimut killissanullu assigiinngitsunik isumaqarput.
- Nunarsuarmioqataasut tamatta assigiinngitsuvugut, inuiaqatigiinni, kulturini angerlarsimaffinnilu assigiinngitsuni alliaartorsimalluta.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkat sungiusaat eqqarsalersitsinissamik siuner-taqarmat, oqallinnermik kinguneqartussamik.

Inuit tamarmik assigiinngitsuupput, killissallu pillugit assigiinngitsunik paasinnittariaaseqarlutik. Inuit aamma timi killissallu pillugit assigiinngitsunik isumaqarfigaat, aallaaviusumilli inuit tamarmik timiminnik namminneq piginnittussaataappaat. Tamanna isuma-qarpoq meeraagutta inuusuttuuguttalu allap timikkut/misigissut-sikkut killissarpur qaangeraangagu naameersinnaavugut oqarsin-naallutaluunniit. Inuit taama assigiinngitsiginerannut pissutaavoq inuit inuiaqatigiinni, kulturini angerlarsimaffinnilu assigiinngitsuni peroriartortarmata, inuunermilu ingerlanerani assigiinngitsunik misilittagaqartarmata misigisaqartarlutillu, tamakkulu isumaannik naleqartitaannillu ilusilersueqataasarmata.

INGERLANNERA

Atuartut tamarmik sungiusaat pissavaat (qupp. 20).

Tamarmik isumartik nammineq malillugu qanoq oqaaseqatigiit naaneqassanersut allassavaat.

Atuartut perusuttut siulliullutik oqaaseqatigiit aallarnisaataat allanut oqaatigissavaat. Atuartut oqaaseqatigiit allat aallartitaat naanilersussavaat.

Assersuutit tusaasaqaritsi oqallisigalugillu.

NAGGASIINEQ

- Atuartut isumaanik tusaasaqarlusi naggasiigitsi.
- Sungiusaat sapernanngila imaluunniit sapernarpa? Qanoq sapernanngitsigiva imaluunniit sapernartigiva?
- Allat akissutaat/naggasiineri eqqarsalersitsippat?

Oqallinneq
periarfissiippat atuartut
angerlarsimaffiminni internetimik
mobilinillu atuinermut malittarisaaqar-
nersut pillugit oqaluuserisnaavarsi.
Aamma takusiuk: *Internetsimik mobili-
millu atuinermut angajoqqaanut
siunnersuutit pitsaasut*
qupp. 14.

SUNGIUSAATIT OQAASEQATIGIIT NAASASSAT

Uanga pisinnaatitaaffigaara _____

Meeqqat pillugit Isumaqaatigiisummi allaqqavoq uanga pisinnaatitaaffeqartunga ima _____

Allap killissara qaangeraangagu _____

Killissaq tassaasinnaavoq _____

Arlaata nuannersunik oqarfigigaanganga _____

Arlaata ulussakkut tagiartoraanganga _____

Inatsimmi allaqqavoq _____

Timimik nammineq piginnittuunissaq isumaqarpoq ima _____

Oqarsinnaatitaavunga "tassa!", ima pisoqaraangat _____

Oqarsinnaavunga "naamik!", ima pisoqaraangat _____

Timikkut killissara imaappoq / uunga killeqarpoq _____

Misigissutsikkut killissara imaappoq _____

Arlaata ajakkaanganga _____

Arlaata suaartaraanganga _____

Internetimik atuinnermut maleruagassat pitsaasuupput, una pissutigalugu _____

Mobilimut maleruagassat pitsaasuupput, una pissutigalugu _____

Ikinngutimma assingi internetikkut mobilikkulluunniit allanut ingerlateqqinnginnerani apereqqaarluni pitsaanerpaasarpoq, una pissutigalugu _____

Inuit tamarmik assigiinngitsunik killissaqarput, una pissutigalugu _____

Killissakka qaangerneqarpata imaaliussaanga _____

Internetimi killissara qaangerneqarpat imaaliussaanga _____

Mobilikkut killissara qaangerneqarpat imaaliussaanga _____

Atuartut imminnut oqaaseqaatit taasaat:

Sungiusaatit "Uangaana timiga!"-meersut sammisamut atorineqarsinnaasut

Sammisaq 2

Kajumissuseq maluginiutillu

Sungiusaat 1 aamma 3

qupp. 25 aamma 28.

Sammisaq 3

Killissaq

Sungiusaat 2 aamma 3

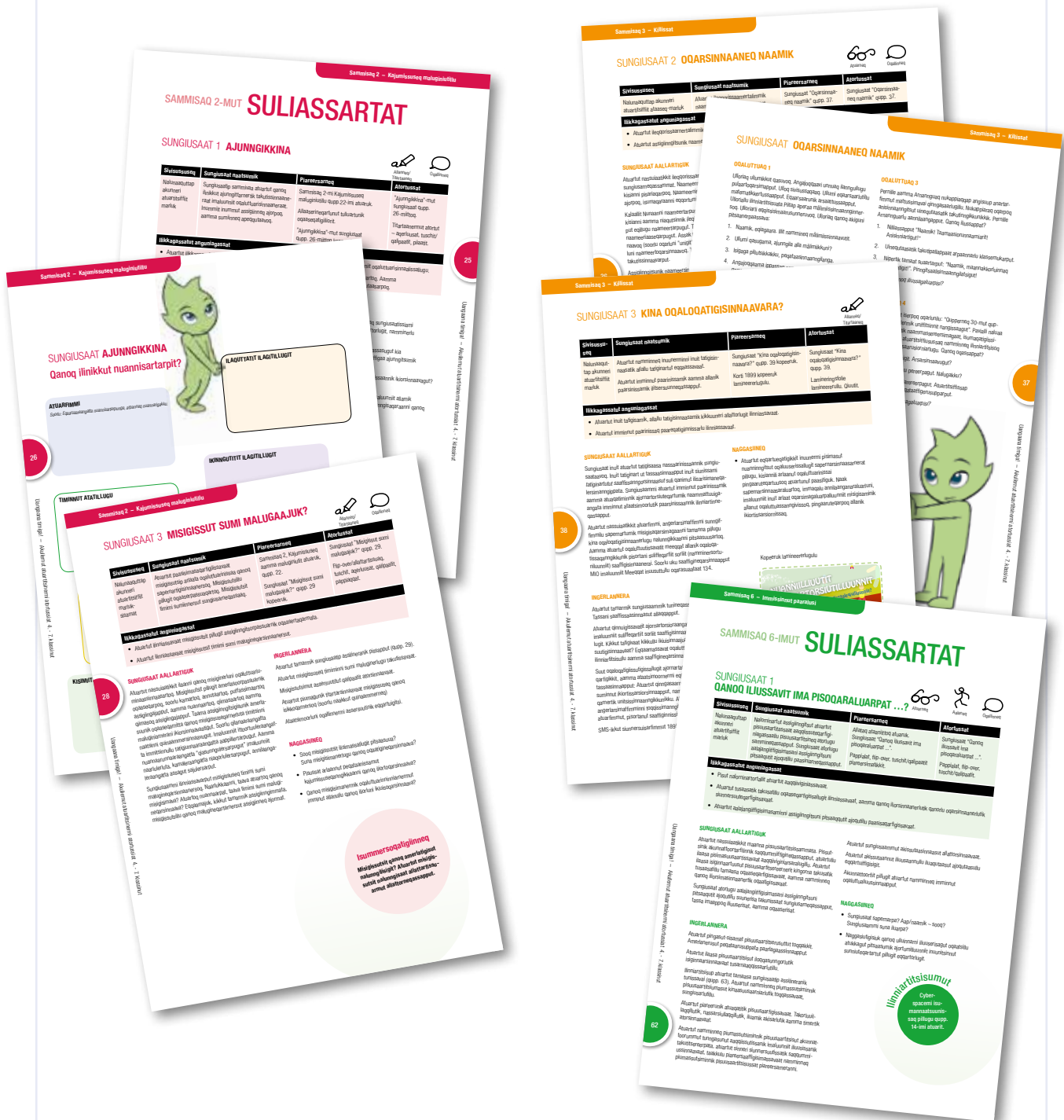
qupp. 36 aamma 38.

Sammisaq 6

Immissinnut paaralusi

Sungiusaat 1

qupp. 62.

21

Uangaana timiga! – Akuleerut atuartitsinermi atorussiat 4. - 7. klassinut

Atuartitsissutit allat innersuutigisat

MIO aamma Danskit Ingerlatsivia Pisinnaatitaaffinnut (2014):

Meeqqat pisinnaatitaaffii ilinniartitsissutigisigit. Nukarlernut akullernullu ilinniartitsissutit.

SAMMISAQ 2 KAJUMISSUSEQ MALUGINIUTILLU

Sammisami uani pisimasut ajortut ajunngitsunit (paarlaatsil-lugilluunniit) immikkoortissinnaanissat atuartut ilinniassavaat, pisimasunullu peqataaffigerusunngisaminnut imaluunniit peqataaffigissassinngisaminnut naameersinnaanertik ilinniassavaat.

Naameersinnaassagutta killissarput sumut killegarnersok nalunngittariaqarparput. Killissatta maluginiarnerni misigissuseq ajunngitsoq ajortorlu qanoq misiginartartoq nalunngittariaqarparput. Aamma pisimasok peqataaffigerusunnerlugu imaluunniit peqataaffigerusunnginnerlugu malugisinnaasariaqarparput.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Pisimasut nuanniitsut/ajortut qanoq nuannersunit/pitsaasunit allaassuteqarnersut atuartut ilinniassavaat, aamma pisimasunut peqataaffigerusunngisaminnut naaggaarlutik killiliisinnaanertik ilinniassavaat.
- Imminnut qanoq paarinissartik atuartut ilinniassavaat, iluurtumillu imminut naleqartinneq ineriikkiartuaartissallugu.

Atuartut ilinniassavaat killissartik aallaavigalugit killiliisinnaaneq, imminnut paarinissagamik aamma pitsaasumik imminnut naleqassuseqalernissartik siunertarlugu. Pisimasut ilaat naaggaassallugit atuartunut sapernarsinnaasarpok, ingamik inersimasut inuunerminiittut killissarititaasunik qaangiinarlutik siunniuteqarsimappata. Taamaammat atuartut maluginiutitik atorlugit suna ajunngitsumik misiginnerlugu sunalu nuanniitsumik misiginnerlugu ilinniarnissaat pingaaruteqarpok.

Meeqqat qassinilluunniit ukiullit nammineq suna qanoq mamaqarnersok misilittartarpaat, imminnut attuallutik, isigalutik, tipisiorlutik tusaallutillu, aamma meeqqat imminnut taamaa misileraaffigisarput. Arpaqattaarlutik, imminnut atortarlutik, isiginnaarlutik paasisassarsiorparput, taamaallutik nammineq imminnut paasiartuaartarput, soorlu aamma taama ilaqquttatik, inoqatitik avatangiisillu sinneri paasisaqarfigiartuaartaraat.

Timerput pillugu qanoq misigisaqarnissatsinnut, aamma killissatsinnik misigissutsitsinnillu paasisaqarnissatsinnut inun- nut allanut attaveqarnissarput aamma attuusaqarnissarput pingaaruteqarpok. Isigisaqarsinnaanitta iliuuseqartarnitsinni taakkulu naammassinnaannut ikiortarpaatigut. Isigisaqarsinnaanerput aamma iluaqutigalugu eqqaamasagartarpugut, aamma misigisimasatsinnik misigisinnaasatsinnilluunniit eqqaamannitsinnik ikiortarluta. Tusaasaqarsinnaanitta sumiussusersiornitsinnut atatillugu ikiortarpaatigut, mamasutsimut aamma naamasagarsinnaanermut maluginiutitta eqqaamasagartilersarpaatigut inuunitta sinnerani iluaqutiginnaasatsinnik. Maluginiutit tamarmik kajumissusermik misigisaqarnitsinnut attuumassuteqarput. Kajumissuseqarnerput aalajangeeqataasarpok ilumut arlaanut peqataaru-

sunnersugut, arlaat qanoq mamaqarnersok misilikkusunneripput, attorusunneripput, takorusunneripput naamarusunneripput imaluunniit taamaaliorusunnginnitsinnut aalajangeeqataasarluni. Maluginiutit – pitsaasumik ajortumilluunniit – misigisaqarnitsinnut atalluinnartuupput.

Maluginiutit kajumissuserlu eqqartoraangatsigit pisimasok peqataaffigisarput sunaagaluarnersorluunniit qanoq misiginnerlugu paasiartuaartarparput. Pisimasut assigiingit-sorujussuusinnaapput, ilaallu pisariaqartuusalutik, soorlu innartinnani kigutit salinnissaat, aamma salikkusunngikaluaaannilluunniit. Amerlasoorpassuartigut inersimasut aalajangertarpaat meeqqat suna takussaneraat, suna attorsinnaaneraat, nerisinnaaneraat il.il., aamma meeqqat piumangikkaluaaangata. Ilaanni tamanna ajorneq ajorpoq, ilaanni ajortarpoq – soorlu kinguaassitunut tunngasutigut innarlineqarnermi. Taamaammat suna kajuminnartarnersok pillugu meeqqat inuusuttullu oqaloqatiginissaannut isuma pitsaasuvoq, pitsaasumik/nuannersumik misiginarnersok imaluunniit suna pitsaangitsumik/ajortumik misiginartarnersok aamma peqataaffigineqassanersok imaluunniit peqataaffigineqassannginnerisok oqaloqatigiissutigineqarsinnaalluni.

Misigissutit pitsaasut pitsaanngitsullu

Tunnngaviusumik sisamanik pingaarnerpaanik misigissuseqarpugut – nuannaarneq, annilaanganeq, kamanneq aliasunnerlu – taakku-ninngalu assigiinngitsorparujussuit pinngortaput soorlu pilluarneq, annilaanganeq, kamarujussuarneq, nuannaannginneq imaluunniit qiimaneq, ersineq, annunneq aamma pilluannginneq il.il.

Uagut inuillu allat iluarusunnersugut imaluunniit suulluunniit, inuit, pisimasut aalajangersimasut pillugit toqqissisimannginnerisugut paasiinarnerani misigissutsitta ikiortarpaatigut. Aamma inuit allat pisimasumik aalajangersimasumik misigisaqartut qanoq innersut/misiginersut paasiinarnerani misigissutsitta ikiortarpaatigut.

Misigissutsigut nuannersuugunik nuanniitsuugunilluunniit inun-nut allanut atassuteqarnerput imaluunniit avatangiisigut pillugit paasisaqarnitsinnut ikiuutaasarpud. Misigissutsit timitsinni malugeqqaartarpagut, suunersut oqaatiginnginneranni. Ima malugineqartarpud: naarlunneq, imminut naammagisimaarneq, eqqissiviinneq, qasoqqaneq, eqqissilluni ukkassisinnaannginneq allarpassuurtullu misigisimaneq. Tamannali isumaqanngilaq inuk timimigut ajoquteqartuusooq. Meeqqat taama misigisarput, ineri-artorminnini (inerissimassuserminni) killiffitsik imaluunniit suli

ilumik oqalulluarsinnaannginnertik pissutigalugu misigissutsitik nanertuisut oqaatiginnaaneq ajoramikkil.

Qanoq misiginerluni oqaatiginissaat ilinniaraanni pisimasunik nuannarinngisaqaraanni oqaatiginissaat/ naameernissaat saper-nannginnerulertarpoq. Immaqa aamma sapernannginnerusumik oqaatigineqarsinnaalissaaq pisimasooq aalajangersimasooq qanoq isumaqarfiginerlugu/misigisaqarfiginerlugu, taamalu qasuneq, eq-qissisimannginneq, naarlunneq il.il. pinngitsoortinneqarsinnappud.

Assersuutigalugu: Meeqqat 'naarlunneq' nuannaannginnermut tunngasutut ilisarinissaa ilinniarunikku, tulliani naarlukkuni nassui-aasinaalissaaq aliasulluni, taamaalillunilu naarlukkunnaarsin-naassaaq. Aamma meeqqamik toqqissisimatitsiunnaartunut tun-ngasinnaavoq, soorlu meeraq kamalersinnaavoq eqqissiveerullu-niluunniit, qanoq misigisaqarnerluni oqaluttuarisinnaanngikkuniuk.

Kajumissuseq, maluginiutit misigissutsillu imminnut qanittun-guupput attuumassuteqarlunnarlutik, tamakkulu oqaluuseri-saraanni ineriartortillugillu meeqqat pisimasunik pitsaasunik ajortunillu immikkoortitsisinnaalernerannik ikiussavagut.

Kopeeruk qjortarlugulu

Nuannaartooq

Annilaangasooq

Qiasooq

Kamattooq

Pissusissamisut
nuannaartooq

Aliasuttoq

Isumaluttoq

Eqqarsartooq

Tupaallaqqasooq

Iluarusuttoq

Kanngusuttoq

Kanngusunneq imminullu pisuutinneq

Kinguaassiutinut tunngasutigut innarlerneqarsimanerup kingorna kanngusunneq imminullu pisuutinneq takornartaanngillat. Kanngusukkaanni imminullu pisuutikkaanni ajattugaanissamik itigartinneqarnissamillu ernumasoqartarpoq. Inuit meeqqanik inuusuttunilluunniit innarliisartut, eqqarsaatnik misigissutsinillu uukapaatitsillaqqissupput, taamaalillutik meeraq inuusuttorluunniit innarlerneqarnerminnut namminneq pisuusutut misigilersittarpaat.

Innarliisoqartillugu pissutsit assigiinngitsut kanngusutsilersarput imminullu pisuutisersarlutik. Imaassinnaavoq inersimasumik "isertugaateqarneq", naameersinnaanerusimannginneq innarlerneqarnerup pinerata nalaani, pinnguanik mamakujuttunilluunniit "akilerneqarneq", innarliisoq nuannarisimagaanni aamma ajortumik pineqarnissaa kissaatigisimanngikkaanni eqqunngitsututut imaluunniit maajunnartutut imminut misigisimaneq. Meeqqat ima pissutsinut inissinneqarsinnaapput, isumassorneqarnermik aamma kinguaassiutitigut innarlighaanerup killissai akulerunneqarsinnaallutik, meeralu innarlighaanerminut nammineq pisuusutut misigissuseqartilerneqarsinnaavoq.

Meeqqat inuusuttullu innarlighaasimanerminnut imminut pisuutis-sinnaapput, imalu kanngusutsigisinnaapput allaat misigisimasartik allanut oqaluttuarisinnaanngisaannarlugu. Taamaammat pingaaruteqarpoq meeqqat inuusuttullu oqaluttuutissallugit isertugaatitik oqimaatsut kisimik isertugaatigisariaqanngikkaat.

Kanngusunneq imminullu pisuutinneq inuunerup sinnera tamaat misigineqarsinnaapput. Qanoq misigissuseqarnerluni oqaluuse-risaraanni paasinarsisarpoq qaqugukkut misigissutsit pinngortar-nersut, taamatullu taakku tunngavigalugit qanoq iliortoqarnissaa piareersimaffigineqarsinnaalersarpoq.

Imminut naleqassutsimik misiginninneq kanngusunnermik misigisaqarnermut attuumassute-qaqqissaarpoq, soorlu aamma imminut pisuutinneq ulluinnarni iliuuserisartakkatsin-nut aamma attuumassuteqartartoq. Meeqqat iluatsitsilluattutut misilittagaqartarnissartik aamma inersimasut meeqqanik upperinnit-tuusut pisariaqartippaat. Imminut pitsaasumik naleqartikkaanni aamma imminut allanullu tatiginnikkaanni, meeqqat pissusilersor-tarnerannut pitsaasumik tunngavi-liisuussaaq.

SAMMISAQ 2-MUT SULIASSARTAT

SUNGIUSAAT 1 AJUNNGIKKINA

Allanek/
Titartaaneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk	Sungiusaatip sammivaa atuartut qanoq ilinikkut ajunngittarnertik takutissinnaaneraat imaluunniit oqaluttuarisinnaaneraat. Inummiit inummut assigiinneq ajorpoq, aamma sumiinneq apeqqutaavoq.	Sammisaq 2-mi Kajumissuseq maluginiutillu qupp.22-imi atuaruk. Allaaserineqartunut tulluurtunik oqaaseqatigiillorit. "Ajunngikkina"-mut sungiusaat qupp. 26-miittoq kopeeruk	"Ajunngikkina"-mut sungiusaat qupp. 26-miittoq. Titartaanermut atortut – aqerluusat, tuschit/ qalipaait, piiatit.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuurtut ilikkagaqarfigissavaat qanoq ilisukkut ajunngittarnertik takutissinnaallallugu imaluunniit oqaluttuarisinnaallallugu.
- Atuurtut paasisaqarfigissavaat ajunngitsumik inuuneqarneq inummiit inummut assigiinngitsuusartoq. Aamma atuarfimiinnerluni, angerlarsimanerluni imaluunniit ikinngutit sunngiffimmi ilaginerlugit apeqqutaasarpog.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuurtut nassuiaatikkit qanoq ilisukkut ajunngitsumik misigisaqar-tarnermik takutissinnaanermut oqaluttuarinnissinnaanermullu sungiusaat tunngamat. Ajunngitsumik misigisaqartarneq inum-miit inummut assigiinneq ajorpoq, aamma sumiinneq apeqqutaavoq, atuarfimiinnerluni, angerlarsimaffimiinnerluni imaluunniit atuannigiffimmi ikinngutinik ilagisaqarnerluni apeqqutaasarpog.

Imaassinnaavoq nammineq iluarunartitat sanilerisap, ilaqqutat ikinngutillu allatut misigisaraat. Immaqa atuurtut arlaata anaanani atuakkanik atuaqatigissallugu nuannarigaa, allalli nuannarinngik-kaat.

INGERLANNERA

Atuurtut tamarmik sungiusaat pissavaat (qupp. 26), sungiusaallu nassuiaassutigineqassaaq.

Atuurtut tamarmik ajunngitsumik misigisaqarneq qanoq ittuunersoq allassavaat titartarluguluunniit.

Atuurtut oqaloqatigiissinnaapput.

Ataatsimoornermi atuurtut titartagaat allataalluunniit oqallisigisigit.

NAGGASIINEQ

- Sungiusaat naggaserneqassaaq sungiusaatissiami sammisat assigiinngitsut eqqartorlugit, namminerlu siunnersuusiarsinnaapput.
- Qaqqut ajunngitsumik misigisassasugut kia aalajangertarpaa? Kia akisussaaffigaa ajunngitsumik inuuneqarnissarput?
- Allat ajunngitsumik misigisimalernissaannik ikiorsinnaavagut? Qanoq ililluta?
- Nuanniitsumik misigisimagaanni, imaluunniit allamik nuanniilliorluni misigisimasumik nalunngisaqaraanni qanoq iliortoqarsinnaava?

SUNGIUSAAT **AJUNNGIKKINA** Qanoq ilinikkut nuannisartarpit?

ATUARFIMMI

Soorlu: Eqaarsaaraangatta nuannisartarpunga, arpanneq nuannarigakku.

ILAQUTTATIT ILAGITILLUGIT

IKINNGUTITIT ILAGITILLUGIT

TIMINNUT ATATILLUGU

SUNNGIFFINNI

SILAMI

UANGAAGAANGAMA

Soorlu: Nuannaaraangama iluarusuttarpunga, ilorrisimaartarama.

KISIMIITSILLUTIT/NAMMINIUTILLUTIT

SUNGIUSAAT 2 SEQINEQ AAMMA QAAMMAT / MALIINA ANINGAARLU

Atuarneq

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk-sisamat	Suna kajumerinerlugu kajumerinnerlugulu oqaasertalerneqassaput. Aamma timimik nammineq piginnittuunissamik pisinnaatitaafeqarnermut tunngavoq, pisinnaatitaaffillu ataqineqanngippat qanoq iliortoqarsinnaanermut tunngasuulluni.	Sammisaq 2 Kajumissuseq malugisaatillu atuaruk qupp. 22. Oqaluttuatoq Maliina Aningaarlupaaasisaarfigiuk.	Oqaluttuatoq Maliina Aningaarlupaaasisaarfigiuk: Knud Rasmussen, "Myter og sagn, 3" / Knud Rasmussen-ip katersugai: "Oqaluttuat oqalualaaallu, Avanersuarmut" www.saaffik.gl/om-seksuelle-overgreb/seksuelle-overgreb-og-kultur Synnøve Lien & Kirsten Meldgaard (1996), <i>Grønlandske sagn og myter – fra skattekosten</i> , qupp. 10 Klaus Engelbrechtsen & Jørgen Thomsen (2013), <i>Inuit upperisaat oqalualaaavilu/Inuitisk religion og mytologi</i> Meeqqat pillugit Isumaqaatigiissut qupp. 15-16 Flip-over/allattarfisuaq, pappialat, tuschit, aqerluusat

Ilikkagassatut anguniagassat

- Suna kajumerinerlugu kajumerinnerlugulu oqaasertalersornissaat atuartut ilinniassavaat.
- Timimik nammineq piginnittussaataitanertik atuartut ilinniassavaat.
- Sungiusaat atorlugu inuit ajunngitsut aamma ajortuliorsinnaasarmata atuartut ilinniassavaat – ajunngitsut ajortunngorsinnaasarmat.
- Sungiusaat atorlugu sumi ikiortissarsiorsinnaanerlutik atuartut ilinniassavaat.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Sungiusaammi suna kajumerinerlugu kajumerinnerluguluunniit oqaasertalersorneqassaput. Ukununga tunngasinnaapput: Ilinniagassalerineq, torersaaneq, nerineq, pinnguarnaq, eqaarsaaneq, nerisassioqataaneq, oqalugiarnaq, assilisinneq allarpasuullu.

Aamma timimik nammineq oqartussaananermut tunngavoq, pisinnaatitaaffillu unioqutinneqarpat qanoq iliortoqassanersoq. Sungiusaatip aamma takutippaa inuit ajunngitsut (inuit ajortut assigalugit) aamma ajortunik iliuuseqartarmata. Taamaaliortoqaraangallu nuanniillioqalersarpoq, annilaangalersoqartarpoq nuannaarunnaartoqarlunilu. Taavami qanoq iliortassaagut?

INGERLANNERA

Atuartut aperikkik kikkut oqaluttuatoq
"Seqineq qaammallu/ Maliina Aningaarlupaa" nalunnginneraat.

Oqaluttuatoq atuakkami tegneseriamiluunniit nassaariuk, taannalu atuartunut atuffassissutigiuk imaluunniit atuartullu ataatsimut atuarsiuk.

Atuartut peqatigalugit oqaluttuatoqqami ujartorsigit killissat sumi qaangerneqarnersut, ajunngitsorlu sumi ajortunngornersoq. Aamma oqaloqatigiissutigisiuk misigissutsit suut oqaluttuamersersinneqarnersut.

Oqaluttuatoq ullutsinni pigaluarpat Maliina qanoq iliorsimassagaluarpaa? Taava Aningaarlupaa qanoq iliorsimassagaluarpaa? Oqaluttuatoq ullutsinni pisimagaluarpat sumi ikiortissarsiorsinnaappat?

NAGGASIINEQ

- Ullumi sammineqartoq naatsumik oqaluttuareqqiguk. Naatsumik oqaluttuariuk qanoq ililutik killissat timikkut misigissutsikkullu qaangerneqarsinnaasut. Killissanik qaangiisoqaraangat nuannaarunnaartoqartarpoq, annilaangalertitsisarpoq, aamma kanngusuttoqalersarpoq imaluunniit imminut pisuutitsisoqalersarpoq. Killissat qaangerneqartut misigigaanni, namminerlu kajungerinngisamat peqataalluni, taava tatigisannut inummut tamanna pillugu oqaluttuarnissaq pingaaruteqarpoq, taamalu ikiorneqarsinnaalerlunilu.
- Atuartut eqqartueqatigikkik kikkut tatigineraat. Inersimasoq? Ikinngut? Ilaqutaq? Ilinniartitsisoq?

SUNGIUSAAT 3 MISIGISSUT SUMI MALUGAAJUK?

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartitsiffiit marluk-sisamat	Atuartut paasisimasaqarfigilissavaat misigissutsip arlaata oqaluttuarinissaa qanoq sapernartigisinnaanersoq. Misigissutsillu pillugit oqaaserpassuaqartoq. Misigissutsit timimi sumiinnarsut sungiusarneqassaaq.	Sammissaq 2, Kajumissuseq aamma maluginiutit atuaruk, qupp. 22. Sungiusaat "Misigissut sumi malugaaajuk?" qupp. 29 kopeeruk.	Sungiusaat "Misigissut sumi malugaaajuk?" qupp. 29. Flip-over/allattarfissuaq, tuschit, aqerluusat, qalipaait, pappiaqqat.
Iikkagassatut anguniagassat			
- Atuartut ilinniassavaat misigissutsit pillugit assigiinngitsorpassuarnik oqaasertaqarmata. - Atuartut ilinniassavaat misigissutsit timimi sumi malugineqarsinnaanarsut.			

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkat ilaanni qanoq misiginerluni oqaluttuariu-minaassinnaasartoq. Misigissutsit pillugit amerlasoorpassuarnik oqaaseqarpoq, soorlu kamattoq, annutaartoq, puffassimaartoq assigiinngajapput, aamma nuannaartoq, qiimasaartoq aamma qiimasooq assigiinngajapput. Taama assigiinngitsigisunik amerla-suunik oqaaseqarnitta qanoq misigissuseqarnerluta timitsinni maluginiarnerani ikiorsinnaavaatigut. Soorlu qilanaaraangatta naatsinni quinaammersinnaavugut. Imaluunniit ittoortuuleraangat-ta immitsinnullu tatigiunnaaraangatta aappillertarpugut. Aamma nuannaarunnaaraangatta "qiasunngulersarpugut" imaluunniit naarlulerluta, kamaleraangatta niaqorlulersarpugut, annilaanga-leraangatta assagut sajulersarput.

Sungiusaammi ilinniassavarput misigissuseq timimi sumi malugineqarsinnaanersoq. Naarlukkaanni, taava atuartoq qanoq misigisimava? Atuartoq nuannaarpat, taava timimi sumi malugi-neqarsinnaava? Eqqaamajuk, kikkut tamarmik assigiinngimmata, misigissutsillu qanoq malugineqartarnersut assigiinneq ajormat.

INGERLANNERA

Atuartut tamarmik sungiusaatip assilineranik pissapput (qupp. 29).

Atuartut misigissuseq timiminni sumi maluginerlugu takutissavaat.

Misigissutsimut assersuutitut qalipaait atorsinnaavaat.

Atuartut piumagunik titartarsinnaavaat misigissuseq qanoq isikkoqarnersoq (soorlu naakkut quinaammerneq)

Ataatsimoorluni oqallinnermi assersuutitnik eqqartuigitsi.

NAGGASIINEQ

- Sooq misigissutsit ilisimassallugit pitsaasuaa?
Suna misigisimanerlugu qanoq oqaatigineqarsinnaava?
- Pisussat arlaannut peqataanissamut kajumissuseqanngikkaanni qanoq iliortoqarsinnaava?
- Qanoq misigisimanermik oqaluttuarinninniarnermut imminut allanullu qanoq iliorluni ikiuisoqarsinnaava?

Isummersoqatigiinneq
Misigissutsit qanoq amerlatigisut nalunngilisigit? Atuartut misigis-utsit nalunngisaat allattarfissu-armut allattorneqassapput.

SUNGIUSAAT MISIGISSUT SUMI MALUGAAJUK?

KAMATTOQ

NUANNAARTOQ

SINNGASOQ imal. USORUTTOQ

ASANEQARTOQ

ANNILAANGASOQ

ITTOORTOQ

NUANNAANNGITSOQ

TULLUUSIMAARTOQ

KANNGUSUTTOQ

Sungiusaatit "Uangaana timiga!"-meersut sammisamut atorneqarsinnaasut

Sammisaq 3

Killissat

Sungiusaat 2

qupp. 36.

Sammisaq 4

Seksualitiiti

Sungiusaat 3

qupp. 48.

Atuartitsissutit allat innersuutigisat

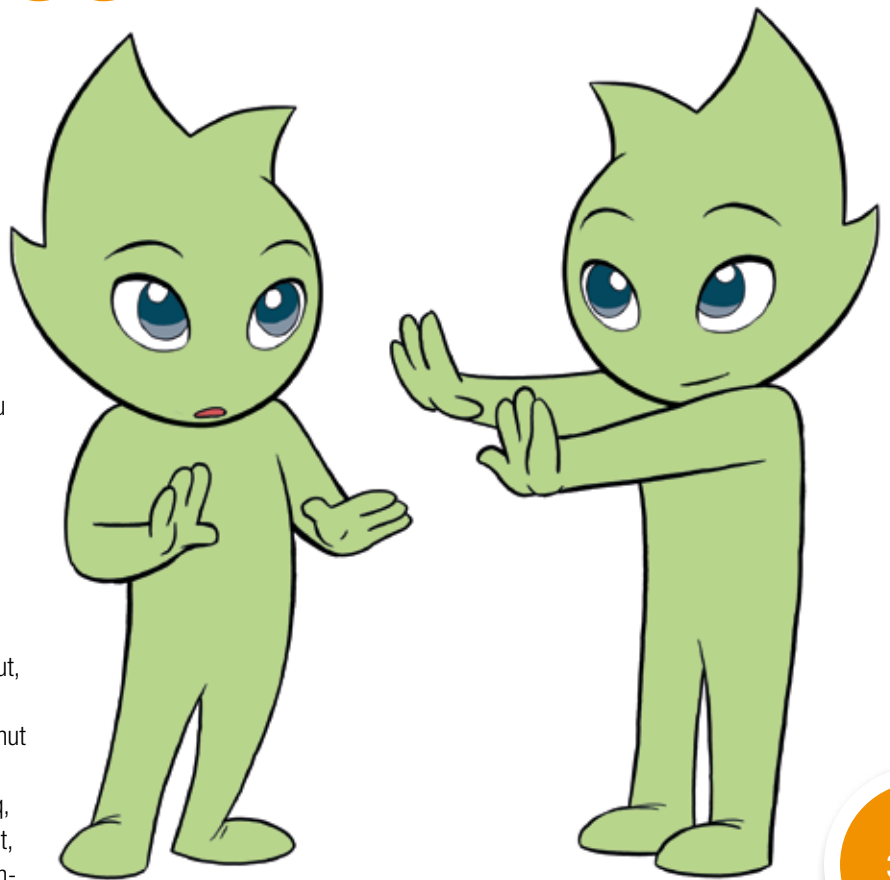
MIO aamma Danskit Ingerlatsiviat Inuit Pisinnaatitaaffiit (2014):

Meeqqat pisinnaatitaaffii atuartitsissutigisigut. Minnernut akullernullu atuartitsinermi atortussiat.

SAMMISAQ 3 KILLISSAT

Meeqqat killiliinissaminnik ikiorneqartariaqarput, imminnut allanullu tunngatillugu. Meeqqat imminnut naleqartinneq aamma imminut oqaasissaqarfiginninneq (innarligassaanngisuseq) ineriartulersittarpaat, inersimasut qanoq namminneq killiliisut namminnerlu pisariaqartitaminnik oqaatiginninnerat paasisaqarfigigaangamikku isiginnaarsinnaagaangamikkulu. Nammineq killissatsinnik malussartarneq pikkoriffigaangatsigu aamma nammineq pisariaqartitavut oqaatigisinnagaangatsigit, inunnut allanut attaveqartarnerput pitsaanerulersarpoq, inunnillu allanik akkerliissuteqartarnivut ikilisarput.

Killissat isumaqartarput sorusuppunga, sorusunngilanga, sooq uannut tamanna (arlaat) pingaaruteqarpa? Killissat inummiit inummut, ilaqtutaniit ilaqtutanut, kulturimit kulturimut assigiinngitsuupput. Meeqqat killissaat sumiinnerseq ajoqersuussutigigaanni imminut naleqassusaat alliaartortarpoq, akkerliissutiminnik aaqqiissuteqarsinnaanerit ajornannginnerulersarpoq, aamma sapernannginnerusumik killiliisinnalersarput, aammalu killissatik qaangerneqaraangata oqaatigisinnalersarpaat.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuartut ilikassavaat imminnerminnut allanullu killiliinissaq.
- Atuartut ilikassavaat nammineq pisariaqartitatik oqaatigissallugit.

Killissat malugineri

Atuartut eqqartueqatigikkut allat killissaannik aamma nammineq killissanik malugisaqarniarneq nalorninarsinaasartog, tamatta killissagut assigiinngitsuummata. Killissat attorlugit malugisinnaanngilagut. Kinaanerluni, kikkut ilaginerlugit aamma pisimasumi qanoq ittumiinnerluni apeqqutaalluni allanngorartarput. Ukiut misilittakkallu apeqqutaallutik killissat nikissinnaapput.

Killissat tassaaginnarput: Suna kajumerinerlugu sunalu kajumerinnginnerlugu. Soorlu nammineq timimut atatillugu aamma atoqatigiinnermut atatillugu killissat eqqartorneqartarput. Timimut tunngatillugu inuit allat nammineq timimut qanoq qanillitigisinnaanerannut tunngavoq, tassa nammineq timi allanut attortinneqarsinnaanersoq eqqarsaatigalugu.

Kimut timera attortissinnaavara? Kiap siggukku kunissinnaavaanga? Kiap nulukku attorsinnaavaanga?

Kinguaassitigut atoqatigeerusussutsinut tunngasutigut killissat tassaapput suna kajumerinerlugu, aamma suna kajumerinnginnerlugu. Kinguaassitigut atoqateqarnissarnut

kajumissuseqartarput, assersuutigalugu siusinnerusukku atoqateqarsimanngikkuit? Inummik allamik kinguaassitigut atoqateqarnissarnut pilerissuseqanngivipit? Inuit tamarmik namminneq timimut tunngatillugu killissaqartitsisarput aamma kinguaassitigut atoqatigiinnermut tunngatillugu. Atoqatigeerusussutsinut killissat kajuminnerillu assigiinngitsuusarput, kinaanerit apeqqutaavoq aamma kikkut peqatigineritit.

Misilittagaqartoqalersarpoq killissap sumiinneranik ujartuijarnermi. Eqqaamasassaq pingaarnerpaaq tassaavoq sutigut tamatigut killissat nammineq aalajangerneqarsinnaammata, nammineq timimut tunngaluarpata imaluunniit qanorluunniit atoqatigeerusussutsinut tunngaluarpata. Kinaluunniit pisinnaatitaaffeqarpoq nammineq timini aalajangiiffigissallugu!

Isumassarsiatsialaavoq qanoq misiginerluni aamma killissat qanoq ittuunerisa maluginiarneri sungiusaatigissallugit. Malugigukku arlaat eqqunngitsuusoq imaluunniit pisussat arlaat peqataaffigerusungikkukku, suugaluarpalluunniit qaquguugaluarpalluunniit EQQAAMAJUK NAAGGAARSINNAATITAAVUTIT.

Oqarsinnaaneq "naamik"

Meeqqat naameersinnaatitaapput – arlaanik kajumigisaqanngikkunik imaluunniit arlaat misigigunikku eqqunngitsuusoq. Tamanna assigiinngitsunut atasinnaavoq, soorlu meeqqanik allanik pinnguaqateqarnermi, nereqatigiinnermi, qinngasaa-risoqaraangat, meeraqatit allat imaluunniit inersimasut killissat qaangerlugit ilioraangata. Meeqqat iliniassavaat inuit ilaat ajortumik iliortarmata, naak aamma immaqa pitsaasuugaluarlutik inussiarneraluarlutillu. Aamma ilisarimasasaasinnaapput imaluunniit ilaqutaasinnaallutik, imaluunniit inuit allarluinnaasinnaapput ilisarisisamngisat.

Meeqqattaq ilinniassavaat nammineq piumasaq pingikkaanni taamaallaat naameertoqarneq ajortoq, aammali malugisaqarsinnaagaan- ni ajortumik misiginartoq imaluunniit nuannarinngikkaanni naameertoqarsinnaavoq. Taama immikkoortsit-sinnaaneq meeqqat paasiumi-naatsittarpaat, taamaammat pitsaasuuvog assersuutini aalajangersimasunik mee-qanut sungiusaatitsisinnaa-gaanni.

Illit ilinniartitsisut assersuutini saqqummiussaqaarsinnaavutit, qaqugukkut naameerneq imminut iluaqutaasinnasoq, qaqugukkullu iluaqutaanngitsoq. Soorlu kigutit salinnissaannut naameerneq imminut iluaqutaanngilaq, kigutimmi putogalersarput, qaneq tipeqalersarpoq, qaneq annernalersarpoq aamma inersimasunngoraanni immaqa kigutaasartaartoqartarpoq. Cigaretsinik pujortartarnissamut naameerneq pitsaasuuvog, tassami qaneq tipeqalersarpoq, puat qernertittarput, ameq qasertunngortarpoq il.il. Pujortarneq ulorianarpoq, kigutinilli salineq imminut iluaqutaavoq.

SAMMISAQ 3-MUT SULIASSARTAT

SUNGIUSAAT 1 TIMIGA

Aalanek

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

Sivissussuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunnera atuatitsivik ataaseq minut-sillu 15-it	Atuartut timimik titartagaq oqaasertalersus-savaat. Atuartut isummerfigissavaat suna nuannersuunersoq sunalu nuanniitsuuner-soq, allattuissappullu innarlugaagalarunik kina saaffigisinnaanerlugu.	Sungiusaat "Timiga" qupp. 35 kopeeruk.	Kopigaaq "Timiga". Pappilissat ima allannertallit "Nuannerpoq" 😊, "Nuanningilaq" 😞, "Naluara" 😞. Immaqa kridti allunaasarlunniit.

Iikkagassatut anguniagassat

- Timimik nammineq piginnittussaatitaanermik aamma nammineq killissanik ilisimasaqalerneq.
- Suna ajunngitsuunersoq ajortuunersorluunniit immikkoortissinnaalernissaa.
- Innarlernerqaraanni sumi ikiortissarsiorsinnaaneq ilinniarneqassaaq.

TIMI OQAASERTALERSORUK

Timimiittut qanoq taaguuteqarnerat atuartut ilinniassagaat oqaluttuutikkat. Assilisassiaq agguaguk oqaluttuullugillu oqaatsit aammalu niviarsiaqqap nukappiaqqallu titartarneri imminnut ataqatigiissillugit titarniisassasut. Atuartut anginerit oqaatsit namminneq atuarsinnaavaat, atuartullu minnerit atuffatissavatit. Pisariaqarpat titarnerit ataatsimoorlusi ikkussuussigit.

Sammisaq kingorna oqaloqatigiissutigisiuk:

- Oqaatsit ilaat tusareernikuvisigit?
- Usuk utsuillu allatut taaneqarsinnaanerannik nalunngisaqarpisi?
- Nukappiaqqat niviarsiaqqallu timikkut isikkumikkut assigiinngissuteqarnerat nalunngereerpisiuk?
- Timip ilaatigut sukkut allanit attorneqarsinnaaneq, sukkullu nammineq kisimi attorsinnaaneq oqaluuserisiuk. Imaluunniit angajoqqaat attorsinnaasaat, ikinngutinilli allanillu attoqusaanngitsut.

MALUGINIARSIUK

Atuartut oqaluttuutikkat arlaannik nuannersumik nuannerpallaanngitsumilluunniit immiut pisoqaraangat, qanoq misiginartarner-soq maluginiassagaat.

Natermi titarnilligut, immaqa kridti atorlugu. Titarnerup illuatungaa-ni smiley qungujulasooq illuatungaani smiley annuttoq ilissavatit.

Atuartut nassuiaatikkat, oqaatigineqartut tamaasa nuannersutut nuanningitsutulluunniit isumaqarfiginerlugit eqqarsaatigissagaat, smileymullu tulluarnertutiminnut inissillutik.

Oqaatigineqartut tullii tulleriarlugit atuakkit, atuartut inissinnissaasa tungaanut unikkallalaartarlutit.

- Illarluni
- Naveersilluni
- Ikinngummik kamaataqalerluni
- Angajoqqaanit kuninneqarluni
- Annersinneqarluni
- Inuuissiorluni
- Nalunngisamit nuannarivallaanngisamit aparujussuarneqarluni
- Ilinniagasserinissaaq puigortoorsimallugu
- Nuanningitsutut misigisimasamik isertugaateqarluni
- Ikinngutigilluakkamik ilaqarluni
- Timip ilaatigut nuannarinngisamik attorneqarluni.

Suut nuannersuunerannik suullu nuanningitsuunerannik maluginiaaneq qanoq misinnarnersoq klassimi oqaluuserisiuk:

- Arlaat nuannersoq/nuanniitsoq misigigaanni, timimi tamanna qanoq misinnartarpa?
- Arlaat inuit allat nuannarineraat/nuannarinnginneraat qanoq ililluni takuneqarsinnaasarpa?
- Nammineq nuannarinngisamik arlaata iliorfigippani, qanoq iliortoqarsinnaava, soorlu iviangikkut attorluni kunilluniluunniit?
- Qanoq oqartoqarsinnaava, aamma kimut oqaluttuarineqarsinnaava?

Akissutit pisariaqarpat allattarfissuarmut allakkit.

MALIINAP OQALUTTUA

Maliinap oqaluttuaa atuark.

MALIINA FIISTERNERLU

Maliinap angajoqqaavi fiisterput. Nipiliormata sinninnave-erpoq, naggataagulli sinilerluni. Arlaannilli eqqumiitsumik attorneqarnermigut Maliina iteriataarpoq. Takuaa akkami attoraani, nipaarsaaqqissaassasorlu oqarfigaani. Maliinap tamanna nuannarinngilaa, suaarlugulu taamatut iliussanngitsoq iniminillu anissasoq. Akkaa oqarpoq inersimasut oqarnerattut iliortaqqullugu.

Pisinnaatitaaffeqarpunga!, Abelsen, 2012

Qulequttat tulluittut atuartunut oqaloqatigiissutigikkitt:

- Oqaluttuaq sumut tunngasuuva?
- Maliina qanoq issoraasiuk?
- Taamatut attorneqarneq nuannarivaa?
- Akkaata Maliina taamatut attoqusaavaa?
- Maliina akkamminut qanoq ililluni naagaarsinnaava?
- Maliinap tamanna isertuutissavaa? Sooq/sooq naamik?

Tamatuma kingorna oqaloqatigiissutigissavarsi, Maliinap oqaluttuaani pisup assinganik misigisaqaraanni qanoq iliortoqarsinnaanersoq:

- Naaggamik oqarluni, uanga taamatut iliorusunngilanga, taamatut iliussanngilatit, anaanamut ataataamullu oqaatigissavakkit
- Inersimasumut, soorlu angajoqqaanut, inersimasumut ilaqtutamut allamut, sanilimut, ilinniartitsisumut, arsaannermik sungiusaasumut, nakorsamut, imaluunniit kommunimi sulisumut ikiortissarsiorluni.

Arlaannik nuanniitsumik, Maliinap misigisaatut ittumik atuartut misigisaqarunik, inuit ikiortissarsiorfigisinnaasatik atuartut allattuinnissaannik qinnuigikkitt. Atuartut qassinik ukioqarnertik aallaavigalugu titartaasinnaapput allallutilluunniit.

Allattukkanut ilaqtutat saniatigut inuit allat ilaasinnaapput.

EQIKKAANEQ NALILIINERLU

Atuartut qinnuigikkitt apeqqutit tulluittut eqqarsaatigeqqullugit, klassimullu saqqummiullugu.

- Sammisaq manna qanoq isumaqarfigaara?
- Nutaanik ilikkagaqarpunga?

OQAATSIT

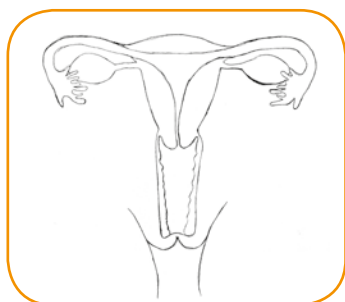
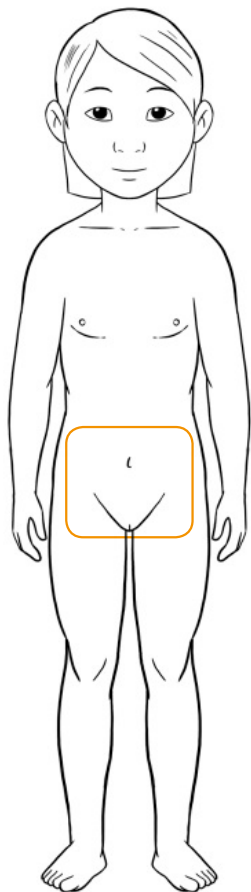
Kinguaassiuutitigut kannguttaalliorfigitinnernut ilaapput timikkut attorlugit aamma timikkut attornagit kannguttaalliornerit.

- Timikkut attuinerit makkuusinnaapput: meeraq kinguaassiuutaasigut attorlugi, meeraq pinngitsaalillugu inuup allap kinguaassiuutaanik attuisillugu, meeraq kinguaassiuutitigut atoqatigalugu kinguaassiuutitigullu milukaarlugu.
- Timikkut attuinnginnerit makkuusinnaapput: Meeraq pornografimut tunngasunik isiginnaartillugu, kinguaassiuutit meeqqamut takutillugit, meeraq kaammattorlugi kinguaassiuutitigut atoqatigiittunik isiginnaaqqullugu, meeraq kinguaassiornermut tunngasunik iliuuseqartoq assilillugu sarsuatitanulluunniit immiullugu.

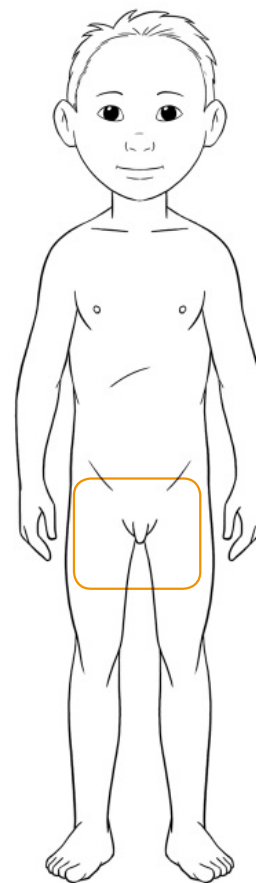
Malugiuk

Maluginiaruk sammisap ingerlannerani atuartut qisu-ariartarneri eqqumaffiginissaa, killissamik qaangiiffigineqarlutik atuaqatigiinni atuartut ilaat misigisaqartarsimasinnaammata.

TIMIGA Titartakkamiit taaguummut eqqortumut titarsigit

•	QANEQ	•
•	QINGAQ	•
•	SIUTIT	•
•	ASSAT	•
•	SEEQQUT	•
•	TUI	•
•	ISIGAK	•
•	QALASEQ	•
•	NIAQQQ	•
•	USUK	•
•	UTSUK	•
•	ISSUK	•
•	MULEEQQAT	•
•	ISSUIT (QINERSII, TIMIP ILUANI)	•
•	UTSUUP ILUA (TIMIP ILUANI)	•
•	ILLIAQ (TIMIP ILUANI)	•

SUNGIUSAAT 2 OQARSINNAANEQ NAAMIK

Atuarneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Atuartut ileqqorissaarnertalimmik naameersinnaaneq ilinniassavaat.	Sungiusaat "Oqarsinnaaneq naamik" qupp. 37.	Sungiusaat "Oqarsinnaaneq naamik" qupp. 37.
Ilikkagassatut anguniagassat			
- Atuartut ileqqorissaarnertalimmik naameersinnaaneq sungiusassavaat. - Atuartut assigiinngitsunik naameeriaaseqartoq ilinniassavaat.			

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkitt ileqqorissaarnertalimmik naameernissaq sungiusarneqassamat. Naameernissaq ilaanni sapernartarpoq, kisianni pisariaqarpoq. Naameernissaq aamma sapernarneq ajorpoq, isumaqaraanni eqqortumik iliorluni.

Kalaallit Nunaanni naameertarpugut oqaaseq "naamik" atorlugu, kisianni aamma niaqutsinnik ileqimisaartorluta imaluunniit qingarput eqillugu naameertarpugut. Timerput atorlugu assigiinngitsunik naameeriaaseqarpugut. Assak timip saavanut qullartinneqarsinnaavoq (soorlu oqarluni "unigit"), imaluunniit tunummut alloriarluni naameertoqarsinnaavoq. Timerput ikiortigalugu killiliineq takutissinnaavarput.

Assigiinngitsunik naameersinnaavugut, naamiikkagullu assigiinngitsuusinnaapput. Naameertoqarsinnaavoq eqqortuummat, naameertoqarsinnaavoq nammineq isumaq eqqortinniaraanni, aamma piaarluni naameertoqarsinnaavoq. Taamaattorli aalajangersimarpalulluni nipituumik nipilimmik naameernissaq pingaaruteqarpoq, killissamik qaangiisumik misigisaqaraanni. Tamatigut iluaqutaasarpog ileqqorissaarnertalimmik naamer-nemik sungiusaraanni. Assersuutit marluk tassaasinnaapput: "Naamik! Umaakasiingaa nerisakka nungorusunngilakka! Illipalaaq uannut naalagaanngivipputit!" imaluunniit ileqqorissaarnertalimmik "Naamik nererusunngilanga qaarsilagama". Una sungiusaat ileqqorissaarnertalimmik naameernissamut sungiusaataavoq.

INGERLANNERA

Atuartut sungiusaatip assilineranik tunineqassapput (qupp. 37).

Ilinniartitsisup oqaluttuaq akissutaasinnaasullu atuartunut atuffassissutigissavai. Atuartut akissut sorleq tulluarnernerunersoq toqqassavaat, nassuiarlugulu akissut taanna tulluarnernerunersoq ileqqorissaarnertaqarnersorluunniit. Oqaluttuat atuartuni qanoq eqqarsalersitsinersut misissorsinnaavat. Allat allanik akissutissanik assersuutissaqarpat?

Nammineq siunnersuusioritsi ataatsimoorlusi oqallisigisigit.

NAGGASIINEQ

Atuartullu eqqartuiffigisiuk sooq naameersinnaaneq pingaaruteqarnersoq. Naameereeraluarluni nammineq killissat qaangerneqarpata qanoq iliortoqassava. Qanoq nammineq timini atorlugu naameerluni imaluunniit killissaq takutinneqarsinnaava? Naameeranni inuk alla isumaqatigisariaqanngilaq, aamma allap isumaqatigisariaqanngilaatit.

Atuartut ilisimassavaat oqariartaatsit assigiinngitsut, assigiinngitsunik qisuariarfigineqartarmata. Aalajangiinissat sapernarsinnaasarput, kisianni isummernissaq pingaaruteqarpoq.

SUNGIUSAAT OQARSINNAANEQ NAAMIK

OQALUTTUAQ 1

Ulloriaq ullumikkut qasuvoq. Angajoqqaavi unnuaq ilanngullugu pulaartoqarsimapput. Ulloq sivissusaqaaq. Ullumi eqaarsaarlutillu matematikkertussaapput. Eqaarsaarunik arsaattussaapput, Ulloriallu ilinniartitsisuata Piitap aperiaa málmiissinnaannginner-soq. Ulloriarli eqqissisimaarusunneruvoq. Ulloriaq qanoq akiguni pitsaanerpaassava:

1. Naamik, eqiagaara. Illit nammeneq málmiissinnaavutit.
2. Ullumi qasugama, ajunngila alla málmiikkuni?
3. Isigaga pillutsikkakku, peqataasinnaanngilanga.
4. Angajoqqaama ippassaq eqqumatikkaminnga qasuvunga, matematikkilerumalu nukissaqarusuppunga.
5. Illit qanoq oqassagualarpit?

OQALUTTUAQ 2

Louise anaanaa ineeqqamut pingajussaani iserpoq suaarlunilu "Torsaaniarit!". Louise aallartikkaluarluni pinnguatoqqani nas-saariamiuk misissulersimavaa. Louise qanoq akissava?

1. Aap, aap... torsaassaanga.
2. Naamik, torsaarusunngilanga! (Siniffimminullu talini paarlallugit ingilluni).
3. Namminermi illit init! Illit uattulli tukassaasartigaatit!
4. Pinnguatoqqanuku takulaaginnarikka, torsaavunga. Immaqa Sofiaqqaamut tunniukkukkit?
5. Illit qanoq oqassagualarpit?

OQALUTTUAQ 3

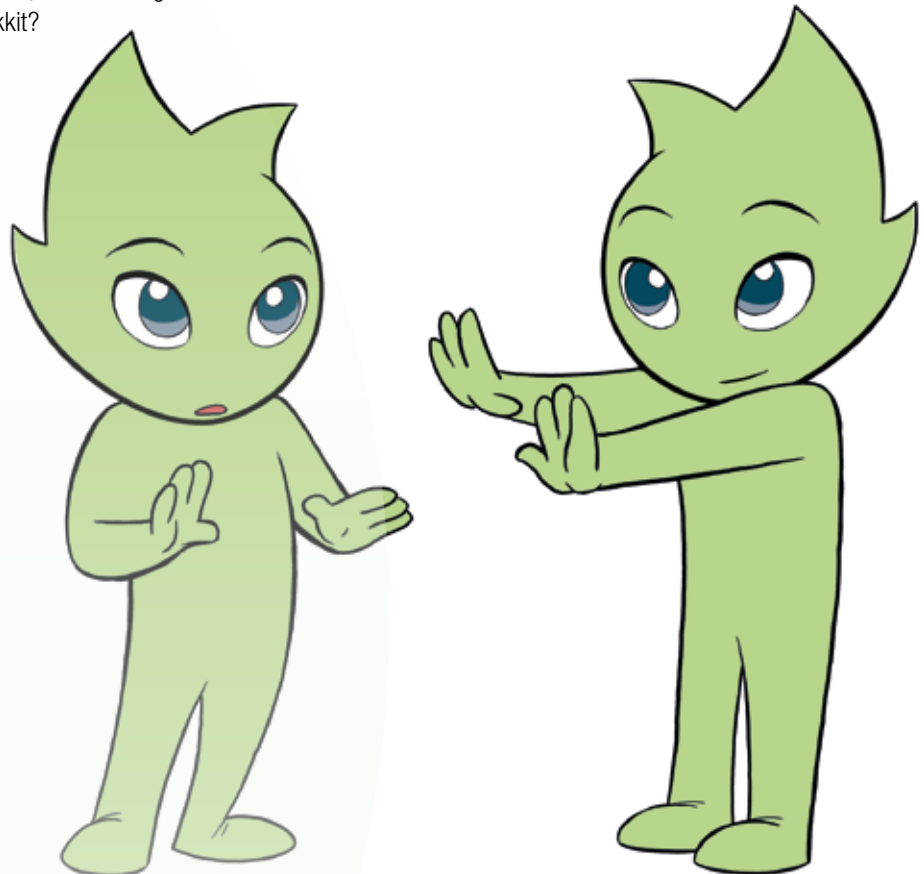
Pernille aamma Arnanguaq nukappiaqqap angisuup anartar-fimmut mattussimavai qingasaarlugillu. Nukappiaq oqarpoq anisinnaanngitsut uinequtaasatik takutinngikkunik. Pernille Arnanguarlu aannilaangapput. Qanoq iliussappat?

1. Nilliassapput "Naamik! Taamaasiorunnaarniarit! Anisinniartigit!"
2. Uinequtaasatik takutipallappaat arpaannarlu klassemukarput.
3. Nipertik tamaat suaartarput: "Naamik, maannakkorluinnaq taamaatigit!". Pinngitsaalisinnaanngilatsigit!
4. *Ilissi qanoq iliussagualarpisi?*

OQALUTTUAQ 4

Pavia klassemut iserpoq oqarlunilu: "Qupperneq 30-mut qup-periarluta kingullermik uniffitsinnit nangissaagut". Pavialli naluaa atuartut suliaasatik naammassereersimagaat, isumaqatigiissi-masullu akunneq atuartitsiffiususaaq namminneq ilinniartitsisoq peqatigalugu pilersaarusiorniarlugu. Qanoq oqassappat?

1. Suliarereersigit. Arsarsinnaavugut?
2. Naamik! Taakku pereerpagut. Nalugakku?
3. Suliassagut suliarereerpagut. Atuartitsiffissap tullia piareersaaqataaffigerusupparput.
4. *Ilissi qanoq iliussagualarpisi?*

SUNGIUSAAT 3 KINA OQALOQATIGISINNAAVARA?

Alanneq/
Titartaaneq

Sivissu- seq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaqut- tap akunneri atuartsiffiit marluk	Atuartut namminneq inuunermi inuit tatigisin- naasatik allallu tatiginartut eqqaassavaat. Atuartut imminnut paarinissamik aamma allanik paarsinissamik ilitsersuunneqassapput.	Sungiusaat "Kina oqaloqatigisin- naavara?" qupp. 39 kopeeruk. Korti 1899 kopeeruk lamineererlugulu.	Sungiusaat "Kina oqaloqatigisinnaavara?" qupp. 39. Lamineringsfolie lamineererullu. Qiuutit.

Ilkkagassatut anguniagassat

- Atuartut inuit tatigisamik, allallu tatigisinnaasamik kikkunerit allattorlugit ilinniassavaat.
- Atuartut imminnut paarinissaq paareqatigiinnissarlut ilinniassavaat.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Sungiusaat inuit atuartut tatigisaasa nassarinissaannik sungiu-
saataavoq. Inuit tatiginartut ut tassaasinnaapput inuit siunissami
tatiginartutut saaffissanngorsinnaasut sulit qanimut ilisarimanega-
lersimanngippata. Sungiusaammik atuartut imminnut paarinissamik
aamma atuaqatiminnik ajornartorsiuteqartumik naammattuiga-
angata imminnut ataatsimoorlutik paarsinissaannik ilinniartinne-
qassapput.

Atuartut nassuiaatikkit atuarfimmik, angerlarsimaffimmik sunngif-
fimmilu sapernartumik misigisaqarsimagaanni tamanna pillugu
kina oqaloqatigisinnaanerlugu nalunngikkaanni pitsaasusartoq.
Aamma atuartut oqaluttuutissavatit meeqqat allanik oqaloqa-
tissaqanngikkunik pisortani suliffeqarfiit sorliit (namminersortu-
niluunniit) saaffigisinnaanera. Soorlu uku saaffigineqarsinnaapput
MIO imaluunniit Meeqqat inuusuttullu oqarasuaataat 134.

INGERLANNERA

Atuartut tamarmik sungiusaammik tunineqassapput (qupp. 39).
Tassani saaffissaasinnaasut allaqqapput.

Atuartut qinnuigissavatit ajornartorsiorangamik inuit kikkut
imaluunniit suliffeqarfiit sorliit saaffigisinnaaneraat atii allattoqqul-
lugit. Kikkut tatigivaat kikkullu ikiuisinnaajuaannartutut naatsor-
suutigisinnaavaat? Eqqaamassavat oqaluttuarissallugu atuarfik/
ilinniartitsisullu aamma saaffigineqarsinnammata.

Suut oqaloqatigiissutigissallugit ajornartarnersut siunnersuute-
qarfikkit, aamma ataatsimoornermi eqqartorsigit. Assersuutit
tassaasinnaapput: Atuartut qinngasaarneqartartut. Ilinniartitsi-
suminnut ikiortissarsiorsinnaapput, namminneq qinngasaarne-
qarnertik unitsissinnaanngikkunikku. Atuartut qinngasaarisartut
angerlarsimaffimminni toqqissimanngitsusarput. Ilaquttaminnut,
atuarfimmik, pisortanut saaffiginnissinnaapput.

SMS-ikkut siunnersuisarfimmik 1899-imut korti tunniuguk.

NAGGASIINEQ

- Atuartut eqqartueqatigikkut inuunermi pisimasut
nuanninngitsut oqaluuserissallugit sapernarsinnaasarnertat
pillugu, kisiannili arlaanut oqaluttuarinnissai
pingaaruteqartuusoq atuartunut paasitiguk. Naak
sapernarsinnaasaraluartoq, immaqalu annilaanganaraluartuni,
imaluunniit inuit arlaat oqarsimagaluarpuunniit misigisaminik
allanut oqaluttuassanngivissoq, pingaaruteqarpoq allanik
ikiortissarsiorinissaq.

Kopeeruk lamineererlugulu

**NUANNILLIUTIT
AJORNARTORSIUTILLUUNNIT**

pillugit saaffissaaleqivit, oqaloqatissaaleqivilluunniit?

SMS-erit 1899-mut

WWW.MIO.GL

Ataas-Tall, nal. 16-18
SMS-ERIT 1899
Ataas-Tall, nal. 16-18

Meeqqat inuusuttuagut
SMS-kkut saaffissaat
– inersimasumik
siunnersuisinnaasumik
allaqateqarit

TELE-POST
Aningaasaleeqataasooq www.mio.gl

SUNGIUSAAT KINA OQALOQATIGISINNAAVARA?

Inuunerit pillugu, qanorlu misisaqartarnerlutit kina oqaloqatigisinnaaviuk? Imaassinnaavoq pisimasut nuannersut, aammali oqaluttuarissallugit sapernartut pillugit. Atii telefonnormuulu imaluunniit e-mailii allattukkit. Ilissinni nivinngakkit.

	Ateq	Oqarasuaat
ANGERLAR-SIMAFFIMMI		
ILAQUTARIINNI		
ATUARFIMMI	Inunnik isumaginninnermik siunnersorti Atuarfimmi oqaloqatiginnittartoq Skolefe	
SUNNGIFFIMMI		
IKINNGUTIT		
PISORTANI	MIO: SMS-ikkut siunnersuisarfik 1899 Meeqqat inuusuttullu oqarasuaataat 134 Saaffik – Nuna tamakkerlugu meeqqanut inuusuttuaqqanullu kinguaassiutitigut killissamik qaangiiffigineqarsimasunut saaffiginnittarfik. Oqar. 346011. saaffik@nanoq.gl Politiit (illoqarfinni/nunaqarfinni) Peqqinnissaqarfik (illoqarfinni/nunaqarfinni) Kommuni (illoqarfinni/nunaqarfinni)	
ALLAT		

Sungiusaatit "Uangaana timiga !" -meersut sammisamut atorneqarsinnaasut

Sammisaq 1 Nammineq timimik piginnittussaataaneq

Sungiusaat 1 aamma 2 qupp. 17 aamma 18.

Sammisaq 2 Kajumissuseq maluginiutillu

Sungiusaat 2 qupp. 27.

Sammisaq 5 Isertugaatit

Sungiusaat 1 qupp. 53.

Sammisaq 6 Immissinnut paaralusi

Sungiusaat 1 qupp. 62.

40

Uangaana timiga! – Akullernut atuartsinermi atorussiat 4. – 7. klassinut

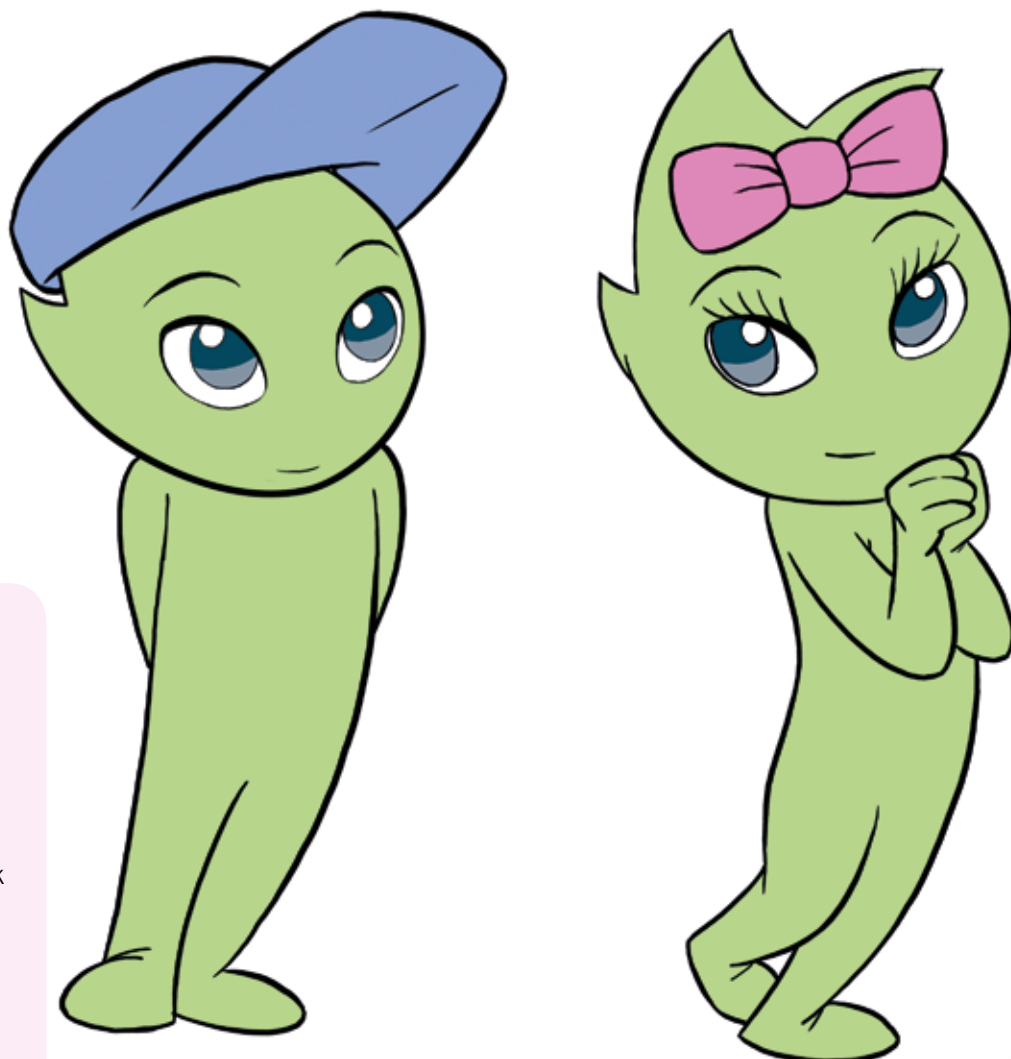

Atuartsissutit allat innersuutigisat

MIO aamma Danskit Ingerlatsiviut Inuit Pisinnaatitaaffiit (2014):

Meeqqat pisinnaatitaaffii atuartsissutigisig. Minnernut akullernullu atuartsinermi atorussiat.

SAMMISAQ 4 SEKSUALITIITI

Seksualitiiti inersimasunut tunngatinneqartarpoq, taamaammatt atuartut seksualitiiti eqqartuleraa-ngatigit qanoq oqassaner-luni iliussanerluniluunniit nalornisoqartarpoq. Inuit tamatta seksualitiitimik inunnguuserisaqarpugut. Seksualitiiti tassaannaan-ngilaq atoqatigiinneq, ukuli aamma tassunga tunngap-put: Eqqarsaatit, misigis-sutsit, iliuutsit, naleqartitat, suaassuseq, isumassuineq, killissat, kajungissuseq asanninnerlu.

Inersimasutut (ilinniartitsisutut) pingaaruteqarpoq paasisallugu seksualitiiti inersimasunut meeqqanullu assigiinngitsuusoq. Inersimasumut qaninniarnertut paasineqarsinnaavoq, atuartumullu alapernaasernerusinnaalluni, ineriartorneranummi tunngangami. Inersimasup meeqqallu seksualitiitiat imminnut sanilliunneqarsinnaangillat uanimi inuup timaata ineriartornera pineqarpoq.

Seksualitiiti pillugu sammisami timi, timip ineriartornera aamma allanut ataneqaataa atuartup ilinniassavaa, soorlu uku: Maluginiutit, killissat, pisinnaatitaaffiit isumassuinerlu (atuartitsissutini ukunani sammisat). Meeqqat (inersimasullu) ilinniassavaat immikkortissallugulu illugiimmik ajunngitsumik ajortumillu seksua-litiiteeqartoqarsinnaasoq, soorlu kinguaassiuutitigit innarliinertalimmik. Timimi qanoq pisoqartarpa, kiallu timi arlaanik iliuuseqarfigisinnaava?

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuartup timi pillugu, timip ineriartornera aamma maluginiutitut ataneqarnera ilinniassavaa, soorlu ukununga: Maluginiutit, killissat, pisinnaatitaaffiit isumassorneqarnerlu.
- Atuartup ilinniassavaa immikkortissinnaasallugulu inuup ineriartorneranut tunngasut seksualitiiti ajunngituusinnaasoq ajortuusinnasulluunniiluunniit, soorlu kinguaassiuutitigit innarliinikkut.

Naliginnaasumik seksualitiiteqarneq

Meeraaqqat meeqqallu mikisut suli sianiginagu seksualitiiteqarlereersarput, taamatuttaaq meeqqat anginerit inuusuttullu misissuinerimik taaneqarsinnaasumik seksualitiiteqarput tamannalu inersimasut seksualitiitannut assersuunneqanngisaannassaaq. Meeqqat seksualitiitiat meeqqat ineriartornerannut tunngasuuvuq tamanna ilutigalugu aamma arnat angutillu assigiinnginneranut tunngasoq paasineqartarluni, aamma timi, misigissutsit, killissat allarpasuullu pillugit. Meeqqat seksualitiitiat pinnguarnikkut misissueqatigiinnikkullu pisarpoq. Inersimasut seksualitiitiat timimut misigissutsinullu tunngasinnaasarpup, meeqqallu seksualitiitannut sanilliullugu allaanerulluinnarluni. Taakku pineqartut marluk assigiinngilluinnartuupput.

Meeqqat 3-4-nik ukioqaleraangata inuit akornanni inuunermi malittarisassanik ilinniartilersarpagut. Meeqqat oqaluutarpagut soorlu iluamik nerisaqartassasut oqaasipilussanngitsullu. Inuit akornanni aalajangersimasunik malittarisassaqarpoq, taakkulu inuit malittariaqarpaat, aamma tamakku timimut, nammineq inuunermut seksualitiitimullu atuupput. Meeqqat ilaqutariiusaarlutik: ataata, anaana meeraalu pinnguaatigisarpaat, taamatuttaaq nakorsaasaartarput atoqatigiittuusaartarlutillu, utsuit usuillu aamma inuit atisaqanngitsut titartartarlugit. Taama pinnguarneq pissusissamisoorluinnarpoq, meeraq timi pillugu, killissat pillugit aamma imminnut paasisaqarnerannut tunngasunik ilisimasaanik ineriartortittarmagu. Taamaattorli meeqqat kanguttaatuliornermut tunngatillugu killissaanik ilinniartinnissaa isumaavoq pitsaasoq (imaassinnaavormi meeraq toqqorterani tissassartoq), taama ilinniartinneqaruni avatangiisiminik nuanniitsunik qisuariarfigineqannginnissaa anguneqarsinnaavoq. Meeraq aperippat soq pissutsit ilaat imminuinnat tunngasuunersut, akisoqarsinnaavoq tamanna ilisimaneqanngitsaq, kisiannili taamaatussaasoq.

Meeraq atuarfimmi aallartikkaangami seksualitiitumut kinguaassiornermullu tunngatillugu pinnguarnissani siusinnerusumut naleqqiullugu soqutigivallaarunnaartarpaa. Tamanna ima attuumassuteqarunarpog, meeqqap maanna namminerisamik inuunermut inuillu akornani inuunermi malittarisassat meeqqap annerusumik ilikkareersimalersarmagit. Taamaattorli meeqqat atualernikut takorluuisinnaanertik, assatik, akisit il.il. atorlugit seksualitiitumut atoqatigiinnermullu tunngatillugu imminnut misillitaasarput. Taama misillitaaneq inuusuttuaranngulernerup tungaanut 11-12-inik ukioqalernissap tungaanut ingerlasinnaavoq, nukappiaqqat soorlu taama ukioqarlutik imminnut inertissinnaalersarput. Meeqqamit meeqqamut assigiinneq ajorpoq qanoq atoqatigiinnermut tunngatillugu pinnguartigisarnersut.

Meeqqat arlalinnik apeqqtissaqarsinnaasarpup takorluugaqarlutillu illit ilinniartitsisutut akisinnaasannik. Akissutitit meeqqap seksualitiiti suuneranut paasisimasaqalernissaanut qulakkeerisaaq killormullu saatitsinani.

Inuusuttunngulerfimmi meeqqat angisuut inuusuttullu ilisimaareqqissaartarpaat timip malugisinnaasai atoqatigiinnermut eqqarsaatinut iliuutsinullu ataneqartartuusut. Meeqqat angisuut inuusuttullu nalunngilaat atoqatigiinnermut tunngasunik assilis-sanik, filminik oqaatsinillu sunnigaasarlutik. Piffissami tassani meeqqat angisuut inuusuttullu atoqatigiinnermut tunngatillugu misileraanissaminnut kajungilersarput, ilaannikkut allamik aappalerlutik. Piffissami tassani meeraq malussajasuuararsuusarpoq, tassami meeqqamut tunngasut allat pingaarutillit aamma ineri-kiartorput. Tassaasinnaapput kinaassusermut tunngasut, imminnut naleqartinneq, angajoqqaanut akerlileerusunneq il.il.

Pissusissamisunngitsumik kinguaassiuutitigut ineriartorneq

Meeqqat atuartuunermi ukiuminnut naleqqiullugu tulluannngitsumik atoqatigiinnermut imaluunniit inersimasut atoqatigiinnerannut tunngasunik ilisimasaqarpat imaluunniit oqaaserpassuarnik inersimasut atoqatigiinnerannut tunngasunik ilisimasaqarpat (oqaatsit, atoqatigiinnermi timit qanoq inisseqqanerini, tipit il.il.), assut atoqatigiinnermut tunngasunik tiguarteqqappat, kikkunnet tamanut ersittumik tissassartarpat imaluunniit atoqatigiinnermut assingusunik pissusilersorpat, meeqqat allat pinngitsaallilugit atoqatigiinnermut tunngatillugu pinnguaqatiginiarsarippagit, meeqqat inersimasulluunniit killissaannik qaangiisumik pissusilersorpat, meeraq immikkut ittumik eqqumaffigissallugu pissutissaqarpoq.

Malussarnerit allat qisuariaatillu eqqumaffigisassatit

- Timikkut ersittut malunnaatit (tilluusat, kilernerit, kinguaassiuutit eqqaani qasilinneq, aniasoqarneq il.il.)
- Annilaanngartuneq (pissutissaqarani qiane) imaluunniit nikallungarujussuarpasinneq
- Sorraanneq (assut sakkortuumik qisuariartarneq)
- Ingerlaavartumik naarlunneq niaqorlunnerlu
- Utersaarneq (ineriartornermi utersaarneq)
- Ingasattumik eqqiluusaarneq
- Imminut ulorianartumik pissusilersorneq

Meeqqat inunnut attaveqarfigisaminnut atatillugu pissutsinut assigiinngitsorpassuarnut qisuariarsinnaapput. Suna tamaat eqqarsaatiguk, isigisatillu allattukkit.

Qupperneq 12-13-mi kinguaassiuutitigut innarlineeq pillugu atuarnugit imaluunniit uani www.saaffik.gl

Timip inerikkiartornera

Inuusuttuarangulernermi timerput inerikkiartortarpoq allanngorlunilu. Tassa imaappoq timi inersimasunngor-nissamut piareersartarpoq meeqqap timaa timigiunnaa-lersarlugu. Timi qummuinnaq alliarporneq ajorpoq. Inuusuttuarangulerneq tassaaneruvoq kinguaassiu-tit inerikkiartulerlutik alliaartulersarfiat. Timi kinguaassiu-titigut inerissusermut piareersartarpoq. Tamakku tamarmik hormonit allanngornerinik pissuteqarput (timimi). Hormonit akuupput kemiskiusut timimik oqaluttuussisartut maanna arlaanik iluseqassasoq imaluunniit unitsitsissasoq.

Timi allannguleraangat nuannaartoqalerlunilu nuannaan-ngitsoqaleriasaartarpoq. Misigissutsit eqqarsartariaaserlu allanngorartarput. Meeqqamut tamanna assut paatsive-erunnartarpoq, meeraanerlutimmi inersimasuunerlutilluunniit paatsiveeruttaramikku.

Nivarsiaqqat tamatigut nukappiaqqaniit ukiunik marlunnik siulliullutik inuusuttuarangortarput, 9-13-t missaannik ukioqarlutik. Nukappiaqqat 11-14-inik ukioqaraangamik inuusuttuarangortarput. Nivarsiaqqanili aamma nukap-piaqqani siusinnerusukkut kingusinnerusukkulluunniit inuusuttuarangortoqartarpoq.

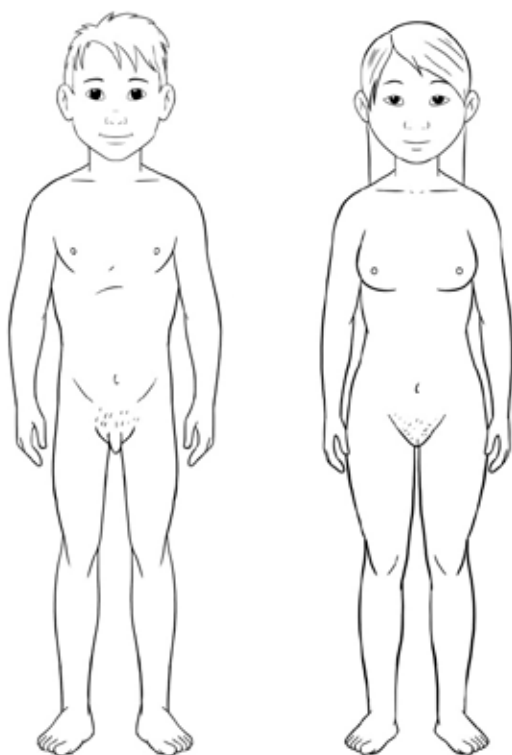
Timi allanngoriartornera ilutigalugu nukappiaqqat nivarsiaq-qallu unermikkut meqqoqalersarput ingermikkullu tinge-qalersarlutik. Nukappiaqqat ilaat sakissamikkut meqqunit-tarput umeqalerlutillu. Nivarsiaqqat ilaat mulimi sinaasigut meqqunittarput. Tamarmik unimikkut tipilimmik kiagulersar-put. Nukappiaqqat nivarsiaqqallu ilaat bumsinittarput.

Nukappiaqqap nipaa allanngortarpoq qatittortarluni. Ilaanni nipaa qinngasaarisutut ittarpoq kipisoortarami. Ilaanni nipaa qataallerasaartarpoq tassanngaannarlu qatittortarluni. Nivarsiaqqat nipaata aamma qatittornerulaalersarpoq.

Nukappiaqqat usui issuilu aamma alliaartulersarput. Nukappi-aqqat kinguaassiorsinnaalersarput anisoorsinnaalersarlutillu. Tamanna isumaqarpoq timi kinguaassiorsinnaanissaminut piareertoq.

Nivarsiaqqat iviangii aamma alliaartulersarput. Nivarsiaqqat mannissaqarfimminni mannissanik inerittitsisalersarput. Qaammammut ataasiarlutik mannissanik kaanngartitsisar-put. Taama pisoqaraangat mannissap aqputaagut ammut illiamut ingerlaartarpoq, tassanilu suujunnaartarpoq aaqarnermilu kuugussaasarluni (menses). Mannik angutip anisuaanik kinguaassaqaalersinneqaraangat taanna meeranngortarpoq.

Atuartut seksualitiitimik, atoqatigiinnermik aamma meeqqat qanoq pinngortarnerinik oqaloqatigikkut.

Suiaassutsikkut assiginngissutsit

Nivarsiaqqat nukappiaqqallu timaat assiginngitsuupput – tamanna timitsinni sananeqaatitsinnut atavog.

Nukappiaqqat nivarsiaqqallu assiginngitsunik kønshormoninik (suiaassutsimut ilisarnaatinik pilersitsisussanik) pinngorartitsisar-put, aamma kinguaassiuataat assiginngitsuupput. Nukappiaqqat usoqarput issoqarlutillu. Kinguaassiorsinnaaleraangamik arnaq naartulersissinnaavaat.

Nivarsiaqqat utsoqarput iviangeqarlutillu. Inerikkaangamik meerartaarsinnaalertarput naalungiarsuillu milutsissinnaalerlugit.

Nukappiaqqat nivarsiaqqallu timaasa sananeqaataat assigiin-gitsuupput. Nukappiaqqat nivarsiaqqanut naleqqiullugit nerinannerupput, nivarsiaqqat tuannerusarlutik.

SAMMISAQ 4-MUT SULIASSARTAT

SUNGIUSAAT 1 TIMIP INERIKKIARTORNERA

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Uani nukappiaqqat niviarsiaqqallu ukioqqortusiartorneranni timip inerikkiartornera qanoq allangortarnersoq sammineqarpoq. Taamatuttaaq meeqqat inersimasullu timaasa assigiinngissutaat sammineqarluni.	Sungiusaat "Timip inerikkiartornera" qupp. 45 kopeeruk.	Sungiusaat "Timip inerikkiartornera" qupp. 45.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuartut timi meeraanermit inersimasumut qanoq inerikkiartortarnersoq ilinniassavaat.
- Atuartut timi ukioqqortusiartornermi qanoq allangortarnersoq ilinniassavaat, oqaasertalersuinissarluni ilinniassavaat.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut timip meeraanermit inersimasunngornerup tungaanut inerikkiartornera sungiusaatini ilinniassavaat. Atuartut timi ukiut ingerlanerini qanoq allangortartortoq eqqartussavaat, aamma timip ineriartorneranut ilisimasatik oqaloqatigiissutigissavaat.

INGERLANNERA

Atuartut ilisimatinneqassapput maanna arnat angutillu timaanik atisaqanngitsunik titartakkat isiginnaassagaat, tassa meeraaq-qaniit utoqqanngornissap tungaanut titartakkat.

Atuartut nukappiaqqanut niviarsiaqqanullu akuleriaarlugit eqimattat agguanneqassapput. Atuartut tamarmik sungiusaatip assilineranik tunineqassapput (qupp. 45).

Atuartut maanna oqaloqatigiissutigissavaat ukiut ingerlanerini arnat angutillu timaat qanoq allangortartortarnersut. Meeqqat inersimasullu timaasa assigiinngissusaat suut takusinnaavaat? Arlaat allangorneq ajorpa? Atuartut sungiusaatip assilineranik allaffigisinnaavaat/titartaaffigisinnaavaat.

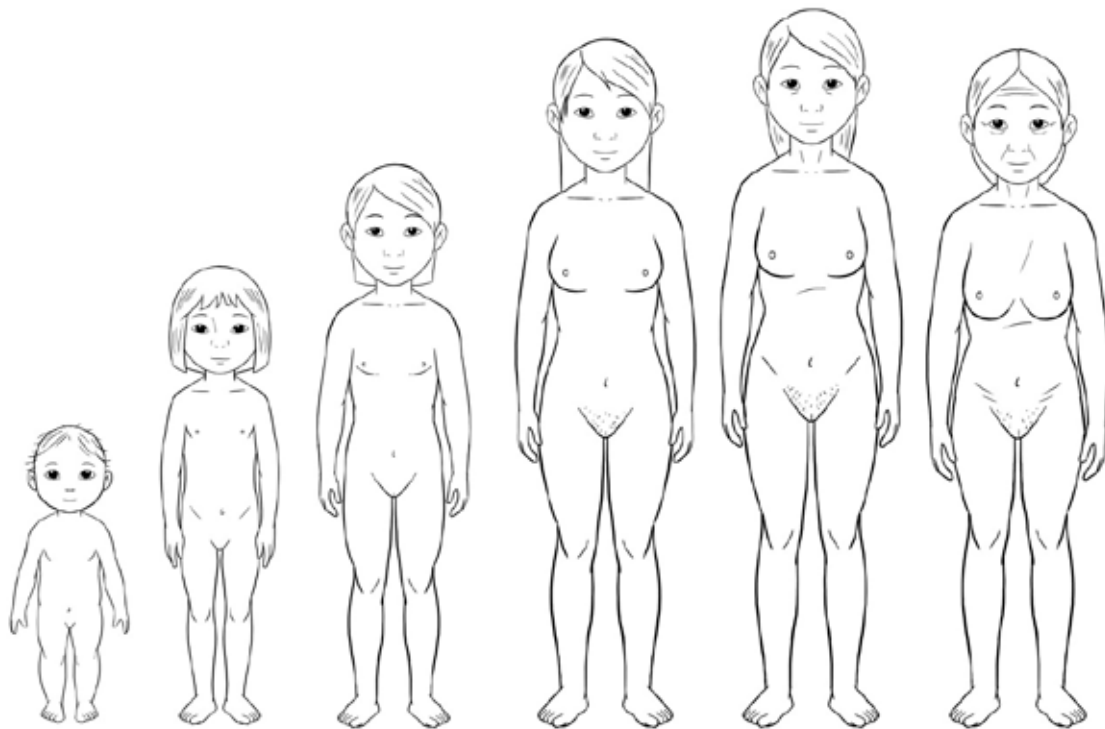
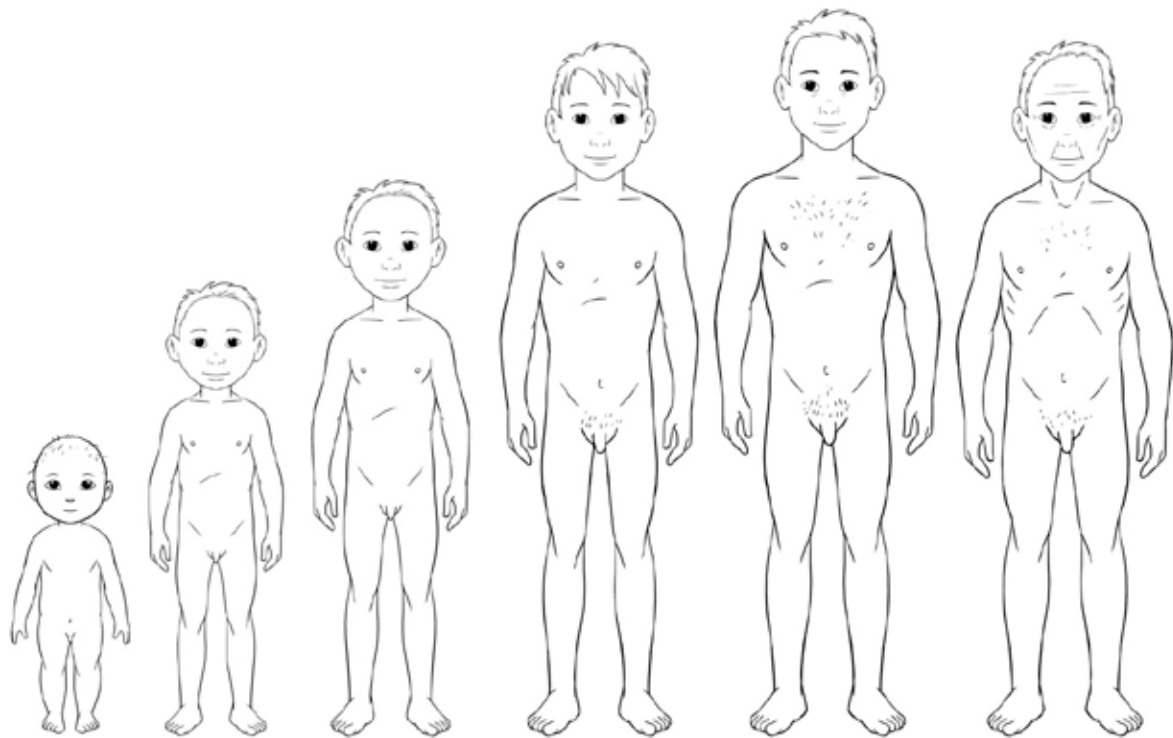
Eqimattat ataatsimoornermi saqqummiissapput, assigiinngissutillu allattarfissuarmut/planchemut/smartboardimut/allamut allattorneqassapput.

NAGGASIINEQ

- Angutip arnallu timaasa inerikkiartortarnerat pillugu naatsumik naggasiigit (allattorsimasasi).
- Meeqqallu eqqartorsiuk timip iluani allannguutit takusinnaanngisagut suunersut. Paasissutissiigit.
- Apeqqutigiuk sooq timip inerikkiartornera pillugu ilinniarneq pitsaasuunersoq.
- Atuartut arlaanik timip ineriakkiortortarneranut tunngatillugu tupigusuuteqarpat?

Timi matta-ngasoq sianissutsikkut inerikkiartorneq ilutigalugu aamma allangortarpoq. Atuartut eqqartueqatigikkut qaqugukkut mattaangasoqarsinnaanersoq, aamma sooq inuit ilaat mattaaganertik ittoorutigisarneraat, kiisalu qanoq ilisukkut timimut tunngatillugu kisimiiffiusussanersoq il.il.

SUNGIUSAAT TIMIP INERIKKIARTORNERA

SUNGIUSAAT 2

NUKAPPIAQQAT NIVIARSIAQQALLU UUTTORTAATAAT

Atuarneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Angutit arnallu kinguaassiutaasa taaguutaanik ilisimasaqarneq. Taamatuttaaq inuusuttuaranngornermi timip allannguutaanik ilisimasaqarneq.	Sungiusaat "Nukappiaqqat niviarsiaqqallu uuttuutaat" qupp. 47 kopeeruk. Lamineeriinissamut atortut qiuutillu piareeqqassapput.	Sungiusaat "Nukappiaqqat niviarsiaqqallu uuttuutaat" qupp. 47. Lamineringsmaskiina, lamineringsfolie, qiuutit.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Timiminnut allannguutaanullu atuartut eqqummaarinnerulissapput.
- Arnat angutillu kinguaassiutaasa taaguutaannik atuartut ilisimasaqalissapput.
- Timi pillugu taaguutinik atuartut atuinerulerlutillu ilisimasaqarnerulissapput.
- Timiminnik nammineq piginnittuunerminnik atuartut ilisimasaqarnerulissapput.
- Timip qanoq paarineqarnissaanik atuartut ilikkagaqassapput.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Sungiusaammi atuartut angutit arnallu kinguaassiutaasa taaguutaanik ilisimasaqarnerulernissaat sungiusarneqassaaq. Sungiusaammi nukappiaqqat niviarsiaqqallu inuusuttuarannguleraangata timaasa allannguutigisartagaannik ilisimasaqarnerulernissaq aamma anguniarneqassaaq. Atuartup timi pillugu ilisimasai aamma timimut tunngatillugu oqaatsit ilisimasai kiisalu timimik nammineq piginnittussaataitanermik paasisimasaqarnerat oqallinneranni eqqarsaatiginninnerannilu inerikkiartortarput. Atuartut namminneq timertik pillugu, qanoq allanngoriartornerseq, susinnaanersog qanorlu ilillutik paarissanerlugu ilanngullugu ilisimasaqarfiginerulersarpaat.

NAGGASIINEQ

- Taaguutit pillugit oqaloqatigiinnermik naggasiigitsi. Atuartut kinguaassiutit pillugit oqaatsinik allanik ilisimasaqarpat?
- Oqaatsit ilaat tusarsimanngisaannarpaat?
- Inuusuttuaranngulernermi allannguutit ilisimareersimavaat?
- Timitta sortaat nammineq aalajangiiffigisassaraagut? Inuit allat timitsinnut aalajangiinnaatitaappat (soorlu nakorsat/ angajoqqaat)?

INGERLANNERA

Atuartut tamarmik sungiusaatip assilineranik tunineqassapput (qupp. 47).

Pitsaasuussaaq atuartut uuttortaata qiotaarlugu, peqititerlugu laminerepassuk.

Atuartut nassuiaanneqassapput uuttortaata barometeri eqqortoq tassaammat silaannaap naqitsineranut uuttortaata. Uuttortaatip inuusuttuaranngulernermi qanoq pisoqartarnerseq atuartut takutissavai. Uuttortaatip nukappiaqqat niviarsiaqqallu timaanni allanngornerit uuttortassavai.

Atuartut eqimattaqqani issaassapput uuttortaallu tamaat atuarlugu. Oqaatsit suut nalunngilaat, suullu nalornissutigaat?

Uuttortaata ataatsimoornermi eqqartorneqassaaq.

Ataatsimoorlutik oqaatsit kinguaassiuutinut tunngasut ataasigut titartassavaat.

**OQAATSIT
PINNGUARISIGIT**

Iviangit/miluutit/iviangerujussuit/?

Eqqoq/nulut/iteq/?

Usuk/usussuaq/usooraq/?

SUNGIUSAAT

NUKAPPIAQQAT NIVIARSIAQQALLU
UUTTORTAATAAT BAROMETERI

Inuusuttunngulernermi uuttortaait
Nukappiaqqanut

- Kiagunnerusalissaait
- Ummattalernissat aallartissaaq
- Tuitit sakiattu silinnerulissapput
- Assat isikkallu alliaartorput
- Anginerulerallutuinnaasaait
- Niutit tallitillu tallissapput
- Nujatit orsupalinnerulissapput, amillu immaqa bumsinilluni
- Usuit eqqani issunnilu tingeqalissaait
- Usut tallissaaq
- Nipit allanngussaaq qatittornerullunilu
- Uninni meqqaqalissaait
- Issutit taarnerulissapput anginerulerlutillu
- Issutit (timip iluani) anginerulissapput
- Issutit anisuussannik pinngorartitsilissapput
- Kiinnat takinerulissaaq – tallut qinngallu allinerulissapput
- Anisoortalissaait (anisoq) – soorlu “masattunik” sinnattoraangavit
- Niunni, talinni sakiannilu meqquutit torsunerulissapput

Qeqqatigut peqiguk, lamineruk, toqoruk

Inuusuttunngulernermi uuttortaait
Niviarsiaqqanut

- Siffissatit ammalornerulerlutillu anginerulissapput
- Nipit qatitunerulissaaq
- Mulitit iviangitillu anginerulissapput
- Nujatit orsupinnerulissapput, amillu immaqa bumseqalerluni
- Alliaartorputit silinnerulerlutillu
- Niunni talinnilu meqquutit taarnerulissapput
- Tingeqalissaait
- Mulitit immaqa taarnerulissapput
- Niutit talitillu takinerulissapput
- Unitit meqqaqalissapput
- Aaqartalissaait
- Qaqortumik imerpalasumik nippoqqataartumik utsunniit aniasoqartalersinnaavoq (aniasoqarneq)
- Kiinnat takinerulissaaq anginerulerlunilu
- Assatit isikkatilu anginerulissapput
- Kinguaassiuutitit silarliit ilorliillu anginerulissapput inerinnerulerlutillu
- Mannissaqarfitit manninnik kaanngartitsisalissapput
- Timit kiagunnerusalissaaq
- Isummat allanngorarnerusalersinnaavoq

SUNGIUSAAT 3 PEERARIIT

Atuarneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk-sisamat	Sammineqarput asanninneq, asaqtigineq ajuutiginnin-nerlu. Peerariinneq aamma qanoq isumaqarpa?	Sungiusaat "Peerariit" qupp. 49 kopeeruk. Atuarnut allallutit apeqquiorit, eqqarsaater-suutigeriarlugit eqqartuiffigeriarlugillu akissapput. Eqimattaliorsinnaavutit suleqatigiittussanik.	Sungiusaat "Peerariit" qupp. 49. Pappialaq, flip-over, tuschit/qalipaati.
Ilikkagassatut anguniagassat			
- Assinginngitsutigit asanninneqarsinnaammat atuarnut paasisaqarfigissavaat. - Peerariinnerup isumaanut atatillugu eqqarsaatersuutit eqqartuiffigininnermullu atuarnut ilisimasaqalissapput.			

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Sungiusaatip imaraa asanninneq, asaqtigineq imaluunniit ajuutiginninneq. Peerariinneq imaluunniit imminnut nuannariissu-ataarneq. Atuarnut ilaasa atuqatiminnik imaluunniit peqaaminnik ajuutigisaqarneq misilissimassavaat, immaqalu peerariissimallutik. Peerariinneq qanoq isumaqarpa? Aamma imminnut ajuutigigaanni taava tasiortoqassava kunissuuttoqarlunilu? Sungiusaat eqqarsa-lersitsisuvuq klassemilu oqallisiginissaanut tulluarni.

INGERLANNERA

Ilinniartitsisup sungiusaat (qupp. 49) atuqatigiinnut agguatis-savaa. Sungiusaat oqaloqatigiinnissamut, peerariinneq pillugu apersuinissamut eqqarsaatiginninnissamullu, peerariinnermut, allamik asasaqarnermut tunngasunik il.il. eqqartuinissamut kaam-mattuutaavoq. Peerariikkaanni kunissuuttoqassava, tasiortoqar-luni imaluunniit atoqatigiittoqassava? Imminnut nuannariissuata-araanni peerariittoqassava? Aamma inuit assigiimmik suiassusillit peerariissinnaappat? Meeqqat inuusuttullu innarluutillit peeraqar-sinnaappat? Maleruagassaqarpa peerariit susinnaanersut pillugu – atuarfimi, angerlarsimaffimi, allami? Meeqqat inersimasullu peerareeriaasiat assigiinngissuteqarpa? Ataatsikkut arlalinnik peeraqartoqarsinnaava?

Atuarnut qanoq isumaqarpat? Nammineq amerlanernik apeqqusi-orsinnaavutit.

NAGGASIINEQ

- Atuqatigiinni oqallinneq apeqquillu apequtigineqartut pillugit naggasiigit.
- Apequtigiuq qanoq iliortoqarsinnaanersooq ajuutigisaq imaluunniit peeraq tasioqatigeerusuppat, uffa nammineq kajungeringikkikualuulugu kunissuukkusuppat imaluunniit atoqatigeerusuppat.
- Apequtigiuq atuarnut angajoqqaavi peeraqarnissaq pillugu maleruagassaliorsimanersut.

OQALLISSIAQ

Asanninneq assigiinngiaarsinnaavoq.
Anaana ataatalu asaneqarsinnaapput,
peeraq, ikinngutillu asanniffiqeersinnaapput.
Uumasuutigisaq aamma asaneqarsinnaavoq
imaluunniit radiomi erinarsuut nuannarsuataarne-
garsinnaavoq. Nukappiaraq angisooq 8. klassemi
atuarnut aamma isertortumik ajuutigineqar-
sinnaavoq, imaluunniit inuk aalajangersi-
masooq ilagerujuussallugu nuanna-
rineqarsinnaavoq.

SUNGIUSAAT PEERARIINNUT

PEERARERUSUPPINGA?

Piffissap ingerlanerani misigiumaarpat arlaat ajuutigilerlugu. Qaninniarusulissavat aamma piffissaq tamaat eqqaaniikkusuinna-lissaatit. Immaqa ittuulissaatit eqqanniikkaangat, immaqaluunniit pissangalissaatit. Allat imminnut takoqqusaalersarput imaluunniit qinngasaarillutik aamma illarnartunik imminnut oqarfigisarlutik, inuk nuannaringaaramikku takuneqarusunermik. Immaassin-naavoq ingerlaqatigiittalertusi imaluun-niit peerariilerlusi. Immaqa atuarfimmit soraarangassi angerlaqatigiittarlusi, filmeriaqatigiillusi imaluunniit cafému-kaqatigiillusi. Ilaat tasiortarput allallu kunissuuttarput, allat ingiaqatigiil-lutik ilagiinneruliin-nartarput. Immaqa ilaanni kisimiillutik, ilaanni ikinngutitik ilagalugit.

Nuannarisaqartoqarsin-naavoq, nuannarisaqarsua-taartoqarsinnaavoq aamma ajuutiginnittoqarsinnaalluni. Immaqa nalunngisaasinnaavoq, immaqaluunniit fjernsynimi takusarisimasinnaavoq. Ajuutiginnikkaanni ajuutigisaq eqqarsaati-giinnavineqartarpoq, takorloornartarlunilu taan-na inuk ilagissallugu qanoq innersoq. Ajuutigisat tamarmik peerarineqalerneq ajorput. Ilaanni ajuutiginninneq qaangiutiinnartarpoq. Ilaanni inuk imminit utoq-qaanerujussuaq ajuutigineqarsinnaasarpog, taamaattoqartillugu pitsaaneruvoq ajuutiginninneq takorluuineruinnarpat.

Aamma suaassuseqatimik ajuutiginnittoqarsinnaavoq. Ilaanni nukappiaqqat nukappiaqqanik, nivarsiaqqallu nivarsiaqqanik ajuutiginnilersarput, aamma ilaanni peerariilersarput. Suaassuse-qammik atoqueqartarneq taaneqartarpoq suaassuseqatimino-ortarnermik (anguteqatiminoortartog imaluunniit arnaqatiminoortartog). Allamik suaassuseqartumik aappaqarneq taaneqartarpoq suaassuseqatiminoortannginnermik (arnaqatiginngisamik imaluunniit anguteqatiginngisamik atoqueqartarneq). Suaassu-eqatigiit imminnut qanittorujussuullutik qimarpiarneq ajortuuga-luarunilluunniit suaassuseqatiminoortartuusariaqanngillat, ikinngutigilluartoqaannarsinnaavormi.

Aamma nuna allamiumik allatut isikkulimmik, immaqa allatut oqaasilimmik, aamma immaqa ilinnit allaanerusunik soqutigisa-limmik peeraqartoqarsinnaavoq . Kikkulluunniit tamarmik allamik nuannarisaqalersarput, ajuutiginnilersarput imaluunniit peeraqa-lersarput. Apeqqutaanngilaq nukappiaraanerluni, nivarsiaaraaner-luni, anguteqatiminoortartuunerluni arnaqatiminoortartuunerluni, pualasuujunerluni, saluttuunerluni, angisuujunerluni, mikisuunerluni, innarluteqartuunerluni, mikisuunerluni, innarluteqartuunerluni, torraasuunerluni, arlaanik aalajan-gersimalluunnaqqissaartunik sammisaqartartuunerluni il.il.

Kisianni ingiaqatigiilluni ilageerujoortaraluaaraan-niluunniit imaluunniit peerariikkaluaaraanni tasiortoqartariaqanngi-laq, kunissuuttoqarta-riaqanngilaq imaluunniit atoqueqatigiittoqartariaqan-ngilaq. Imminut asagaanni tamakkua pisariaqanngillat. Kajungerisaqarnerluni nalornissutigigaanni naameernissatsinnik pi-sinnaatitaaffeqarpugut. Peeqqap saniatigut allat asaneqarsinnaapput, imaassinnaavoq anaana imaluunniit ataata, qatanngut immaqaluunniit ilaqutaq soorlu illooraq angut, illooraq arnaq imaluunniit akkaa/angaa. Aam-ma asaat taama misigisarput.

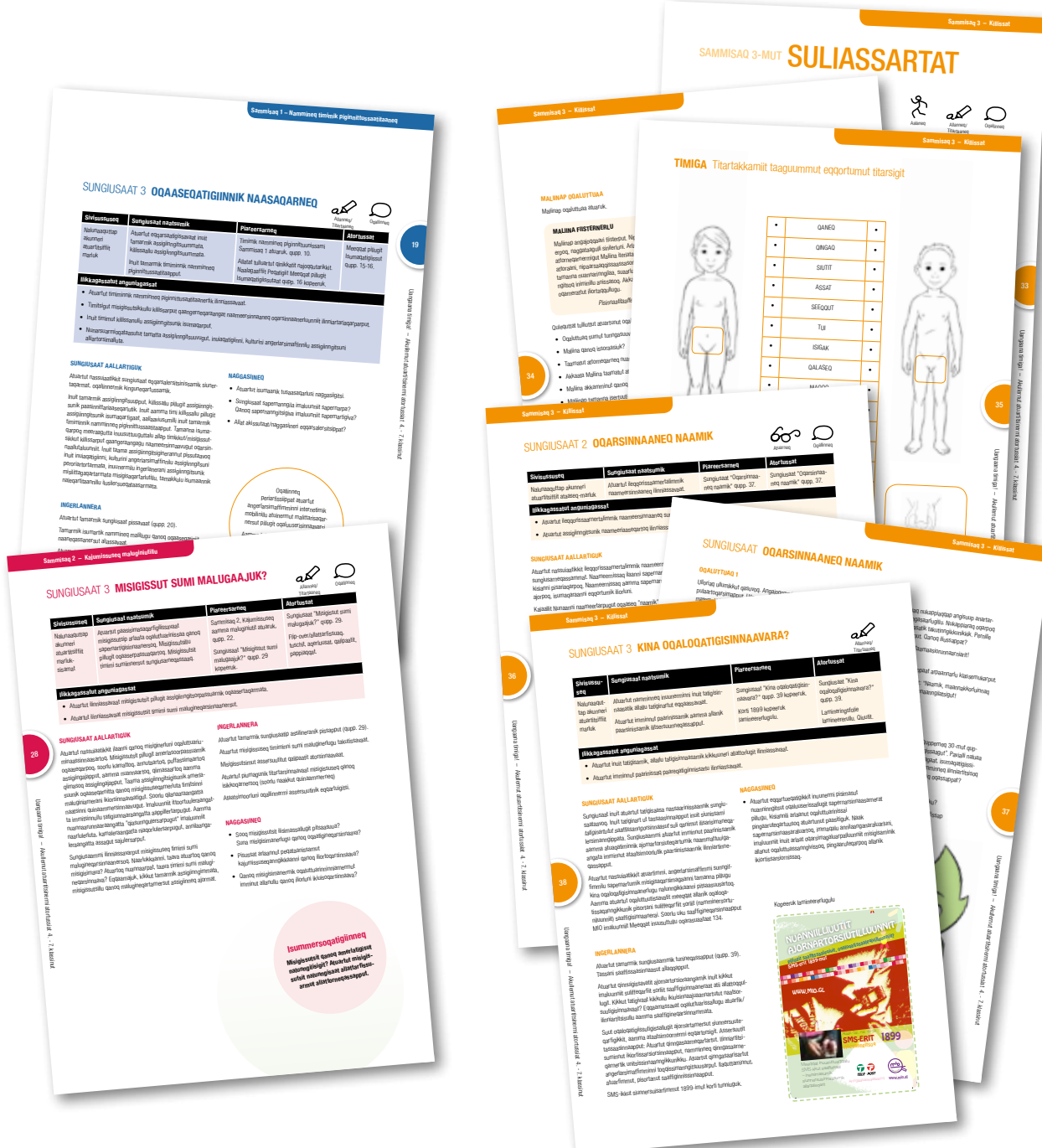
Imminut asagaluaraanniluunniit kinguaassiuutitigut iliuuseqatiginissaannut naameernissa-mut pisinnaatitaaffeqartoqarpoq. Misigisani naameernissaq saper-narpat, imaluunniit naameeraluarluni iluaqutaanngippat, taava inersimasumut tatigisamut tamanna oqaluttuarineqarsinnaavoq.

Peerarisaq qimakkaanni, imaluunniit qimataagaanniluunniit nuannaarunnaartoqarsinnaavoq, kisianni imaanngilaq nunarsuaq aserulersoq. Inuunerup ingerlanerani arlaleriarluni asanniler-soortoqarsinnaavoq. Immaqa aamma ataasinnaanngitsumik peeraqartoqalersarpoq. Aamma peerarisimasamik ikinnguteqar-lualertoqarsinnaavoq. Qimakkaluaaraanni kamaattoqartariaqan-ngilaq, inuup allap aalajangernera ataqqissallugu pitsaasuuvog. Isumaqaraanni sapernartuusog, taava eqqamassavat ikinngutit, angajoqqaat allalluunniit tatigisatit qanoq misigisamanerlutit oqa-loqatigisinnaagakkat. Qanoq eqqarsarneq misigisaqarnerlu pillugit allanik oqaloqateqartarnissaq pitsaasuuvog.

Sungiusaatit "Uangaana timiga!"-meersut sammisamat atorreqarsinnaasut

- Sammisaq 1 Nammineq timimik piginnittussaatitaaneq Sungiusaat 3 qupp. 19.
 Sammisag 2 Kajuminneq malugisaatillu Sungiusaat 3 qupp. 28.
 Sammisag 3 Killissat Sungiusaat 1-3 qupp. 33-39.

Uangaana timiga! – Akullemut atuartsinermi atorussiat 4. - 7. klassinut

Atuartsissutit allat innersuutigisat

MIO aamma Danskit Ingerlatsiviut Inuit Pisinnaatitaaffiut (2014):

Meeqqat pisinnaatitaaffii atuartsissutigisigut. Minnernut akullernullu atuartsinermi atorussiat.

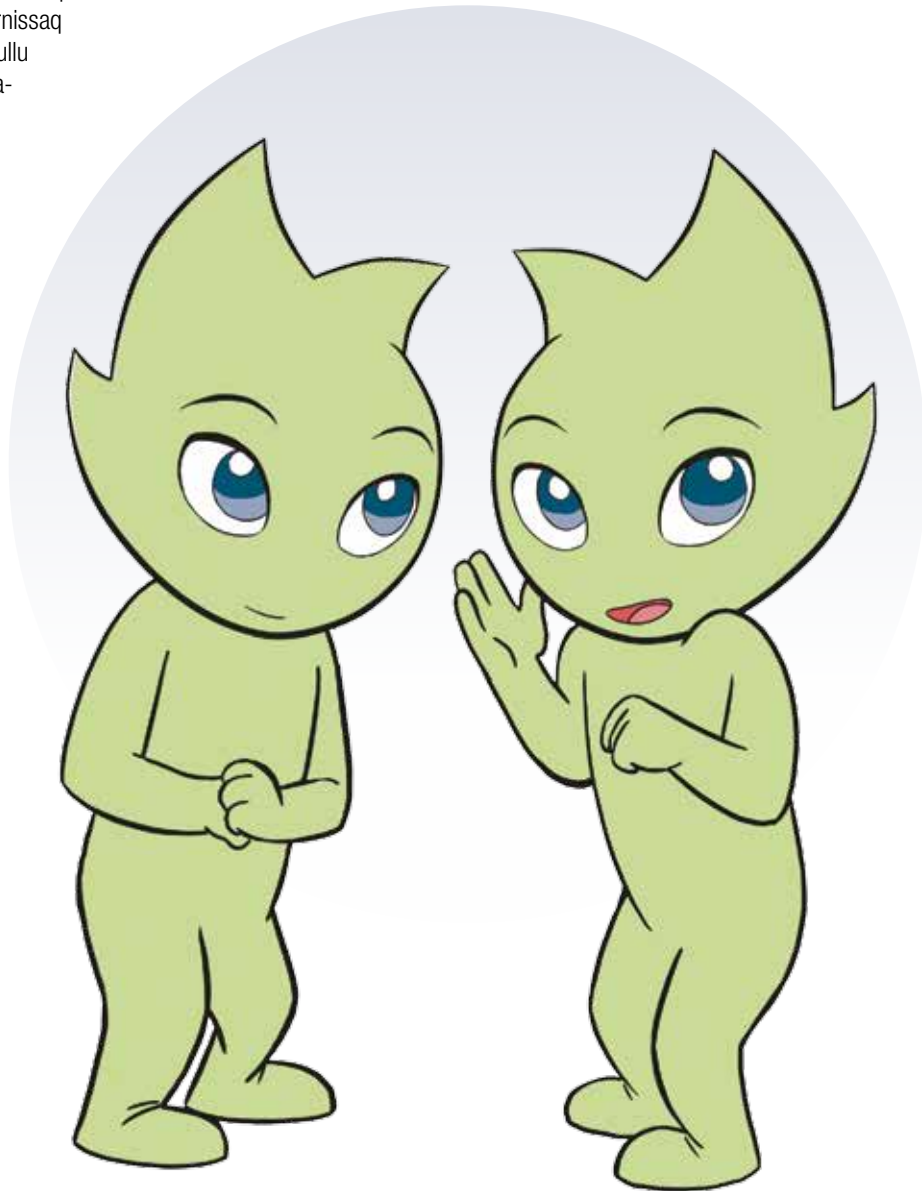
SAMMISAQ 5 ISERTUGAATIT

Ilinniartitsisutut ilaanni uatsinnut nuannerpallaanngitsumik samminnileriasaartarpugut soorlu nakuusertoqarsimasooq imaluunniit kinguaassiutitigut innarliisimanerit pillugit isertugaateqalersaratta, aamma ilisimasaratsigu meeqqamut eqqugaasimasumut ajortumik isertugaateqarnera qanoq ajortigissanersoq aamma meeqqamut qanoq kingunerluuteqarsinnaasoq naluneq ajoratsigu. Taamaammat isertugaatit allanut OQALUTTUARINISSAAT sooq taama pingaaruteqartigisoq pillugu ilinniartitsisup atuartut paasitinniartariaqarpai.

Isertugaatit nuannersut ajortullu pillugit suliaqarnermi paasinne-riaatsit marloqiusaasut immikkoortinnissaat atuartut ilinniarsinnaavaat, soorlu suna ajunnginnersoq sunalu ajornersoq, qaqugukkut angernissaq ajunngitsuunersoq, qaqugukkullu naamertariaqarnersoq il.il. Taama marloqiusaasumik pissuseqarnerup meeqqat suna ajunngitsuunersoq sunalu ajortuunersoq immikkoortitsisinnaanermik ilinniartissinnaavai, aamma qaqugukkut allat (inoqatit) ikiortariaqarnermut paasitillugit.

Iikkagassatut anguniagassat

- Assigiinngitsunik nuannersuni ajortunillu isertugaateqartoqartartoq atuartut ilinniassavaat.
- Isertugaatit “inerteqqutaasut” inersimasumut tatigisamut oqaluttuarinissaat qanoq pingaaruteqartigisoq atuartut ilinniassavaat.
- Ajortumik isertugaateqarunik namminneq tamatumunnga pisuussuteqaratik atuartut ilinniassavaat.

Isertugaatit ajunngitsut ajortullu

Meeqqat isertugaatit ajunngitsut ajortullu pillugit immikkoortitsisinaanissaannik ajoqersuutissallugit pitsaasuuvuq. Isertugaatit ajunngitsut tassaapput nuannaalersitsisartut, allanut oqaluttarissallugit utaqqineq ajornartut. Soorlu anaana ataataluunniit tunissutissamik pissaqartikkaanni. Isertugaatit ajortut tassaapput oqaluttuarissanerlugit nalorninartartut, nuannaarunnaarsitsisartut aamma immaq immannuag annilaangalersitsisartut. Tamaku tassaapput isertugaatit inersimasunut oqaluttuarissallugit qununartut, imaluunniit isertugaatit allanut oqaluttuareqqusaasimanngitsut. Uani meeraq oqaluttuunneqassaaq pingaaruteqartoq isertuussaq inersimasumut tatigisamut oqaluttuariinnarnissaa pitsaanerusoq. Aamma meeraq ajortumik/nuanninngitsumik isertugaateqarpat pingaaruteqarpoq oqaluttuutissallugu nammineq pisuunngitsaq.

Assigiinngitsorpassuarnik isertugaateqartoqartarpoq. Isertukkat nuannersumik tupaallatsitsisartut ajunngitsunillu siunertallit. Isertugaatit allanut oqaluttuarissanerlugit nalornissutaasartut. Isertugaatit allanik pakatsilersitsisinnaasut, imaluunniit allanik annialersitsisinnaasut, aamma isertugaatit isertugassaangaarmata itingaarmatalu/tupinnangaarmatalu allanut oqaluttuarisinnaanngisaannakkagut. Taakkulu tassaasinnaapput kanngusutsitsisartut, imaluunniit imminut pisuutsitsinermik kinguneqartartut, imaluunniit isertukkat allanut oqaluttuarigaanni avatangiisit qanoq qisuariassanersut pillugit annilaangatitserujussuuartartut.

SAMMISAQ 5-IMUT SULIASSARTAT

SUNGIUSAAT 1 ISERTUGAATIT

Atuarneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk	Sammisami eqqartorneqarput isertugaatit nuannersut ajortullu, pissutsini assigiinngitsuni pinngorsinnaasut.	Sungiusaat "Isertugaatit" qupp. 54 kopeeruk.	Sungiusaat "Isertugaatit" qupp. 54. Flip-over/allattarfissuaq, tuschit/qalipaait.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuartut isertugaatit assigiinngitsut, ajunngitsut ajortullu pillugit eqqarsarneq oqaluttuarsinnaanerlu aamma qanoq iliorfigineqarsinnaanersut pillugit ilinniassapput.
- Atuartut paasisaqarfigissavaat isertugaat ajunngitsaq ajortorlu qanoq ilisarnaateqarnersut.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkat isertugaatinik ajunngitsunik ajortunillu paasisaqarnissamut/qulaajaanermut peqataassasut. Isertugaatit assigiinngitsunik siunertaqarsinnaapput, siunertat ilaat pitsaapput, ilaallu ajortuullutik, tamarmillu pisimasuni assigiinngitsorpasuarini pinngorsinnaapput. Atuartut oqaluttuat naatsut tusarnaassavaat, kingornalu oqaluuserissavaat qaqugukkut ajunngitsunik isertugaateqartoqartarnersaq qaqugukkullu ajortumik isertugaateqartoqartarnersaq.

INGERLANNERA

Ilinniartitsisup isertugaatinik oqaluttuat atuaqatigiinnut atuffassissutigissavai (sungiusaat qupp. 54). Oqaluttuat ataasiakkaarlugit atuakkit, kingornalu apeqqutit pingasut eqqartorneqassapput. Oqaluttuami isertugaatit tamaasa paasiniarsarisigit, aamma ajunngitsuunersut imaluunniit ajortuunersut eqqartorsigit.

Allattarfissuarmut allattorsiuq qanoq isertugaat ajunngitsaq ilisarnaateqarnersaq aamma isertugaat nuanniitsoq/ajortoq qanoq ilisarnaateqarnersaq.

NAGGASIINEQ

- Isertugaatit ajunngitsut/nuannersut isertugaatinit ajortunit nuanniitsunit immikkoortissallugit ajornakusoorpa?
- Qanoq kinguneqarsinnaava ajunngitsunik/nuannersunik imaluunniit ajortunik/nuanniitsunik isertugaateqarneq?
- Qanoq iliortoqassava ajortumik/nuanniitsunik isertugaateqaraanni, imaluunniit nalornissutigigaanni isertugaat ajortuunersaq?
- Sooruna isertugaat ajortoq/nuanniitsoq oqaluttuarissallugu isertugaatip nuannersup oqaluttuarinissaanit sapernarnerusartaq?

SUNGIUSAAT ISERTUGAATINUT

ISERTUKKAMIK OQALUTTUAQ 1

Anda atuareeraangami pinnguarterfimmu pinnguarterpoq. Napasuliami qallussalluni, apummi illunnguusiorluni aamma arsaq iikkamut isimmittaartarlugu nuannarivaa. Ullut ilaanni Suulut, sunngiffimmi ornittakkami ikiorti aggerpoq, issiavimmut takisuumut ingilluni Anda qaaquaa. Anda taa-kunga arpappoq oqarlunilu hej. Suulut mamakujuuteqarpoq Andalu arlalialunnik tunillugu. "Hej Anda, ajunngilatit? Ak, mamakujuttumik tigusiariit. Maani pinnguartertutit nalugiga." Anda nuannarluni mamakujummik tigusivoq akillunilu. "Hej, qujanaq, maani pinnguarterlunga nuannarisaqara, ullut tamangajaasa maaniittarpunga." Suulut illarpoq oqaluttuarlunilu nammeneq issiavimmi takisuumi issiassalluni nuannarlugu, angerlarnissami aamma Nintendomik pinnguarternissami tungaanut. "Immaqa ullup arlaani Nintendomik pinnguarternaavutit?" Anda akivoq: "Aap, immaqa" arpallunilu pinnguartertoqqilluni.

Unnukkut Andap angajoqqaavisa aperaat qanoq ulloq ingerlasimanersaq. Anda oqaluttuarpoq pinnguarterfimmisissalluni. Suulut oqaluttuarinngila.

1. Oqaluttuami isertugaqarpa?
2. Andap angajoqqaani Suulut pillugu oqaluttuarsimasussaagaluarpit?
3. Illit qanoq iliussagaluarpit?

ISERTUKKAMIK OQALUTTUAQ 2

Mariap kiisami mersornermi saaliaqutiliani naammassimavaa. Nuannarpoq naammassigamiuk! Mariap anaanaa marlungorpat inuissiorussaavoq, saaliaqullu tunisutisiasarivaa. Mariia qilanaarpoq anaaminut tunisutisasaqarami, sivirusimmi mersorsimavaa. Angerlarmat Mariap ataarsiaata illikartippaa. Isussupporlu Mariap anaanaanut tupaallannartumik pilersarusiorsimalluni. Marlungorpat tamarmik neriniarterfimmunngooq neriertussapput. Mariianngooq tamanna anaaminut oqaluttuarissanngila. Kisiannili Mariap anaanaa angerlarsimaannarusuppoq? Sapaatit akunnerani kingullermi taama oqarpoq. Mariia nalornilerpoq ataarsiaminut tamanna oqaluttuarissanerlugu, anaanaami tupaallatsinniarpa nuannaartillugu.

1. Oqaluttuami isertugaateqarpa?
2. Nuannersunik ajortunilluunniit isertugaqarpa?
3. Illit qanoq iliussagaluarpit?

ISERTUKKAMIK OQALUTTUAQ 3

Piitaq aamma Sara angerlarsimaffimminni pinnguarterput eqqartulaarpaallu ippassaq pisimasaq. Piitaq Sara oqaluttuuppaa ippassaq biilersimalluni. Sarap tupigutsalluni aperivaa: "Nå, nuannersimaa. Kinalu?" Piitaq akivoq: "Kammalaatima ilaat. Naluat kinaanersaq! Allanut oqaluttuarissanngilat," annilaangarpalluttumik nipeqarluni oqarpoq. "Aap, aap," Sara akivoq.

1. Oqaluttuami isertugaqarpa?
2. Sara qanoq iliussava?
3. Illit qanoq iliorsimassagaluarpit?

ISERTUKKAMIK OQALUTTUAQ 4

Malik, Kenneth aamma Larsi atuarfiup eqqaani arsarput. Tassanngaannaq Kennethi arsaq sakkortuumik isimmippaa kælderillu igalaava aserorlugu. Imminnut qiviarput, oqaaseqarnatillu klassimut arpaannaq iseriar-torlutik. Atuartsineq aallartimmiat nukappiaqqat atuarfiup pisortaanukartinneqarput. "Øv, paasisimavaatigut!" Larsi ilaminut oqarpoq. Atuarfiup pisortaata tullerilaarlugit iserteqattaarpai. Atuarfiup pisortaata paaserusuppaa kia igalaq aserorsimaneraa, nukappiaqqallu neriorsorpai angajoqqaavi oqaluttuunnaviarnagit iliuserit akisussaaf-figalugu oqarpata. Maliup atuarfiup pisortaa oqaluttuuppaa Kennethi aseruisimasaq.

Anitsiamik Kennethi aperivoq kina oqaluttuarsimanersaq. Malik Larsilu tamarmik oqarput "Uangaang".

1. Oqaluttuami isertugaqarpa?
2. Malik allatut oqarsimassagaluarpit?
3. Illit qanoq iliorsimassagaluarpit?

SUNGIUSAAT 2 ISUSSULLUNI PINNGUARNEQ

Sivissussuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartitsiffiit marluk	Sammissami allat sianiginngisaannik oqaluuserinninnermut tunngavoq, ajortunik isertugaateqarnermut imaluunniit sallunermut tunngavoq, tamanalu kingunerlutsitsisarpoq. Naatsumik oqaatigalugu mamarliinnermut/allanik oqallisigisaqarnermut tunngavoq.	Ataani allataq atuaruk. Isussulluni pinnguaammut atugassannik oqaaseqatigiinnik piareersaagit.	Sungiusaat: Isussulluni pinnguarneq. Immaqa flip-over/allattarfissuaq, tuschit.

Iikkagassatut anguniagassat

- Atuartut ilinniassavaat qanoq isertugaatit ajortut/nuanniitsut imaluunniit eqqunngitsumik oqaatigisat naggataatigut ajortumik kinguneqartartut.
- Atuartut ilinniassavaat allanik mamarliineq ajornanilu ajortuusartoq.
- Atuartut paasisaqarfigissavaat mamarliinerit ajortut qanoq killiliiffigisinnaanerlugit.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

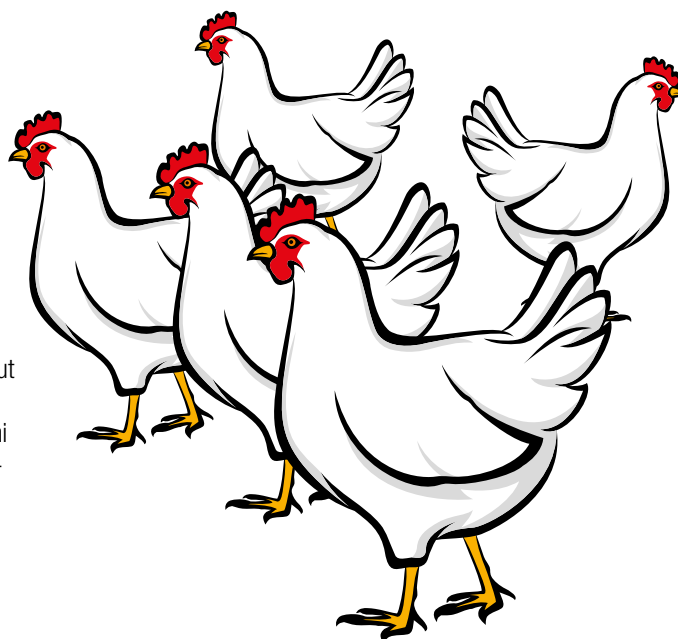
Atuartut nassuiaatikkat oqaloqatigikillu allat nalusaannik oqaluuserigaanni, ajortunik/nuanniitsunik isertugaateqaraanni imaluunniit eqqunngitsunik oqarsimagaanni ajortumik kinguneqartarmat. Amerlasoorpassuartigut inuit pisimasulluunniit pillugit oqaatigisat iluemoornersut nalunakujuttut tusartarpagut. Immaqa isumaqartarpugut allat pillugit ilisimasaqarluta, uffa nammineq tusaanikuunagit misigisimanagillu, allanilli tusarsimallugit. Taama ilorneq tassaavoq allanik mamarliineq, tamatigullu ilumuunngitsunik oqaluttuortoqartarpoq, kisiannili inummii inummumut oqaluttuasarput il.il. Imaappoq, inuit marluk inuk allamiittoq oqaluuserigigaangassuk. Mamarliineq ajunngitsuusinnaavoq ajortuullunilu. Ajortumik mamarliineq eqqartorneqlunneqartumut ajortumik kinguneqarsinnaavoq. Aamma nuanniitsorujussuusinnaavoq paasigaanni inuk pisuussuteqanngitsaq kukkusumik eqqartuiffigisimallugu. Amerlasoorpassuartigut pitsaaneruserpoq ajortumik mamarliineq killiliiffigisinnaagaanni, ilaanni pitsaanerpaasarpog inuk eqqartorneqartoq ornikkaanni aperlugulu eqqortoq sunaarnersaq, imaluunniit inersimasumik ikiortissarsiortoqarsinnaavoq.

INGERLANNERA

Ilinniartitsisup oqaaseqatigiit oqaasissani piareeqqatissavai. Takisuujusinnaavoq atuartut pisinnaasaannut naleqqiullugu nalunartuulluni. Oqaaseqatigiit atuaqatigiinni atuartumut siullermut isussuutigineqassaaq. Taassuma saniliminut isussuutigeqqissavaa, sanilialatu saniliminut isussuutigissavaa il.il. Ataasiaannarluni isussuttoqarsinnaavoq. Atuartup kingullerpaajulluni isussuffigineqartup oqaaseqatigiit nipituumik taassavai. Ilimanarlunnaarpoq oqaaseqatigiit aallaqqaataaniit naggataanut isussuutigineqataarnerni allanngorsimassasoq.

NAGGASIINEQ

- Atuartut oqaloqatigikkit mamarliinnermut suna pissutaasinnaasoq.
- Atuartut ilaat mamarliillutik misilissimavaat?
- Mamarliineq ajunngitsuusinnaava? (Soorlu nuannarisaaq eqqartoraanni, imaluunniit alla pillugu nuannersumik tusagaqarsimagaanni oqaluttuualugu.)
- Qanoq qisuariartoqassava nuanniitsumik mamarliinnermut peqataaleraanni?

Meqqunnguaq tallimanngorluni kukkukuunngortoq

SUNGIUSAAT 3 UANGAANA TIMIGA!

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk	Sungiusaat nammineq timimik piginnittussaataa nermet aalajangiiffigisinnaaneranullu aamma meeqqat pisinnaatitaaffiit tunngavoq.	Allataq ataaniittoq atuaruk. Sungiusaat piareersaruk. Apeqqtissat piareersakkit. Eqqumaffigiuk piareersimaffigalugulu atuartut ilaat attortissinnaammata.	Meeqqanut Isumaqatigiissut qupp. 15-16. Flip-over/allattarfissuaq, tuschit.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Atuartut naameersinnaanermik imaluunniit oqarsinnaanermik 'tassa' ilinniassapput, inersimasup inuusuttulluunniit attuualarnialuarpatik, nuanniitsunik oqaluuppatik, nuanniitsunik allaffigippatik, kinguaassititigut tunngasunik oqaluuppatik imaluunniit assinik tupannartunik takutippatik.
- Atuartut ilisimasaqarfigilissavaat kinguaassititigut innarlagaasimagaanni inersimasuq tatigisaq annilaangagaluaraannilunniit aamma sapernaraluarpalluunniit oqaluttuukkaanni ajunngitsuusoq.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuartut nassuiaatikkat sungiusaammi sungiusarneqassamat namminneq timertik aalajangiiffigissallugu pisinnaatitaaffeqarmata. Uani sungiusaammi ilinniartitsisoq tusarnaassavaat, pisinnaatitaaffitsik aamma namminneq timertik aalajangiiffigisinnaallugu eqqartussavaat. Apeqquteqarsinnaapput.

Meeqqat pillugit Isumaqatigiisummi allaqqavoq meeqqat timimikkut tarnikkulluunniit nakuuserfigitinnermut, ajoquserneqarnermut atonerlunneqarnermulluunniit, aamma kinguaassititigut atonerlunneqarnissamut illersorneqassasut. Meeqqanut Isumaqatigiisut meeqqat illersoniarlugit pilersitaavoq, aamma meeqqat nakuuserfigineqaratik atonerlunneqaratik peqqissunik toqqissimanartunillu inerikkiartorminnini avatangiiseqarlutik alliartornissaat qulakkeerniarlugi pilersitaalluni. Meeqqat tamakkuninnga pisinnaatitaaffeqarput. Meeqqat pillugit Isumaqatigiisummut nunagisaq isumaqataalluni atsiortpat tamanna isumaqarpoq meeqqat pisinnaatitaaffiik qulakkeerinittuussalluni sulissuteqassasut. Nunarsuaq tamakkerlugi nunat 200-ngajaat Meeqqanut Isumaqatigiisut atsiorsimavaat. Kalaallit Nunaat aamma atsiogataasimavoq.

INGERLANNERA

Atuartut nassuiaatikkat timimik nammineq piginnittussaaneq ima isumaqarmat, inersimasup inuusuttulluunniit timikkut attorniaraluarpani imaluunniit nuanniitsunik internetikkut mobiltelefonikkulluunniit allaffigigaluarpani – meeraq naameersinnaatitaasoq. Aamma imaassinnaavoq inuk kinguaassititigut tunngasunik eqqartuisoq imaluunniit assinik videonilluunniit tupannartunik takutitsisoq. Tamanna inerteqqutaavoq. Taamaattunik misigisaqaraanni inersimasumut, immaqa angjoqqaamut, ilinniartitsisumut inersimasumulluunniit tatigisamut oqaluttuarinissaat pingaarteqarpoq. Pingaartuuvog oqaluttuarinissaat, aamma annilaangagaluaraanniluunniit, imaluunniit sapernartorujussuurtut misinnaraluarpat. Qujanartumilli inersimasut inuusuttullu amerlanerit ajortumik pinaviangilaatsit, immaqa ilaasa eqitaarusuinnarpaatit imaluunniit ikiorusullutit. Qanoq iliornerat nuannarinngikkukku aamma ajunngilaq, oqaatigiinnassavat.

Ataaniittut eqqartorsigit:

- Qanoq ilisukkut ajorneq ajorpa allat attoraangatsit? (Soorlu orlusimalluni nikuisinneqaraanni, nakorsamiikkaanni imaluunniit atisalersorniarluni ikiorneqartariaqaraanni il.il.)
- Pisinnaatitaaffiit allat suut atuartut ilisimasaqarfigaat?
- Allanik inerteqqutaasinnaasunik atuartut nalunngisaqarpat?

NAGGASIINEQ

- Qanoq oqartoqarsimaneq naggasiutiiguk.
- Naggasiutigisinnaavat atuartut aperalugit aamma qanoq ililluni timi paarineqarsinnaanersuq. (Soorlu timersorluni, assut pinnguartarluni, peqqinnartunik nerisarluni, saanini kigutinilu paarilluarlugit il.il.)

SUNGIUSAAT 4 NIVIP OQALUTTUA

Atuarneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartitsiffiit marluk	Sammissami nammineq timimik piginnittussaati-taaneq aamma meeqqat pisinnaatitaaffii eqqartorneqarput.	Nivip oqaluttuaa atuaruk piareersarlugulu – agguanneqarsinnaavortaaq. Apeqquutissat piareersakkit. Eqqumaffigiuk piareersimaffigalugulu atuartut ilaat attortissinnaammata.	Meeqqanut pillugit Isumaqaatigiissut qupp. 15-16. Flip-over/allattarfisuaq, tuschit.

Iikkagassatut anguniagassat

- Atuartut ilinniassavaat qanoq naameersinnaanerlutik imaluunniit oqarsinnaallutik tassa, inersimasooq inuusuttorluunniit qanillisaarigaluarpat.
- Inuit arlaata qanillisaraluarpat inersimasup tatigisap ikiortissarsiorfiginissaa atuartut ilisimasaqarfigilissavaat aamma annilaanganaraluarpalluunniit sapernaraluarpalluunniit tamanna ajunngitsuummat. Aamma ikiortissarsiorneq ilinniassavaat nuanniitsutut misiginaraluarpalluunniit.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Nivip oqaluttuaa atuartullu atuaqatigiissiuq. Sungiusaatip atuartut oqaluttuap imarisaanik eqqarsartilernissaat siunertaraa, aamma nammineq assingusumik misigisaqaraluarunik qanoq iliorsinnaanerit sammineqarpoq.

NIVI MEEQQANILLU QANINNGUINIARTARTOQ

Nivi angummik naapitaqarpoq – meeqqanik qanillisaaniartartog, pisiniafiup silataani ammarnissaanik utaqqilluni naapippaa. Allaniq inoqarpiangilaq. Meeqqanik qanillisaaniartartup Nivi ornippaa aperalugulu peeraqarnerisooq. Nivi siullermik naameerpoq, tassami iluoommat. Kisianni oqapallappoq peeraqarluni. Nivi misigisimavoq sallusariaqarluni meeqqanik qanillisaaniartartog peersissaguniuk. Nivi toqqissimanngitsutut misigisimavoq pisorlu assut nuanniippoq. Meeqqanik qanillisaaniartartup Nivi aperaa angerlaqatigerusunnginneraani. Nivi annilaangalerpoq tuaviinnarluni tamaviannguat arpalluni, meeqqanik qanillisaaniartartog qimarratigalugu. Nivi arpaatigaluni tunummut qiviarpoq takuniarlugu meeqqanik qanillisaaniartartup malinneraani. Meeqqanik qanillisaaniartartup Nivi suli isigivaa. Nivi tuaviorluni arpaannaq ajami suliffianukarpoq. Assut misigisaq nuanniippoq tupannarlunilu. Nivi assut annilaangasimavoq, kingornalu sivisuumik toqqissisimanngilaq.

Nivarsiaraq 13-inik ukiulik, 2015

INGERLANNERA

Atuartut uku pillugit oqaloqatigikkit:

- Oqaluttuaq sumut tunngava?
- Nivi qanoq misigisimanersooq qanoq isumaqarpit?
- Angummit oqaluunneqarnini Nivip nuannarivaa?
- Meeqqanik qanillisaaniartartup Nivi taama oqaluutissallugu pisinnaatitaava?
- Nivip qanoq ililluni meeqqanik qanillisaaniartartog naaggaarsinnaavaa?
- Nivip pisimasooq isertuutissavaa? Sooq isertuutissavaa/sooq isertuutissanngilaa?
- Qanoq iliortoqarsinnaava inuup arlaata nuannarinngisamik iluuseqarfiginiarlualarpani, soorlu inuk aggerluni qanillisaaniallissangaluarpat, iviangit attorniarsarlugit imaluunniit kunissuiniarsarileraluarpat?

Nivip misigisimasaa iluoomtumik misigissagaluaaraanni qanoq iliortoqarsinnaanera pillugu oqaluuserisiuk:

- Oqarit naamik, taamaaliornianngilanga, taamaalioqqusaanngilatit, anaannut ataatannullu oqaluttuarissavaa.
- Inersimasooq ikiortissarsiorfigineqassaaq, soorlu angajoqqaat, ilaqtuq alla inersimasooq, angerlarsimaffimmi sanileq, assammik arsarluni sungiusaasooq, nakorsaq imaluunniit kommunimi sulisoq.

NAGGASIINEQ

- Oqaatigineqarsimasut eqikkakkit.
- Naggasiigut atuartut aperalugit qanoq sammissaq igineraat. Aamma ilikkagaqarsimanersut apeqquutigiuk.

qupp. 62 aamma 65.

[illegible]

- Pirmās grupas apseminātājs, Visā atbildīgais kūrvis atbildīgais.
- Sastāda loceklis, kas nodrošina, ka visi grupas locekļi ir gatavi.

Grupa
atbildīgais

63

IMMAKOORTEL 1

Kita atpazīšanas spēja (30 min)

Grupa ielūdz katru dalībnieku izvēlēties sev, kurš faktsu
atpazīst vislabāk, izvērtējot katru dalībnieku.

Pastāv 3-4 kāršu izvēle katram dalībniekam.

Atpazīst vislabāk atpazīst katru grupu:

1. Atpazīst katru grupu?
2. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
3. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
4. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
5. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
6. Sajauc grupas dalībniekus?
7. Piemēro katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
8. Piemēro katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
9. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?
10. Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki?

Atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

IMMAKOORTEL 2

Pirmās grupas spēja atpazīst katru (45 min)

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

1. Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
2. Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

IMMAKOORTEL 3

Katru grupu spēja atpazīst katru (30 min)

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.
Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

Grupa atpazīst katru grupu, kas ir grupas dalībnieki.

65

Meeqqat pisinnaatitaaffii atuartitsissutigisigut. Minnernut akullernullu atuartitsinermi atortussiat.

Sammisaq 6

IMMISSINNUT PAARALUSI

Sammissami qanoq imminnut paarisinnaasut allanillu qanoq paarsinnaanersut, imminnut aamma assiigiinngissutitik pillugit qanoq paasinninnermik takutitsinnaanersut, nammineq iliuuserisat akisussaaffigalugit paasisaqarnissamik aamma allanik pisariaqartitsisoqartillugu ikiuisinnaaneq pillugit atuartut ilinniarinneqassapput.

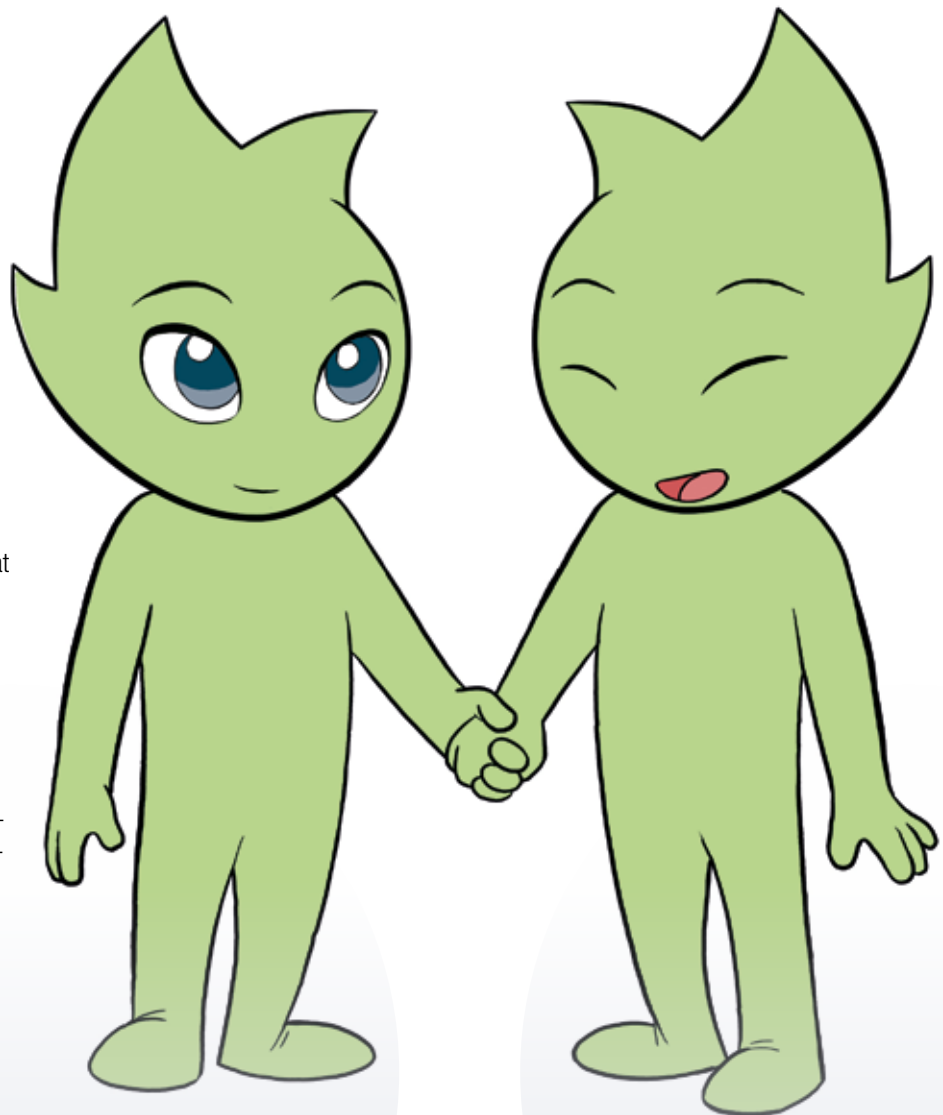
Atuartut inuit akornanni killissat pillugit ilikkagaqarnerujartornerat ilutigalugu, soorlu naameersinnaaneq, qanorlu misigisaqarnermik innunut allanut oqaluttuarsinnaanngoriartornerat ilutigalugu, naameersinnaaneq aamma qanoq misigisimanerlutik oqaluttuarsinnaalernerit akqutigalugit atuartut imminnut naleqassusermik misigisaqarnerat imminnullu tatiginninnerat alliaartussapput, aamma imminnut paarisinnaanerulissapput allanillu paarsilluarnerulersinnaallutik.

Atuartut pissutsit ulorianarsinnaasut imaluunniit aaqqiagiinngissuteqarnermik pilersitsinnaasut qaqugukkut pilersinnaasut pitsaanerpaamillu qanoq qaangernarsarisinnaallugit paasisaqarfigissavaat.

Akullerni atuartut akunnerminni aaqqiagiinngissutitik qanoq aaqqiisinnaanermut ilisimasaqarlualeersarput, aamma amerlasuutigit nallersinnaasarpaat qanoq ilisukkut pissutsit ulorianarsinnaasut, qaqugulu uloriannanngitsuunersut. Pissutsinili aalajangersimasuni pisoqarfiusuni ilisimasat atornissaat sapernarsisarpaq, taamaattumik imminnut ikiorsinnaanermi sakkussat aamma allat ikiornissaanut atorsinnaasut, aamma aaqqiagiinngittoqartillugu atortussiat sakkussat atorneqarsinnaasut ajunngitsunik inoqatimik akornanni piginnaasassaannik pigisalersissinnaavaat, inuunertik tamaat atorsinnaasaannik.

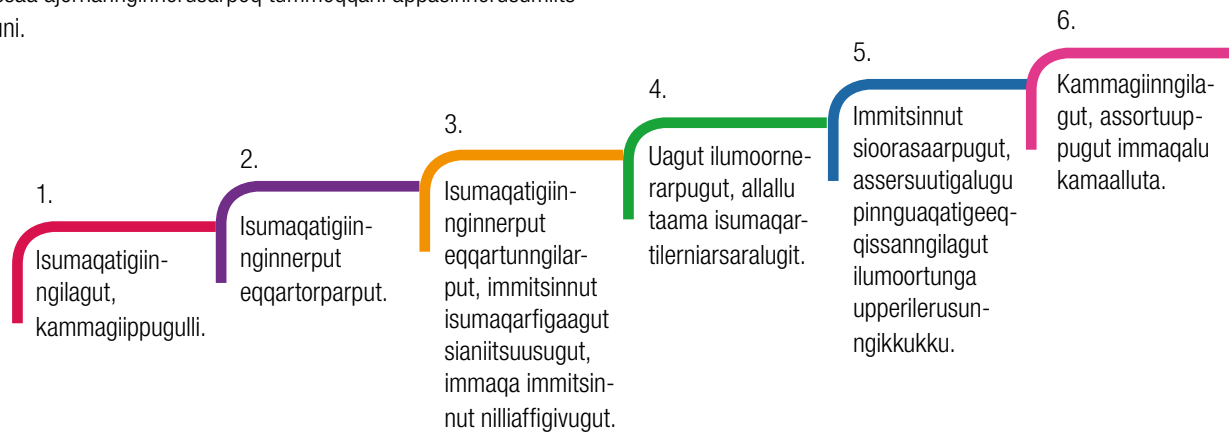
Iikkagassatut anguniagassat

- Atuartut ilinniassavaat qanoq imminnut paarisinnaanerlutik allanillu qanoq paarsinnaanerlutik.
- Imminnut paasinnissinnaaneq aamma assiigiinngissutitik pillugit atuartut paasisaqassapput.
- Namminneq iliuuserisat akisussaaffigalugit atuartut paasisaqarfigissavaat.
- Atortussiaq "aaqqiagiinngittoqartillugu tummeqqat" atuartut ilisimasaqarfigilissavaat".
- Allat pisariaqartitsisut ikiornissaannik atuartut ilinniassapput.

Qanoq aaqiagiinginneq/akerleriinneq aaqqinneqarsinnaava?

Iluaqutaalluarsinnaavoq atuartut **"aaqiagiingittoqartillugu tummeqqat"** ilinnartinnissaat. Aaqqiagiingissutip aaqqinneqarnissaa ajornannginnerusarpoq tummeqqani appasinnerusumiitsilluni.

www.sikkerchat.dk

IMMISSINNUT IKIORNISSARSI AJORNANNGINNERULERSARPOQ

- Immissinnut ilisarismallualernissarsi ilinniarsiuk.
- Atuaqatisi tamaasa ilassisarussigit (Naapinnisi tamaasa ilasseqatigiittarlusi).
- Soqutigisasi suunersut nalunngikkussigit.
- Nuannariillusi qujamasunnersi takutittarusiuk.
- Allat pigisaat ataqqineqassapput.
- Oqaloqatigiissaasi isummertinnasi.
- Aaqqiagiingittoqartillugu tummeqqat atorsiuk
- Nalornigussi inersimasooq aperisinnaavarsi.

ANGAJOQQAAT MEEQQANNUT MALIGASSIUISUSSATUT PINGAARUTEQARPUT

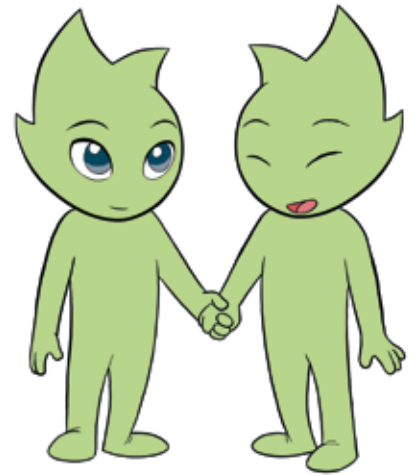
Misissuinerit takutsippaat meeqqat angajoqqaamik inunnik allanik nikassaasarnarat misiginikuugunukku, meeraqatiminnik nikassaanerulersartut, meeqqanut allanut naleqqiullugit. Aammattaaq sukangasumik perorsaaneq imaluuniit ilaguutiasumik perorsaaneq, meeqqamut kamajassusermik imaluuniit inooqqataanermit piginnaaneqarnermikkut annikinnerulerneranik pisinnaassarpoq.

www.dcum.dk

Paareqatigiilluarnnissamut angajoqqaanut siunnersuutit pitsaasut

Siunnersuutit taakku angajoqqaanut ingerlateqqissinnaavatit, tassani atuarsinnaavaat qanoq meeqqatik imminnut paarinissaannik aamma allanik paarsinissaannik ilinniartitseqataasinnaallutik paasisaqarfigisinnaavaat.

- Inoqatitit ammallutit akuersaartuullutillu oqaloqatigisakkit.
- Ajornartorsiutit aaqiisinnaaneq siunniuteqqajuk, aaqqiagiiinginnernik pilersitsinak.
- Internetimi mobilillu atornerani isumannaatsuunissaq pillugu meeqqat oqaloqatigiuk.
- Meeqqat erseqqaarissunik killilertaruk.
- Meeqqat oqaloqatigiuk sooq inuit akornanni killissaqartariaqarnera pillugu.
- Meeqqat timimini nammineqqissaq kisimi attorsinnaasaanik (privatusunik) peqarmat.
- Meeqqat inuit tatiginartut pillugit oqaloqatigiuk.
- Meeqqat ataqqiuk ilinniunngitsoq allanik ikinnguteqarpak.
- Meeqqat ajoqersuuguk qanoq sapernartut pillugit iliuuseqarsinnaanersoq.
- Meeqqat isumaqatigiissuteqarfigiuk pisimasuni aalajangersimasuni qanoq iliorsinnaanersoq pillugu.
- Meeqqat ajoqersuuguk ikinngutaata ilaat nuannaanngippat/qinngasaarneqarpat/qaninngoorneqarpat il.il. qanoq iliorluni ikiuisinnaanersoq pillugu.
- Atuarfik suleqatigiuk.

Siunnersuutit pitsaasut atuartunut

Qanoq iliorsinnaavit immiut paariniarlutit?

- Pisinnaatitaaffitit ilisimakkat
- Internetimik mobilimillu atuinnermi malittarisassat ilisimakkat
- Qanoq misigisimanerlutit oqaluttuarisaruk
- Killissatit qaangerneqarpata naameersinnaaneq ilinniaruk
- Ajortunik isertugaatit isertugaatigiunnaakkit
- Allat pissusilersorfigisakkit illit pissusilersorfigitinneqarusunnerit malillugu

SAMMISAQ 6-IMUT SULIASSARTAT

SUNGIUSAAT 1 QANOQ ILIUSSAVIT IMA PISOQARALUARPAT ...?

Atuarneq

Aalaneq

Oqallinneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaaquttap akunneri atuartsiffiit marluk-sisamat	Nalorninartut assigiinngitsut atuartut pisuusaartitassaat aaqqiissuteqarfiginiagassaallu pisuusaartitsineq atorlugu sammineqassapput. Sungiusaat atorlugu aalajangiiffigisimasani assigiinngitsuni pitsaaqutit ajoqutillu paasinianeqassapput.	Allataq ataaniittoq atuaruk. Sungiusaat "Qanoq iliussavit ima pisoqaraluarpat ...". Pappialat, flip-over, tuschit/qalipaati piareersimatikkitt.	Sungiusaat "Qanoq iliussavit ima pisoqaraluarpat ...". Pappialat, flip-over, tuschit/qalipaati.

Iikkagassatut anguniagassat

- Pisut nalorninartortallit atuartut aaqqiiviniassavaat.
- Atuurtut tusaasatik takusatillu oqaaseqarfigissallugit ilinniassavaat, aamma qanoq iliorsinnaanerlutik qanorlu oqarsinnaanerlutik siunnersuuteqarfigissavaat.
- Atuurtut aalajangiiffigisimasaminni assigiinngitsuni pitsaaqutit ajoqutillu paasisaqarfigissavaat.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Atuurtut nassuiaatikkitt maanna pisuusaartitsissammata. Pissut-sinik akunnattoortarfilinnik saqqummiiffigineqassapput, atuurtullu ilaasa pisimasuusaartissavaat aaqqiiviniarsaralugillu. Atuurtut ilaasa isiginnaartuusut pisuusaartitsereernerit kingorna takusatik tusaasatillu tamaasa oqaaseqarfigissavaat, aamma namminneq qanoq iliorsimasinnaanertik oqaatigissavaat.

Sungiusaat atorlugu aalajangiiffigisimasani assigiinngitsuni pitsaaqutit ajoqutillu suunerisa takunissaat sungiusarneqassapput, tassa imaappoq iliuuserisat, aamma oqaaserisat.

INGERLANNERA

Atuurtut pingasut-sisamat pisuusaartitserusuttut toqqakkitt. Amerlanerusut peqataarusuppata paarlagaassinnaapput.

Atuurtut ilaasa pisuusaartitsisut iloqqasunngorlutik isiginnaarsinnaavaat tusarnaaqqissaarlutillu.

Ilinniartitsisup atuurtut tamaasa sungiusaatip assilineranik tunissavai (qupp. 63). Atuurtut namminneq piumassutsiminnik pisuusaartitsiumasut kinaasuusaarniarlutik toqqassavaat, sungiusarlutillu.

Atuurtut piareerunik atuaqatitik pisuusaarfigissavaat. Takorluuillaqqillutik, nassarsuillaqqillutik, iluamik akisarlutik aamma timertik atorsinnaavaat.

Atuurtut namminneq piumassutsiminnik pisuusaartitsisut akunnattoorummot tunngasunut aaqqiissutissanik imaluunniit iliuusissanik takutitsereerpata, atuurtut sinneri siunnersuutissatik saqqummiussinnaavaat, taakkulu piareersaaffigisimassavaat namminneq piumassutsiminnik pisuusaartitsisussat piareersarneranni.

Atuurtut sungiusaammot akissutaasinnaasut allattorsinnaavaat.

Atuurtut akissutaannut iliuusaannullu iluaqutaasut ajoqutaasullu eqqartuiffigisigitt.

Akunnattoorfiit pillugit atuurtut namminneq imminnut oqaluttaliuussinnaapput.

NAGGASIINEQ

- Sungiusaat sapernarpa? Aap/naamik – sooq? Sungiusaammi suna iluarpa?
- Naggasiutigisiuk qanoq ulluinnarni iliuuserisagut oqaatsillu atukkagut pitsaasumik ajortumilluunniit inuunitsinnut sunniuteqartartut pillugit eqqartorlugit.

Ilinniartitsisumut
Cyber-spacemi isu-mannaatsuunissaq pillugu qupp. 14-imi atuarit.

SUNGIUSAAT QANOQ ILIUSSAGALUARPIT IMA PISOQARALUARPAT...?

Akunnattoorneq 1

Laura anitsiaqqavoq. Ungasinnerulaartumi 2. klassimi atuartut ilaat pinnguarput. Aamma ungasilaarlugit anitsiartarfimmi nakkutilliisoq nikorfavoq. Laurap takuaa biilit tuaviinnaq takkutut, aqqusernullu sinaanut, Sikkip 2. klassimi atuartup eqqanut unititut. Biilini igalaaq ammuksartinneqarpoq takuneqarsinnaavorlu Sikkip inuk biiliniittoq oqaluukkaa akillugu, biillilu ornilerlugit.

Pisuusaartitsisut qanoq iliuksappat/oqassappat?

Laura

Sikki

Gårdvagt

Inuk biiliniittoq

Allat

Akunnattoorneq 2

Thomas internetimi misissuerujoorpoq, angajoqqaani fjernsynikkut nutaarsiassanik isiginnaartut. Aamma YouTubekkut filmilianik ilaanni isiginnaartarpoq Facebookkikkullu ikinngutini allaqatigisarlugit. Cecilie qanittukkut ikinngutigilersimavaa, taannalu allaqqippaq. Aperivaa sulersinsoq, assiminik inequnartumik nassippaa aperalugulu aamma assiminik nassiusserusunnginner-soq. Thomasi assiminik nassiussoq, webcam'imut qungujulluni. Suli allaqatigeeqqippat, Cecilie maanna uinequteqaannarlunni assilisamik assimik nassiussoq. Oqarfigaalu uinequtini peerniarlugu assiminik nassinniarlugu Thomasi aamma kiatearaqarani assiminik nassiussinnaappat.

Pisuusaartitsisut qanoq iliorsinnaappat/allassinnaappat/oqarsinnaappat?

Thomas

Cecilie

Angajoqqaat

Allat

Akunnattoorneq 3

Qivioq aamma Sandra ikinngutigilluartaupput, tamarmillu Hansi klassip aappaani atuartoq nuannaareqaat. Inequnarpog torraallunilu. Ullut ilaanni Sandrap tusarpaa Qiviup Hansi aperisimagaa peerariissinnaannginnerlutik. Sandra aliatsappog qanorlu ilioris-sani eqqarsaatigilerlugu.

Pisuusaartitsisut qanoq iliorsinnaappat/allassinnaappat/oqarsinnaappat?

Qivioq

Sandra

Hansi

Allat

Akunnattoorneq 4

Nanna aamma Pipaluk Nannamiipput nipilersukkanik tusarnaarlutik imminnullu nujaleralutik, aviisnik isiginnaarput. Nannap Pipaluup nujai iluarsinialeramigit takoriasarpaa Pipaluk qungatsimigit tilluusaqartoq.

Pisuusaartitsisut qanoq iliorsinnaappat/allassinnaappat/oqarsinnaappat?

Nanna

Pipaluk

Allat

Akunnattoorneq 5

Nielsi igalakkut silammut isigivoq. Qasuvoq. Piap, Nielsip ilinniartitsisuaata oqarfigeqattaarpaa naalaarlussasoq. Piitap, Nielsip saniliata, nalunngila Nielsip angajoqqaavi ippassaq unnukkut aalakoorsimasut. Angerlariartorluni takusimavai imerniartarfiup silataaniittut. Maanna Piap Hansi suaarpaa, tusarnaqqullugu.

Pisuusaartitsisut qanoq iliorsinnaappat/allassinnaappat/oqarsinnaappat?

Nielsi

Piitap

Pia

Allat

Ikioqatigiittarnissarsi
eqqaamasiuk. Ilaanneerluni suut
tamarmik sapernarnerusarput, ilisimane-
qartuaannanngilarlu qanoq iliorqarsinnaasoq.
Oqaloqatigiigitsi, eqqaaseqatigiillusilu imminut
allanillu paarsilluarneq ajunngitsuummat.

Meeqqat tamarmik ajunngitsumik
inuuneqarnissaminut pisinnaatitaapput.

SUNGIUSAAT 2

Ilissinnut allanullu qanoq iliorlusi ikiuisinnaavisi?

Oqallinneq

Aalanek

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarnek	Atortussat
Nalunaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Sammisami sammineqassapput qanorluunniit pisoqaraluarpat ikioqatigiittarnermut misilittakkanik isumassarsianillu avitseqatigiinnissaq	Ataani allassimasut atuakkit	Flip-over/allattarfissuaq, tuschit/kridti.

Ilikkagassatut anguniagassat

- Ikioqatigiinnermi periarfissanik annertusinissaq atuartut ilinniassavaat.
- Atuartut imminnut ilisarisanerulernissartik ilinniassavaat.
- Ikioqatigiittarnermut misigisimasani isumassarsianillu avitseqatigiittarneq atuartut misilittagarilissavaat.

SUNGIUSAAT AALLARTIGUK

Ikioqatigiittarnermut misilittakkanik isumassarsiaasartunillu avitseqatigiittarneq sungiusarnermi uani sammineqassapput. Qanorluunniit pisoqarnerani ikiuisinnaaneq uani pineqarpoq. Angajoqqaat nerisassiorneranni ikiuunnermiit, ilinniagassanik ikioqatigiinnermut, inersimasunut oqaluttuassanik sapernartunut ikioqatigiinnermut, mikinernik imminnut qinngasaarukkunnaarsitsinialuni ikiuinnermut, utoqqaanermik aqqusinikkut ikaarussinnermut, qimmimik aneerussinissamut ikiuinnermut il.il. Tassa suusinnaapulluunniit. Siungiusaatip imaraa allat ikiuinissaannut periusaasinnaasunik annertusaanerit imminnullu ilisarisanerulernissaat.

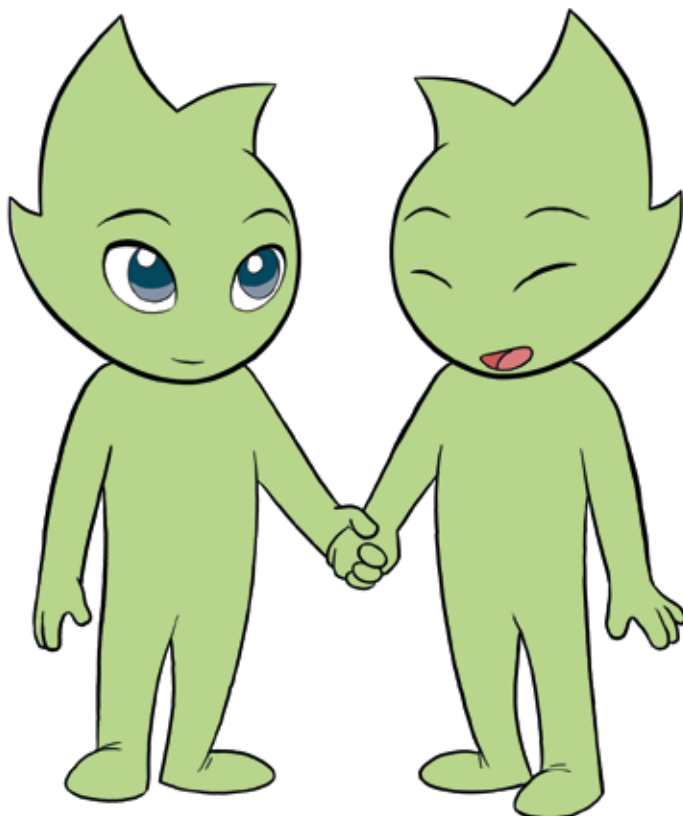
INGERLANNERA

Atuartut nikuissapput illoqqasunngorlutik siuleriillutilluunniit inississallutik. Atuartoq siulleq illoqqasup iluanut inississaaq ataatsimilluunniit siumut alloriassalluni, nipituumillu oqaluttuaralugu sammineq allamik qanoq ikiuisimanerluni, ass. "2 klassemi atuartoq ikiornikuuvata qinngasaarneqarunnaaqquullugu allat qinnuigigakkit" imaluunniit "anaanaga erruisoq ikiorpara".

Atuartut allat assingusumik ikiuisimagunik aamma siumut alloriassapput. Alloriarusuttut tamarmik alloriareerpata, tamarmik initoqqaminut utissapput, atuartorlu tullia ikiuisimanerminik oqaluttuassaaq.

NAGGASERNERA

- Sungiusarneq naggaseruk aperalutit allanik ikiuisarnissaminut atuartut nutaanik ilikkagaqarsimanersut.
- Aamma eqqartorsiuk atuqatigiullutik qanoq iliorlutik imminnut assigiinngitsutigut ikioqatigiittarsinnaanersut. Allattarfissuarmut allattuisoqarsinnaavoq.

SUNGIUSAAT 3

Pimmataaneq – Qujaannarpunga

Atuarneq

Allanneq/
Titartaaneq

Oqallinneq

Aalaneq

Sivissuseq	Sungiusaat naatsumik	Piareersarneq	Atortussat
Nalunaquttap akunneri atuartsiffiit ataaseq-marluk	Sammissaq pingasunik immikkoortoqarpoq, imminnut ataqatigiisumik ingerlanneqarsinnaasunik. Qanoq ilinikkut ataqatitsialaasoqartarnersoq ataqatitsialaanngitsaqartarnersoq oqaluuserineqassaaq, atuartullu pimmataaneq pillugu takutitassiussallutik.	Meeqqat pillugit lumaqatigiisut atuaruk qupp. 15-16	Assiliartalersuiniaruit, tuschit qalipaatiit assigiinngitsut imaluunniit atuagassiat assigiinngitsut qiuutillu.

Ikkagassatut anguniagassat

- Pimmataanerup oqaasertalersornera, kina ataqatitsialaava kinalu ataqatitsialaanngila.
- Suut klassimi nuannersunngortitsisarnerat isumaqatigiissutigalugu.

IMMIKKOORTOQ 1

Kina ataqatitsialaava? (30 min.)

Qanoq ilinikkut ikinngutitsialaasoqartarnersoq, qanoq ilinikkullu ikinngutitsialaanngitsaqartarnersoq klassimi oqaluuserisiuk.

Atuartut 3-4-kkaarlugit eqimattakkuutaanut agguaatikkit.

Apeqquutit tulluittut akeqqullugit qinnuigikkit:

1. Ataqatitsialak kinaava?
2. Ataqatitsialaanissaq sooq pingaaruteqarpa?
3. Ataqatitsialaqarnissaq sooq pingaaruteqarpa?
4. Ataqatitsialak qanoq ilorneq ajorpa?
5. Ataqatitsialaanngikkaanni qanoq pisoqartarpa?
6. Sooq pimmatarinnitoqartarpa?
7. Pimmatarineqarutta qanoq issaagut?
8. Pimmatarinnikkaangatta qanoq ittarpugut?
9. Allat uumisaarneqarlutik nikallungalersut qanoq malugisinnaavagut?

Atuartut aperikkut ataqatitsialaanarlutik piffissami kingullerpaami qanoq iliuuseqarsimanersut.

Eqimattakkuutaat qinnuigikkit tallimanik immikkoortulimmik allattueqqullugit, taakku qulequtarissallu: 'Ikinngutitsialaasarpunga, ...-raangama'. Atuartut nukarliit oqaluuseriinnarsinnaavaat titartaallutilluunniit.

Eqimattakkuutaat allataminnik saqqummiusseqqukkut.

IMMIKKOORTOQ 2

Pimmataaneq pillugu takutitassiaq (45 min.)

Eqimattakkuutaat ataasiakkaat pisut tulluittut marluusut arlaat ataaseq toqqassavaat:

1. 'Nivarsiaaraq ikinngutiminit ajoqusersomeqartarpoq. Nivarsiaqqat arlaqartut uumisaarpaat, nivarsiaqqallu arlaata atuagaa-nik arsaarlugu. Atuakkani tigoqqeriaraluumagu nivarsiaqqat atuagaq akomaminni naluttaqattaatilerpaat.'
2. Nukappiaqqap atuariatortilluni nivarsiaqqat marluk ataqatini naapippai. Nivarsiaqqat aappaa aqutsiniakujuttorujussuuvog salluniartuullunilu, aappaa malinnaaginnartuuvog. Nivarsiaqqat nukappiaaraq pimmatarilerpaat, kigutit narlorsaataannik bøjleqar-nera pissutigalugu. Illaatigaat, assilisikkusunngitsorlu mobilimin-nik assilivaat, oqarlutillu asseq internettimut ikkunniarlugu.'

Pisut takutitassiatut piareersarnissaannut atuartut piffissaqar-tikkut. Marluk piareersassavaat, aappaani ataqatitsialaanatik, aappaanilu ataqatitsialaallutik.

Eqimattakkuutaat qinnuigikkit takutitassiatik imminnut takutissa-gaat. Ataqatitsialaanngitsut ataqatitsialaasutullu takutitas-siamut peqataaneq qanoq innersoq apeqquutigiuq.

IMMIKKOORTOQ 3

Klassip ingerlalluarnissamut malittarisassai (30 min.)

Atuartut peqatigalugit klassip ingerlalluarnissaannut malittarisassat oqaasertalersukkit. Assersuutigalugu 'immitsinnut pimmatarissan-ngilagut' imaluunniit 'kikkut tamarmik pinnguaqatissaqassapput' – titartakkanik qiortakkanilluunniit assitalersorneqarsinnaapput.

Atuartut malittarisassanik namminneq aalajangiinissaat pingaar-uteqarpoq. Ingerlalluarnissamut malittarisassat klassimut atuakkit, takussaasumullu niviinngarlugit.

Tulluittunik apeqquqteqarlutit naammassigit:

- Ingerlalluarnissamut malittarisassat sooq pingaaruteqarpat?
- Ilaasa malinngippatigit qanoq iliortoqarsinnaava?
- Malittarisassat malinnissaannut qanoq iliorluta immitsinnut ikioqatigiissinnaavugut?

Sungiusaatit "Uangaana timiga!"-meersut sammisamut atorineqarsinnaasut

Sammisaq 1 Nammineq timimik piginnittussaataitaneq

Sungiusaat 2

qupp. 18.

Sammisaq 2 Kajuminneg malugisaatillu:

Sungiusaat 1

qupp. 25.

Sammisaq 3 Killissat

Sungiusaat 2 aamma 3

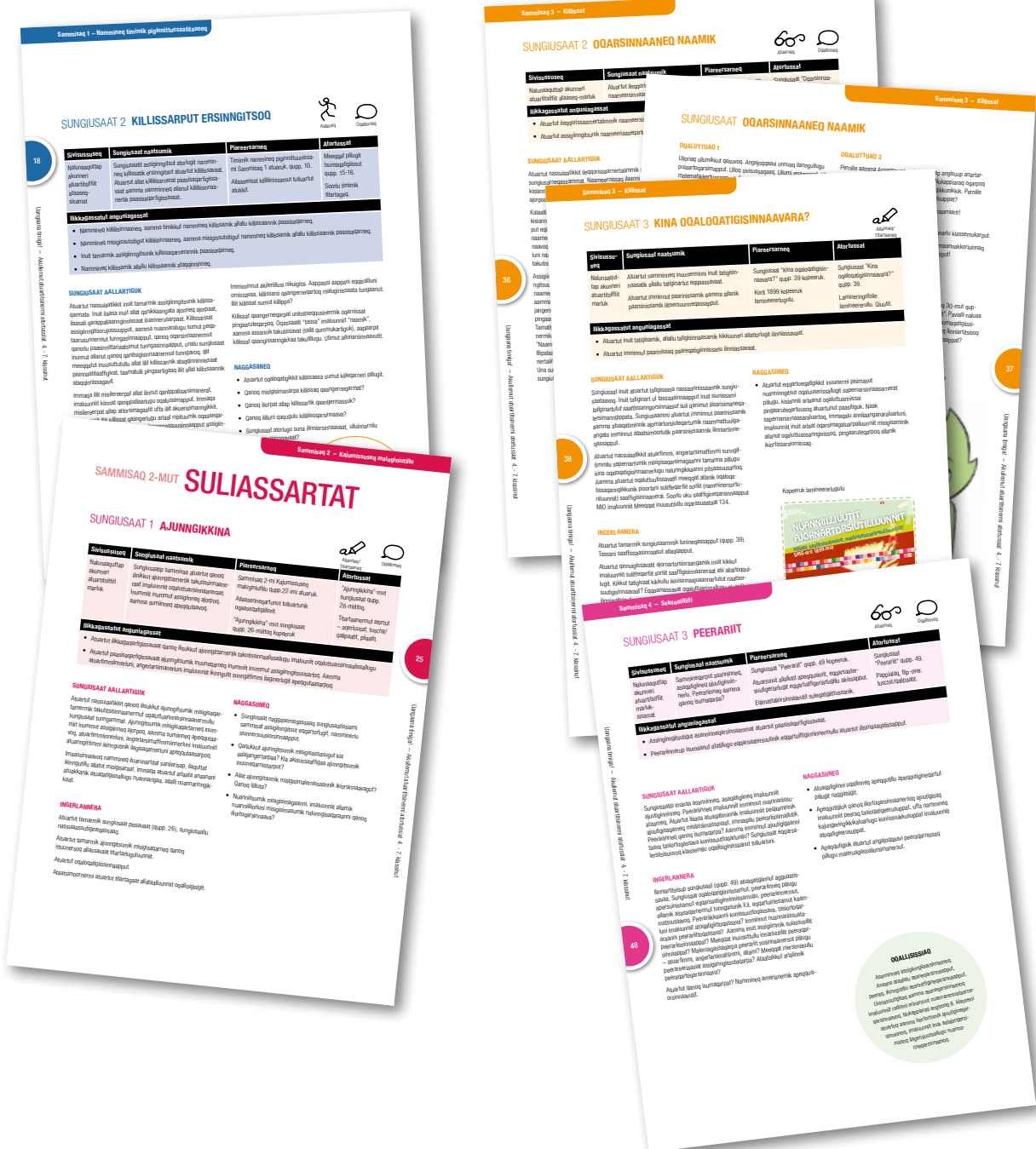
qupp. 36 aamma 38.

Sammisaq 4 Seksualitiiti

Siungiusaat 3

qupp. 48

Uangaana timiga! – Akullernut atuartsinermi atorussiat 4. - 7. klassinut

Atuartsissutit allat innersuutigisat

MIO aamma Danskit Ingerlatsiviati Inuit Pisinnaatitaaffiinit (2014):
Meeqqat pisinnaatitaaffii atuartsissutigisig. Minnernut akullernullu atuartsinermi atorussiat.

Ilinniartitsisumut oqaatsit

ALLATTORSIMAFFIAT

Taaguutit allattorsimasut isumaasa ilisimanissaat pingaaruteqarpoq ilinniartitsissutini sammisat atuartunut oqaloqatiginissutiginnissaasa ajornannginnerulernissaanut.

Aaqarneq

Illissap ameraasaata mannissallu angutip anisuuani akuneqanngitsup kaanngarnerisa kingunerisaannik niviarsiaqqap/arnap qaammammut ataasiarluni utsummigut/illiamigut aqartarnera.

Akne

Tinupasunut bumsinut filipensinullu aamma taaguutaasarpog. Kiinnami sakissami tuermi qatiggamiluunniit tinupasuusinnaavog marniliorsinnaasog. Akneqalernerimut pequtaasarpog timip orsupalippallaamik hormoniliulersarnera. Akne amerim nappaataavog. Bumsit tassaasinnaapput sungaartunik pullanneeralinnik tinupusunngortartut, assut ippinnarsinnaasut. Inuusuttunngulernerim takkusimaarajutarput.

Angutip kinguaassiorsinnaanermut hormonii

Angutip kinguaassiorsinnaanermut hormonera testerone. Kinguaassiorsinnaanermut hormonit ilaatigut kinguaassiutinik ineriartortitsilersarput.

Anisooq (anisuuasq) / peersaq

Angutip kinguaassiasatut anisuu – imerpalasog qaqortoq nipoqqutattoq, issuit qinersiinit pilersinneqartartoq.

Anisoorneq (peersineq/ejakulation)

Angut tissarluni quinangoorluni ineruni usummigut anisoortarpoq (peersisarpoq) kinguaassanngorsinnaasumik (arnap mannissaanut akuliukkuni).

Arlaaq

Arnap kinguaassiornermini atoruisa ilaat, mannissap meerannngortussap alliaartortarfia.

Arnap kinguaassiorsinnaanermut hormonii

Arnap illiaaniippot aamma naartunerata nalaani arlaavaniittarput. Kinguaassiorsinnaanermut hormonit ilaatigut kinguaassiutinik ineriartortitsilersarput.

Atoqatigiinneq

Nuannersumik inerluni misigisaqarnissaq siunertaralugu inuit timimikkut atoqatigiittarnerat, amerlanertigut kujanninneq aqutigalugu.

Atornerluineq

Ikiarooriutinik, pinnguaatinik, imaluunniit atoqatigiittarnermi iluutsinik pinngitsuusinnaajunnaarsimaneq, imminut allanulluunniit ajoqutaasinnaasumik aamma/immaqa napparsimalernerim toqumilluunniit kinguneqarsinnaasog. Ingerlariaasia tassaavog atuisuunerim atuerujussualernerimut kiisalu atornerluilernerimut.

Bakteriat

Uumassusillit isaannarmik ersinngitsut ataasiinnarmik cellellit. Ilaat uatsinnut iluaqutaasarpog, ilaalli ajoqutaasarlutik.

Hormonit

Timimi akut kemiskiusut timimut nalunaartartut qaqugu suna aallartinneqassanersog qaqugulu unitsinneqassanersog.

Inerneq 1 (peersineq)

Inertoqartarpoq/peersisoqartarpoq nukappiaraq/angut inerluni usuatigut imerpalasumik tissaluttoqaraangat.

Inerneq 2 (quinanngoorneq)

Inerneq (quinanngoorneq) tassaavog sakkortuumik iluarusunnartumik timimi misigineq, kinguaassiutitigut atoqatigiinnikkut pilersartoq. Anisoorneq (peersineq) aamma taaneqartarpoq 'inerneq'. Arnat taama misigisut aamma inertunik taaneqartarput.

Innarluut

Timip atorinnissaanut ajoquteqarneq, inuunerup ingerlannissaanut sanngiillisisisog.

Issuit

Angutip kinguaassiornerim atoruisa ilaat poortatut isikkulik. Issuit usummiit ammut nivingasarpog, iluini qinersinik 'ujarattaqartarlutik'.

Jomfru (niviarsiaq putuneqanngitsog)

Nukappiaraq imaluunniit niviarsiaq kujanninnikkut sulit atoqateqarsimanngitsog.

Kanngunarsaanerit

Inuup allap ataqqinassusianut, imminut tatigineranut, timaanut ileqqinulluunniit kanngunarsaalluni innarliinerit assigisaallu.

Kinguaassiuut

Kinguaassanik meerartaarniarnermi timimi atorut suulluunniit. Ass. utsuit, usuut.

Kujanneq/Atoqatigiinneq

Kujattoqartarpoq/atoqatigiittoqartarpoq angutip usuni arnap utsuinut mangukaagagu qummuttallerlunilu. Taamaasiorneq aamma taaneqartarpoq kinguaassiutitigut atoqatigiittut, tutittut.

Mannissaq

Arnap mannissamaataa. Angutip anisuuani akuneqaruni meerannngortussamik pilersogartarpoq.

Arnap kinguaassiutitigut atortuisa ilaat, tassani mannissamaatit
pilersinneqartarput toqqortarineqarlutillu. Taakku mannissap
aqqutaanut ingerlateqqinneqartarput.

Imerpalaſoq nipoqqutattoq qaammaariſſoq immummulluunniit
eqqaanarſinnaſoq niviariſiaqqap/arnap utſuiniit
nukappiaqqalluunniit/angutilluunniit uſuaniit ſeqilluni aniaſoq
naliginnaſuſarpoq.

Inuk suiaaqatiginnigisaminik atoqateqarnissaminut pilerigisalik.
(Anqut arnamut, arnag anqummut).

[illegible]

ATUAKKAT ATORNEQARTUT

69

Langaana timigal – Akullernut atuartisinermi atorutussiat 4. - 7. klassinut

Bailey, Jacqui (2008)

Hår – her, der og alle vegne, Flachs.

Bailey, Jacqui (2004)

Sådan overlever du puberteten, Flachs.

Dahlström, Kristina m.fl. (1992)

Inuup timaa imaappoq, Atuakkiorfik.

Institut for Menneskerettigheder og MIO (2014)

Sæt børns rettigheder på skoleskemaet.

Et undervisningsmateriale for yngste- og mellemtrinnet.

Pedersen, C. P. & Bjerregaard, P. (2012)

Det svære ungdomsliv. Unges trivsel i Grønland 2011

– en undersøgelse blandt de ældste folkeskoleelever.

SIF's Grønlandstidsskrifter nr. 24.

Red Barnet & Paarisa (1999)

Jeg har en hemmelighed.

En bog om at beskytte børn mod seksuelle overgreb.

Sex og Politikk (2013)

Mine og dine grænser.

Temamateriale for 7.- 8. klassetrin – Uge sex 2013.

TrygFonden og Sex & Samfund (2013)

Grundmateriale 2.-3. klasse.

Seksualundervisningsmateriale til lærere. Uge sex 2013.

www.kidsandmedia.dk

www.psykiatrifonden.dk

www.redbarnet.dk

www.sundhed.dk

www.sikkerchat.dk

www.wikipedia.org